

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

**PROBLEMATIKA KÁZNĚ U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO
VĚKU**

Diplomová práce

PROBLEMS OF DISCIPLINE IN A PRESCHOOL AGE

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Jana Uhlířová, CSc.

Autorka diplomové práce: Radka Vostřáková

Studijní obor: Předškolní pedagogika

Forma studia: kombinované

Diplomová práce ukončena: listopad 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne: listopad...2008

ANOTACE

Práce se zabývá problematikou kázně v předškolním věku. Sleduje prostředky a metody, vysvětluje základní pojmy, které se bezprostředně vztahují k danému tématu – kázeň, autorita, odměna, trest, hranice, morálka. Dále se zabývá historickým vývojem názorů na mravní výchovu a soustřeďuje se na ty osobnosti, které přinesli nové důrazy ve vývojové linii v otázkách kázně. Druhá část práce, opírající se o rozsáhlé dotazníkové šetření, je zaměřena na to, jak současná generace vnímá kázeň, respekt k autoritě, odměňování a trestání. Respondenty jsou rodiče, prarodiče, učitelky MŠ a děti předškolního věku.

ANNOTATION

The assignment tries to qualify the problems of discipline in a preschool age. It analyzes means and methods, explains the basic concepts such as discipline, authority, reward, punishment, limits and morality which directly relate to the subject. Furthermore it occupies with the historical development of opinions on moral education and focuses on such people who brought new emphasis in the questions of discipline. The second part of the assignment, which is based on a wide questionnaire survey, attempts to clarify how the contemporary generation feels about discipline, respect to authority, rewarding and punishment. The survey was done between parents, grandparents, preschool teachers and preschool children.

KLÍČOVÁ SLOVA

kázeň, poslušnost, neposlušnost, odměna, trest, autorita, hranice

KEY WORDS:

discipline, obedience, disobedience, reward, punishment, authority, limits

OBSAH

ÚVOD

1. TEORETICKÁ ČÁST	7
1.1 Metody použité v práci	7
1.2 Ontogenetický vývoj jedince s prohloubeným důrazem na mravní výchovu.....	13
1.3 Charakteristika základních pojmů	17
1.3.1 Kázeň	17
1.3.2 Autorita	18
1.3.3 Odměna.....	21
1.3.4 Trest	22
1.3.5 Hranice.....	23
1.4 Přehled výchovných koncepcí a pedagogických osobností se zaměřením na mravní vývoj dítěte	25
2. PRAKTICKÁ ČÁST	35
2.1 Dotazník pro rodiče	35
2.2 Dotazník pro prarodiče	45
2.3 Dotazník pro učitelky mateřské školy	51
2.4 Komunikativní kruh.....	63
2.5 Individuální rozhovory s dětmi.....	65
2.5.1 Kategorie mladších předškolních dětí.....	65
2.5.2 Kategorie starších předškolních dětí.....	71
2.6 Kresebné dvojice obrázků poslušnost - neposlušnost.....	78
2.7 Nedokončená pohádka (kresba, komentáře).....	83
2.7.1 Kategorie mladších předškolních dětí.....	83
2.7.2 Kategorie starších předškolních dětí	85
3. ZÁVĚR	88
4. BIBLIOGRAFIE	92
5. SEZNAM PŘÍLOH	96

ÚVOD

Na úvod diplomové práce, bych citovala slova klasika mezi pedagogy Jana Amose Komenského, který zlepšování výchovy a vyučování zasvětil celý život. Jeho myšlenky, které jsou stále živé a aktuální, představují nevyčerpatelnou studnici námětů a návodů nejen pro pedagogy, ale i rodiče a všechny, kterým záleží na zdravém vývoji našich dětí v oblasti tělesné, duševní, ale především mravní. „*Kázně máme užívat proti těm, kdož hřeší. Ne však proto, že někdo zhřešil (neboť co se stalo, odestat se nemůže), nýbrž aby potom nehřešil.*“ (Komenský 1958, s.229)

V současné době se hodně diskutuje o všeobecném poklesu morálky a kázně, s čímž souvisí minimální respekt k pravidlům a autoritám. Zmíněná problematika se netýká pouze předškolních a školních dětí, ale celého školského systému, čímž se následně zvyšuje rozpor v etických hodnotách celé společnosti. V této souvislosti je potřeba hledat nové metody a prostředky ukázkování, případně hledání nové míry možné autority ze strany rodičů i učitelů. Dnes se zdůrazňují lidská práva a následně práva dětí, ale už se z nich neodvozuje odpovědnost a povinnost. Vzhledem k tomu můžeme konstatovat, že problém kázně je současně i problémem svobody. Hledáním této vhodné rovnováhy mezi disciplínou a svobodou je tedy hlavním problémem současné školy i společnosti. Vývoj ukazuje, že vztah ke kázni osciluje mezi vnějším tlakem a jeho intenzitou a svobodou a její mírou, která je dítěti poskytnuta.

Je obecně známo, že předškolní věk je mimořádně důležitým vývojovým obdobím, kdy dítě zákonitě překračuje hranice své rodiny a vstupuje do dětské a odtud celé lidské společnosti. A právě v této době se formují charakterové vlastnosti tzv. prosociální, jejichž význam bude plně zhodnocen až ve vývojových obdobích dalších a naplno vlastně až ve věku dospělém. Období, kdy je možné formulovat základy pravidel, respektu k hodnotám a společnosti, k nimž je možno dojít právě skrze nastolenou kázeň. Důležitou součástí morálního vývoje jedince je sebekázeň, která úzce souvisí s vnitřní motivací. Sebekázeň rozvíjíme dostatečným množstvím podnětů a příležitostí k nejrůznějším činnostem, necháváme dítě realizovat vlastní nápady, rozvíjíme jeho vytrvalost a sebedůvěru.

Vzhledem k tomu, že jsem jako učitelka mateřské školy každodenně

konfrontována s otázkou poslušnosti a neposlušnosti, rozhodla jsem se zpracovat tuto problematiku ve své diplomové práci. Ráda bych se nejen zamyslela, ale zároveň zmapovala současný aktuální stav kázně ve věkové kategorii 3 – 6 let, protože si plně uvědomuji výjimečnost a důležitost předškolního období pro celý následující život člověka. Zároveň mohu svým osobním příkladem a profesionálním přístupem příznivě ovlivnit mravní vývoj dítěte v mateřské škole. Na závěr si dovoluji citovat slova Roberta Fulghuma: „*Všechno, co opravdu potřebuju znát o tom, jak žít, co dělat a jak vůbec být, jsem se naučil v mateřské školce...O všechno se rozděl. Hraj fér. Nikoho nebij. Vracej věci tam, kde jsi je našel. Uklízej po sobě. Neber nic, co ti nepatří. Když někomu ublížíš, řekni promiň. Před jídlem si umyj ruce. Splachuj. Teplé koláčky a studené mléko ti udělají dobře. Žij vyrovnaně – trochu se uč a trochu přemýšlej a každý den trochu maluj a kresli a tancuj a zpívej a hraj si a pracuj každý den. Objevuj zázraky kolem sebe.*“ (Fulghum 2003, s.14)

Diplomová práce si stanovuje základní cíl, který je možno formulovat jako zmapování postojů ke kázni dětí předškolního věku a názorů na proměnu kázně v očích rodičů, prarodičů a učitelů.

Práce bude verifikovat následující hypotézy

Hypotéza č.1 Předpokládáme, že současný trend „volné“ výchovy vede k všeobecnému poklesu kázně.

Hypotéza č.2 Předpokládáme, že předškolní dítě chápe rozdíl mezi poslušností a neposlušností, včetně možných následků a důsledků.

Hypotéza č.3 Předpokládáme, že dnešní rodiče zcela minimálně nebo vůbec nepoužívají k ukázněvání dítěte předškolního věku tělesné tresty.

Hypotéza č.4 Předpokládáme, že formy odměny i trestu jsou v mateřské škole převážně verbálního charakteru.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. METODY POUŽITÉ V PRÁCI

Soubor metod použitých v práci je v následujícím textu uveden stručně tak, aby byla v jednotlivých metodách charakterizována jejich podstata. Zdá se zbytečné, vztahovat jednotlivé metody k jednotlivým izolovaným úsekům práce, protože jsou téměř všechny použity ve všech částech a vzájemně se doplňují.

Analýza a syntéza

„Analýza pedagogických jevů a procesů znamená myšlenkové rozčleňování těchto celků na jednotlivé části.“ (Skalková 1983, s.118)

Správně používaná analýza odděluje podstatné od nepodstatného, vyčleňuje rozporné tendence a uplatňuje se při řešení složitých pedagogických procesů. Přírozenou součástí analýzy je syntéza, *„tj. myšlenkové spojování částí stránek, vyčleněných prostřednictvím analýzy.“* (Skalková 1983, s.118)

Formy analýzy:

1. klasifikační - nejjednodušší, pořádá a třídí jevy na základě podobnosti a opakování, klasifikační srovnání
2. vztahová - proniká hlouběji, zkoumá vztahy mezi jednotlivými stránkami jevů, odhaluje vnitřní povahu
3. kauzální - proniká hluboko do podstaty jevu a vysvětluje ho, odhaluje příčiny, vede k objevování vědeckých zákonů
4. dialektická – nejvyšší forma, hledá metody zkoumání

Indukce a dedukce

„Pojem indukce označuje ve smyslu tradiční logiky úsudek od dílčího k obecnému. Je to složitá cesta vyvozování hypotetických závěrů ze známých tvrzení, jevů, faktů, událostí, které získáváme při pozorování, experimentech atd. Pojem dedukce v tradiční logice se chápe jako závěr, který směřuje od obecného k zvláštnímu.“ (Skalková 1983, s.122)

Obě tyto metody se navzájem doplňují a ovlivňují, existuje mezi nimi pevné

vnitřní sepětí, dochází k propojení empirické úrovně s teoretickou.

Metoda genetická

„Genetická metoda představuje zkoumání jevů a procesů, založené na analýze jejich vývoje. Vyjadřuje myšlenku, že každý jev poznáme v jeho vývoji. Tím, že ukazuje, jak se jev vyvíjí, umožňuje pedagogice pronikat do povahy pedagogických jevů, určovat podstatné souvislosti a jejich příčiny.“ (Skalková, 1983, s.130)

Sledujeme-li vývojové změny vlastností, musíme nejdříve plynule pozorovat jednotlivé případy, provádět deníkové záznamy - .kausální metoda pozorování. Nejprve zjistíme výchozí stav, charakterizujeme postupné změny, navrhneme nová pedagogická opatření s důsledky a utváříme prognózu vývoje daného případu.

Srovnávací metoda

„Srovnávací metoda umožňuje zjistit, v čem se pedagogické jevy liší a v čem se shodují. Její použití předpokládá analýzu srovnávaných jevů a procesů, popis znaků a vlastností, které budou srovnávány. To umožňuje stanovit shody či rozdíly a dospět k syntetickému závěru ze srovnávání.“ (Skalková 1983, s.131)

Srovnávání se využívá i u ostatních metod např. experimentu, pozorování atd., je důležité pro objasnění některých jevů, ale není jejich vysvětlením.

Historicko – srovnávací metoda

„Na základě principu historismu se vytvořila metoda historicko – srovnávací. Představuje takové zkoumání pedagogických jevů, které sleduje a srovnává ve vývoji. Vede k poznání jednotlivých vývojových etap, ať téhož jevu nebo různých jevů, existujících zároveň v rozličných vývojových stádiích.“ (Skalková 1983, s.131)

Tato metoda:

- vysvětluje vznik jednotlivých koncepcí v konkrétních podmínkách, jaké měly zdroje a jakou plnily funkci
- rekonstruuje tendence vývoje
- sleduje shody a rozdílnost jednotlivých prvků

- ukazuje omezenost a jednostrannost minulých koncepcí
- prohlubuje představy o minulém vývoji
- obohacuje chápání současné problematiky

Metoda historická. Princip historismu

„Na historické metodě jsou především založeny dějiny pedagogiky. Objasňují otázky vzniku, stavu i vývoje výchovně vzdělávacích zařízení, vývoj pedagogických teorií v konkrétních historických podmínkách vývoje společnosti.“ (Skalková 1983, s.131)

Historická metoda se opírá o obecné metody pedagogického výzkumu např. analýza, syntéza, indukce, dedukce, historicko – srovnávací metoda.

Specifické metody pro dějiny pedagogiky:

- studium archivních materiálů
- statistické údaje a dokumenty
- školní dokumentace a učebnice
- zprávy výchovně vzdělávacích institucí
- literární a umělecké památky
- deníky, paměti, lidová tvořivost (např. přísloví)

Metoda historismu se opírá o všeobecné a kulturní dějiny, dějiny filozofie, literatury a další obory historického bádání. Dějiny pedagogiky rozlišují, co bylo v minulých obdobích pokrokové a co reakční. Historii posuzujeme vždy ve vztahu k minulosti a ne ve srovnání se současností.

Metoda pozorování

„Pozorování jako vědecká metoda je cílevědomé, plánovité a soustavné vnímání výchovných jevů a procesů, které směřuje k odhalování podstatných souvislostí a vztahů sledované skutečnosti.“ (Skalková 1983, s.56)

Charakteristické rysy:

- a) stanovení cílů – důležitý je správný výběr toho, co chci pozorovat a předvídání výsledku, tím se zpřesní předmět mého pozorování
- b) plánovitost a systematičnost – důkladné promyšlení vzájemných vztahů (hypotézy,

kritéria, rozbor a hodnocení faktů)

c) objektivnost – pravdivé, přesné a opakované vnímání výchovných jevů a objektivní záznam průběhu pozorování (využití technických prostředků)

Při pozorování sledujeme vnější skutečnosti, čímž se postupně dostaneme k vnější podstatě sledovaných jevů.

Druhy pozorování:

a) Podle způsobu provedení:

1. přímé - bezprostřední sledování jakoby zevnitř
 - zúčastněné pozorování (začlenění do pozorované skupiny)
2. nepřímé - využití hotových výsledků pozorování (pedagogické záznamy, charakteristiky žáků)

b) Podle délky trvání:

1. krátkodobé - opakované pozorování v krátkých časových intervalech, může mít pomocný ráz
2. dlouhodobé - delší sledování nebo kauzální pozorování (zajímavé a odchylující se případy), je podrobné a vyžaduje pečlivou přípravu

Metoda experimentální

„Podstata experimentu spočívá v tom, že se cílevědomě vnáší změny do průběhu běžných procesů v souladu s úkoly výzkumu a jeho hypotézou.“ (Skalková 1983, s.71)

Obecné charakteristiky:

- a) Izolovat sledovaný jev od jevů nepodstatných.
- b) Opakovat experiment v kontrolovatelnějších podmínkách.
- c) Plánovitě měnit s cílem získat hledaný výsledek.

Druhy experimentu:

1. laboratorní - v kontrolovatelných podmínkách s pokusnými osobami
2. přirozený - v běžném prostředí za normální výchovně vzdělávací situace

V experimentu dochází k propojení smyslového a racionálního poznání, teorie s praxí.

Metoda dotazníková

„Je to metoda, která shromažďování dat zakládá na dotazování osob, charakterizuje se tím, že je určena pro hromadné získávání údajů.“ (Skalková 1983, s.86)

Důležitá pravidla:

- a) Správně zhodnotit vhodnost použití této metody pro danou situaci a výběr respondentů.
- b) Na základě hypotézy stylizovat jednotlivé otázky jasně, srozumitelně, konkrétně a jednoznačně.
- c) Zaměřovat se pouze na podstatné stránky zkoumaných jevů a procesů.

2 typy položek: 1. otevřené (nestrukturované) - neurčují obsah ani formu odpovědi, záleží na respondentovi, co sdělí a jak, umožňují hlouběji pronikat k sledovaným jevům, ale pracněji se zpracovávají

2. uzavřené (strukturované) - nabízí dvě nebo více alternativ, odpovědi jsou povrchnější, možné jsou škálové položky, které jsou náročné na správné sestavení, ale zpracování vyžaduje pouze minimální čas

Druhy dotazníků:

1. strukturovaný - uzavřené
2. nestrukturovaný - otevřené otázky
3. kombinovaný - oba typy otázek se střídají, získáme tím více informací

Nebezpečí je možno spatřovat v přílišném množství položek v dotazníku.

Metoda rozhovoru

„Metoda rozhovoru (interview) rovněž patří k metodám společenských věd, kdy shromažďování dat je založeno na přímém dotazování, tj.verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta.“ (Skalková 1983, s.92)

Velkým kladem této metody je navázání osobního kontaktu, pružnost, hlubší proniknutí do postojů respondenta, možnost usměřňovat rozhovor potřebným směrem, ale pozor na ovlivňování dotazovaného nesprávnou formulací otázek.

Dělení:

- a) Podle počtu respondentů: 1. individuální - pouze jeden dotazovaný
2. skupinový - odpovídá skupina osob

b) Podle struktury otázek:

1. standardizovaný - šablonovité kladení otázek, přesné znění i pořadí je předem určené
2. nestandardizovaný - příprava pouze základních otázek, ale přesné znění záleží na tazateli, prvotní seznámení s problematikou
3. polostandardizovaný - nejvhodnější forma rozhovoru

1.2. ONTOGENETICKÝ VÝVOJ JEDINCE S PROHLOUBENÝM DŮRAZEM NA MRAVNÍ VÝCHOVU

Předškolní věk slouží k formování základní struktury lidské individuality (vědomí vlastního Já), prudký vývoj nastává ve fyzických i psychických funkcích jedince. Malé dítě (období kojenecké a batolete) zpočátku reaguje na mimiku a gesta rodičů, které jsou indikátorem souhlasu a nesouhlasu do té doby, než si osvojí řeč. Společně s rozvojem řečové dovednosti je dítě schopné rozumět pochvalám a zákazům, respektovat určitá pravidla a postupně se podřizovat autoritě dospělého. V tomto období si také dítě utváří pevné citové vazby a rozšiřuje pomocí mravních návyků své hodnotové představy, které mohou být bezprostřední (vlastní zkušenost) nebo zprostředkované (vyprávění, pohádky). *„Zároveň s touto gramatikou řeči si osvojí gramatiku společenského i mravního chování, takže se u něho vyvine cit pro to, co se sluší a co nesluší, ale dokonce vzbudí svědomí, cit pro to, co se mravně smí a co nesmí. Dítě si však vybuduje držení těla, způsob chůze, způsob smíchu, základní postoj při jednání s věcmi a s lidmi, ať je to impulsivnost nebo inhibičnost (zdrženlivost), introverze (obrácení do sebe, uzavřenost) nebo extroverze (obrácení navenek, společenskost), sebevědomí nebo pocit méněcennosti, zkrátka všechno, co vytváří jeho osobitost.“* (Příhoda 1966, s.40- 41)

Dítě v předškolním období žije pouze přítomností (prezentismus) a jeho myšlení se nachází stále ve stádiu kognitivního egocentrismu, které přetrvává z předchozího období. *„Batole prožije také něco jako koperníkovskou revoluci. Musí se rozloučit s dosavadním obrazem vesmíru, ve kterém ono samo bylo středem podobně jako Země před Koperníkovými objevy. Batole pochopí, že ono samo je jen jedním z mnoha objektů, které se pohybují v prostoru kolem něj. Pochopí také - o něco později - že zavře-li oči, neschová se tím před druhými.“* (Říčan 2004, s.106) Předškolní dítě nechápe, že někdo jiný má odlišný názor a respektuje odlišná pravidla např. při hře. Myšlení je antropomorfní, což znamená, že neživým věcem připisuje lidské city a vlastnosti, dítě často zaměňuje realitu za fantazii a dochází k tzv. dětské, nepravé a bezděčné lži (konfabulaci). Paměť je zatím krátkodobá, konkrétní a mechanická.

Předškolák vše prožívá velmi intenzivně, ale krátkodobě, začíná ovládat své citové projevy, je kritický sám k sobě a dokáže hodnotit chování své i druhých lidí. Proto je vhodné diskutovat s dítětem o jeho pocitech a prožitcích, neboť tím příznivě ovlivňujeme jeho emocionální vývoj. „*Role dospělých (nejen rodičů, prarodičů, ostatních příbuzných, kteří jsou s dítětem v kontaktu, ale též učitelek mateřských škol) je pro formování morálního citění dítěte, pro vytváření etických principů v tomto věku nezastupitelná. Je nutné v návaznosti na každodenní aktivity dítěte pečlivě a trpělivě vysvětlovat, korigovat a formovat jemné rozdíly mezi každodenními jevy, jako např. vypůjčit si a někomu něco sebrat, škodolibost a žert, otužilost a agresivita. Navíc v souvislosti s egocentrickým zaměřením předškoláků se často projevuje nepřiměřený vývoj sebevědomí spojený s vychloubáním, majetnickými projevy, což je též třeba uvádět do souladu se životem mezi vrstevníky. Je to období velmi důležité z hlediska vytvoření základu morálně-etického vývoje člověka, a je třeba, aby dospělí věnovali předškolákům pozornost a dostatek společně tráveného času. Dospělí jsou dítěti jednoznačně modelem a vzorem.*“ (Mertin, Gillernová 2003, s.17)

V okamžiku zrození a několik následujících let poté je lidský jedinec v důsledku své biologické nedokonalosti závislý na druhých lidech nebo sociální skupině. Člověk je biosociální tvor, což znamená, že bez potřebné socializace by se člověkem nestal. Socializace je celoživotní proces, kterým se lidský jedinec začleňuje do společnosti pomocí specificky lidského chování (myšlení, řeč, učení, kultura, ...). Sociální učení probíhá u každého jedince individuálně a je závislé na mnoha činitelích. První zkušenost se socializací získává dítě v rodině, která je základní přirozenou skupinou, poskytuje mu ochranu, pocit bezpečí a učí mravním a kulturním hodnotám. Následuje proces osamostatnění a hledání svého místa v síti sociálních vztahů, v této fázi se utváří hodnotový základ každého člověka. Poslední etapou, trvající po celý život, je vstup do širších sociálních vztahů a plnění sociálních rolí (syn, spolužák, bratr, otec, manžel,....).

Změny v procesu socializace probíhají ve třech rovinách:

1. zkvalitnění a vývoj sociální reaktivity = procvičování a diferenciací sociální aktivity
2. vývoj sociálních kontrol = přijímání norem společensky žádoucího chování

3. osvojování sociálních rolí = srovnávání a korigování rolového chování v rodině i MŠ (kluk, syn, kamarád, vnuk, bratr ..)

Důležitá je v tomto období hra, která souvisí s rozvojem motoriky, ovlivňuje vývoj v kognitivní i sociální oblasti. „*Hra napomáhá navazovat kontakt s dospělými i vrstevníky, vede ke spolupráci, modeluje reálné sociální situace, přispívá k utváření rolí, zvnitřňování sociálních norem, pomáhá ovládat a rozlišovat vlastní city, uvolňovat a vyrovnávat napětí a přetížení a ovlivňuje pojetí sebe samého.*“ (Opravilová, Cebhartová 2003, s.377)

Společně se sociálním učením dochází i k morálnímu vývoji dítěte. Morální vývoj člověka je ovlivněn osobnostními a věkovými zvláštnostmi, rodinnou výchovou a sociálním prostředím.

Podle Kohlberga probíhá mravní vývoj ve třech úrovních:

I. úroveň - *předkonvenční morálka* se dále dělí na dvě stádia: 1.dítě poslouchá pouze ze strachu před trestem a bez ohledu na okolí, 2.dítě se orientuje na odměnu, což je naivně egoistické.

II. úroveň - *konvenční morálka* - dítě se postupně přizpůsobuje požadavkům společnosti a výchovných institucí, dodržuje pravidla a respektuje autoritu.

III. úroveň - *postkonvenční morálka* - dospělý jedinec přijal za své normy a zásady, kterými se řídí nezávisle na okolí, jedná samostatně podle daných etických principů.

V souladu se stupněm rozumového vývoje si jedinec v předškolním období nevytváří mravní normy a nedokáže jednotlivé případy spojovat do logických souvislostí, proto můžeme hovořit o *premorálním a předlogickém stádiu*. Myšlení dítěte v mladším a středním školním věku se nachází na úrovni konkrétních operací, což pochopitelně ovlivňuje i vývoj mravních pojmů (lež, zrada, věrnost, statečnost), které děti charakterizují pomocí prototypů jednání a vlastních dějových souvislostí.

Důležitou součástí morálního vývoje jedince je sebekázeň, která úzce souvisí s vnitřní motivací. Sebekázeň rozvíjíme dostatečným množstvím podnětů a příležitostí k nejrůznějším činnostem, necháváme dítě realizovat vlastní nápady, rozvíjíme jeho vytrvalost a sebedůvěru. Fröbel říká, že sebekázeň roste více vnější silou než vnitřním

působením, proto odmítá jakékoli materiální odměny. Je přesvědčen, že vnitřní motivaci nesmí nic narušovat a dítě má věřit tomu, že všichni lidé jsou ve své podstatě dobří. Základem jeho filozofie je oboustranný partnerský vztah mezi dospělým a dítětem s důrazem na vzájemnou úctu a diskusi.

Montessoriová prosazuje potřebu, chránit dítě před dominantním dospělým a ponechat mu prostor pro vlastní autoregulaci. Dítě, které může v klidu uspokojovat své individuální potřeby, izolované od direktivních instrukcí, je schopno rozvíjet sebekázeň. Důležitá je vnitřní harmonie, pozorování ostatních a předem připravené prostředí, do kterého se dítě nenásilně začlení. Steiner říká, že bez sebekázně (sebedisciplíny) nemůže dítě najít správné místo v životě. V prvních sedmi letech dítě potřebuje správnou atmosféru, aby mohlo vstřebávat podněty okolí. V následujících letech ovlivňuje povahu dítěte autorita pedagoga, který má vytvářet správné situace pro rozvoj sebekázně. Stejně jako Montessoriová doporučuje předem vybudovat prostředí, které děti chrání před škodlivými vlivy vnějšího světa.

K dosažení morální zralosti je zapotřebí vhodná motivace a aktivizace. Dítě se musí naučit sebeovládat a respektovat autoritu, starší děti se učí normám a pravidlům. Svět, příroda i život člověka, který je jeho součástí, má ve skutečnosti svůj řád (např. školní řád, pravidla silničního provozu, skautské zákony, atd.) a jeho existence pomáhá rozvíjet u dětí volní vlastnosti. Důležitá je stálost a neměnnost základních pravidel, která předškolní dítě potřebuje, aby se cítilo bezpečně a svobodně se rozhodovalo v rámci těchto pravidel. Pravidla musí být srozumitelná, smysluplná a jasná a dítě je postupně schopné jejich spoluvytváření s dospělými.

Závěr: Nervová soustava lidského jedince od nejútlejšího věku citlivě odráží okolní svět a děti jsou nesmírně vnímavé vůči společenské atmosféře a ze společenských vztahů získávají potřebné normy, postoje a návyky. K morálnímu chování nejvíce vychováváme dítě tehdy, když se sami chováme morálně správně. Morální výchova se děje každodenním životem a odpovědnost za ni nemají pouze rodiče, ale všichni lidé v blízkém i širším okolí dítěte

1.3. CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Tato kapitola má v úmyslu se zabývat charakteristikou základních pojmů a pohledy na ně, které jsou pro sledovanou problematiku stěžejní. Jsou to kázeň, autorita, odměna, trest, hranice.

1.3.1 Kázeň

„Kázeň školní jest souhrn všech pravidel, kterými paedagogická vláda zjednává ve škole pořádek vnější i vnitřní.“ (Klika, Sokol 1891, s.241)

„Kázeň je buď nucené, buď dobrovolné podřizování se jednotlivce nebo společenského celku určité autoritě, určitému pořádku, řádu, a to buď svobodně zvolenému nebo zvenčí ukládanému.“ (Uher 1924, s.23)

„Slovo disciplína má několik významů. Jedni myslí, že disciplína je snůška pravidel chování. Druzí nazývají disciplínou již ustálené, výchovou získané lidské zvyky, třetí vidí v disciplíně jen poslušnost.“ (Makarenko 1950, s.29)

„Kázeň, uznání autority určitého řádu, a to buď svobodně zvoleného, nebo uloženého.“ (Kujal 1965, s.203)

„Požadavek poslušnosti, podrobení se dané normě, respektování autority, vrchnosti, nadřízeného atd.“ (Rotterová 1973, s.7)

„Vědomé dodržování zadaných norem.“ (Bendl 1998, s.10)

„Kázeň vědomé, přesné plnění zadané sociální role, stanovených úkolů, určených činností, spojené s respektováním autority.“ (Průcha, Walterová, Mareš 2003, s.98)

Podle předložených citátů, které jsou uspořádány chronologicky tak, jak se s nimi můžeme setkat v pedagogických slovnících a encyklopediích, je kázeň podřizování se předem stanovenému řádu a autoritě. Tuto definici formuloval Jan Uher roku 1924, ostatní autoři na ni navazují a dále ji rozšiřují jako např. Rotterová a Bendl. Nejstarší předložená definice kázně pochází z konce 19. století a nejmladší ze současné moderní doby. Ideálem je podřízení dobrovolné, aby vycházelo z mravního základu každého dítěte. Neplnit stanovená pravidla z obavy před trestem, ale z vlastního

přesvědčení, který se opírá o lásku a vzájemný respekt obou stran. Čím je dítě mladší, tím více potřebuje vnější podporu (požadavek poslušnosti) a to do té doby, než se kázeň vnější stane kázní vnitřní, uvědomělou.

Pravidla jsou velmi důležitá pro správný chod rodiny, školy, pracoviště i celé společnosti a v různé podobě provází lidstvo od vzniku civilizace. Každá skupina má právo, zvolit si svá vlastní pravidla, ale důležité je, aby všichni členové tato pravidla předem znali a respektovali. Hlavní prostředky kázně jsou osobnost a autorita učitele, školní řád, zaměstnání, mravní poučování, odměny a tresty.

Makarenko se ve své definici z roku 1950 dívá na kázeň z různých pohledů. Uvádí, že kázeň je snůška pravidel chování, že disciplína jsou ustálené, výchovou získané lidské zvyky a třetím významem disciplíny je poslušnost, což je podřizování se a respektování autority, stejně jako uvádí Jan Uher.

Soudobý sociální pohled na definici kázně z Pedagogického slovníku z roku 2003 se obrací k vědomému tzn. dobrovolnému plnění zadaných úkolů a činností ve spojitosti s respektováním autority. Respektování autority je ve své podstatě podřizování se jednotlivce nebo společenského celku určitému pořádku jako uvádí Jan Uher. Ze shora uvedeného je patrné, že Uhrova definice kázně z monografické publikace „Problém kázně“ z roku 1924 nebyla do současnosti překonána.

Autorka diplomové práce zastává názor, že uvědomělá a dobrovolná kázeň je velice důležitá a v dnešní společnosti potřebná. Současným dětem chybí důsledná s láskou uplatňovaná disciplína ve výchově a následkem je všeobecný pokles morálky, nerespektování přirozené autority nebo absence autority vůbec, ztráta smyslu pro povinnost, zvýšená kriminalita mládeže atd. Požadavek kázně nemusí nutně znamenat ztrátu svobody a individuality, jak si někteří rodiče a vychovatelé myslí, ale spíše naopak. Ráda bych citovala slova T.G. Masaryka, se kterými se plně ztotožňuji: *„Tolik svobody, kolik je možno a tolik řádu, kolik je nutno.“*

1.3.2 Autorita

„Autorita je vážnost a na ní založená převaha a vliv určitých individuí, společenských útvarů, myšlenek apod. a jí odpovídající podřizování se této převaze a její uznání.“

(Uher 1924)

„Autorita (z lat. *autoritas*, zmocnění, vzor, důstojnost, vliv), 1. formální autorita: právo nařizovat, rozhodovat, vyžadovat poslušnost, 2. neformální autorita: status zkušeného člověka, jehož názor všichni berou vážně, 3. člověk s autoritou: expert, odborník.“ (Sokol 1994, s.59)

„Je sociální vztah mezi lidmi, kteří jsou z nějakého důvodu nositeli vážnosti, respektu a úcty, a mezi těmi, kteří jim vážnost osvědčují, respekt a úctu projevují.“ (Kučerová in Vališová 1999, s.69)

„Autorita je svou podstatou antropologická konstanta, která spoluvytváří pravidla skupinového života, organizační řád skupiny, spolupodmiňuje její biologické přežití, rozvoj jedinců i předávání zkušeností z generace na generaci.“ (Kučerová in Vališová 1999, s.73)

„Autorita - legitimní moc. Moc uplatňovaná v souladu s hodnotami těch, kdo jsou ovládáni, jim přijatelnou formou, která si získala jejich souhlas.“ (Průcha, Walterová, Mareš 2003, s.23)

Jak vyplývá z následujících citovaných definic - autorita je především sociální vztah, který může vzniknout pouze v interakci dvou nebo více lidí. Každý člověk se v průběhu života setká s různými druhy autority a také on sám je pro své okolí nositelem alespoň jednoho typu autority. Autoritu dělíme do několika skupin:

1. podle hlediska genetického – a) přirozená autorita
b) získaná autorita
2. podle hlediska sociálního – a) osobní autorita
b) poziční autorita
c) funkční autorita
3. na základě chování jedince – a) skutečná autorita
b) zdánlivá autorita
4. podle sociální prestiže – a) formální autorita
b) neformální autorita
c) charizmatická autorita
d) morální autorita

e) odborná autorita

S různými druhy autority se lidstvo setkávalo od pradávna. Již v primitivních společenstvích vybraný jedinec zaujímal výsadní postavení a všichni členové jej poslouchali a respektovali. Vzhledem k velkému časovému odstupu nelze posoudit, zda tento výběr byl ovlivněn charakterovými a morálními vlastnostmi nositele autority nebo na základě fyzické převahy. Ve starověkém Řecku byli nositeli autority filozofové a řečníci, lidé v určitém společenském postavení a panovníci. Středověká společnost uznávala autoritu církve, která ji tvrdě a nelítostně vyžadovala, ale tato autorita byla poziční, formální a zdánlivá. Ostatní lidé nositele takové autority poslouchají ze strachu před trestem a ne z vlastního přesvědčení. Opakem této autority je autorita přirozená a demokratická, která vychází z ideálu lidství, spravedlnosti a mravního základu každého jedince.

Jan Uher definuje autoritu jako vážnost a na ní založenou převahu, ale vše by mělo být na demokratickém základě. Pokud někoho nebo něco uznáváme, nečiní nám problém dobrovolně se podřídit. Autorita se netýká pouze jedinců, ale také společenských útvarů a svůj původ má ve vnějších vlastnostech nebo vnitřních okolnostech. Kořeny autority mohou být racionální - na základě rozumového rozhodnutí nebo iracionální - citový a emoční základ. Každý jedinec je svým založením osobitý, ale osobností se stává postupně a v průběhu celého života. Získat autoritu jde velmi těžce, ale naopak ztratit jí můžeme v pouhém okamžiku. Autoritou se nikdo nenarodí, proto je potřeba pracovat na kvalifikaci, odborných znalostech, osobnostních rysech, ale také na vnějším vystupování a chování, které ovlivní pozitivní nebo negativní dojem z člověka.

Autorka se nejvíce ztotožňuje s definicemi autority od S. Kučerové, protože bez úcty a respektu, bez pravidel a zkušeností starší generace, by náš život postrádal hlubší smysl. Mluvíme-li o sociálním vztahu, musí docházet k určité interakci mezi dvěma stranami, kdy jedna strana ovládá a druhá je ovládaná, ale navzájem se potřebují. Hodně důležité je, pokud chce mít rodič nebo učitel autoritu, musí si získat nejprve lásku dítěte. Ke skutečné autoritě cítíme úctu a plně ji respektujeme, naopak mocenské řešení v nás vyvolává obavu a strach, což může vést až k pasivitě či odporu. V okamžiku, kdy

mocenské prostředky přestanou na jedince nebo skupinu působit, pomine i vliv nositele formální a poziční autority. Člověk je od narození vtažen do sítě sociálních vztahů, pohybuje se v okruhu svých nejbližších, ale i v široké společnosti. Proto se musí naučit celou řadu sociálních dovedností, aby byl osobnostně, profesně i sociálně spokojen.

1.3.3 Odměna

„Je výchovný prostředek, jímž se má dítě povzbudit při rozhodování pro dobro a pro setrvávání v dobru.“ (Chlup, Kubálek, Uher 1939, s.202)

„Odměna není to, co jsme si jako odměnu vymysleli, ale to, co dítě jako odměnu přijímá. Onen příjemný, povznášející pocit uspokojení, který bychom si rádi co nejdéle podrželi a který bychom si rádi znovu zopakovali.“ (Matějček 1994, s.26)

„Jedna z forem pozitivního motivačního působení na žáka ve škole i doma. Záměrně navozený následek toho, že žák dobře splnil uložené požadavky nebo něco vykonal z vlastní iniciativy.“ (Průcha, Walterová, Mareš 2003, s.145)

„Jedinec, který je kladně hodnocen proto, že jednal v souladu se svým přesvědčením, prožívá pocity radostného uspokojení, zadostiučinění a štěstí.“ (Kučerová in Bendl 2004, s.131)

Odměna patří mezi nejpoužívanější a nejstarší výchovné prostředky, které mají povzbudit, ocenit a odměnit správné chování a posílit setrvání v dobru, jak uvádí definice Jana Uhra z roku 1939. Z psychologického hlediska je odměna to, co dítě přijímá jako pozitivní hodnocení svého chování (definice Z. Matějčka).

Zásady, které jsou důležité, aby odměna plnila svou výchovnou funkci:

1. přiměřenost osobnosti dítěte a věku – odměny vázané na tělesné pocity ztrácí s přebývajícím věkem svou účinnost např. bonbón, zmrzlina
2. srozumitelnost a jasnost požadavků, které vedou k odměně
3. bohatost a pestrost v odměnách
4. nepřehánět a neplýtvat odměnami, aby neztratily svou cenu
5. důslednost a splnění každé slibu

Dobrá a citlivá rodič nebo pedagog zná potřeby a přání svých svěřenců a odměny volí úměrně dané situaci. Vhodné jsou nemateriální odměny verbální povahy

(povzbuzení, poděkování, slovní ocenění), které posilují uvědomělé mravní jednání. Ve výjimečných případech může být odměna, která je morálního rázu, terapeutickým prostředkem např. u jedinců s velmi nízkým sebehodnocením.

1.3.4 Trest

„Důležitý prostředek mravní výchovy. Užívalo se ho odedávna celkem ve shodě se stupněm vyspělosti určité společnosti. Trest má za účel odplatu a smíření (absolutní teorie), odstrašení a polepšení (relativní teorie).“ (Chlup, Kubálek, Uher 1940, s.121)

„Tresty jest oceňovati zejména jako důležitý prostředek k tvoření a upevňování charakteru, tedy jako prostředek zdravé kázně.“ (Chlup, Kubálek, Uher 1940, s.122)

„Trest zajisté není to, co jsme jako trest pro dítě vymysleli, ale to, co jako trest prožívá. Onen nepřijemný, tísňivý, zahanbující, ponižující pocit, kterého bychom se chtěli co nejdříve zbavit a kterému bychom se chtěli rozhodně pro příště vyhnout.“ (Matějček 1994, s.26)

„Jedna z forem negativního motivačního působení na žáka ve škole i doma. Jde o záměrně navozený následek toho, že žák špatně splnil nebo nesplnil uložené úkoly.“ (Průcha, Walterová, Mareš 1995, s.252)

„Jedinec, který je záporně hodnocen pro skutky, o jejichž nesprávnosti je přesvědčen, je sám se sebou nespokojen, touží po nápravě, chce ukázat, že je schopen jednat lépe.“ (Kučerová in Bendl 2004, s.131)

Trest patří mezi nejstarší pojem v historii, už před naším letopočtem se hojně používal jako odplata za porušení společenských a morálních pravidel. Stejně jako odměna je výchovným prostředkem, ale cílem trestání je potlačit a napravit nevhodné chování. Mezi proviněním a trestem má být úměrnost a potrestané dítě si má být vědomo svého prohřešku, aby trest správně přijalo a pochopilo. Vhodnější než tresty tělesné jsou tresty morální např. pokárání, domluva, výtky. Potrestáním dáváme dítěti najevo, že něco udělalo špatně.

Podle citovaných definic z roku 1940 je trest důležitý prostředek mravní výchovy, absolutní teorie používá trest jako odplatu za nevhodné chování a naopak relativní teorie k polepšení a odstrašení následujícího špatného chování, což je z

hlediska podstaty trestu výchovnější. Správně zvolený trest má odstranit nežádoucí projevy chování a má sloužit jako prostředek k upevňování charakteru jak uvádí ve své definici Jan Uher z roku 1940.

Tři zásady, aby byl trest výchovný:

1. Nechat dítě pomocí trestu napravit škodu (např. utřít rozlité nápoje, osobní omluva za přestupek, částečná úhrada způsobené škody, atd.)
2. Zabránit trestem opakování nevhodného chování (důslednost a přiměřenost věku i provinění)
3. Zbavit po trestu dítě pocitu viny (odpustit prohřešek, nepřipomínat opakovaně a začít znovu)

Tresty by měly být voleny velmi uvážlivě a přiměřeně věku dítěte i rozsahu přestupku, měly by být srozumitelné (netrestat za neznámou vinu např. nevhodné slovo, jehož význam dítě dosud nezná). Stejně jako u odměn se nemá tresty plýtvat, protože jinak ztrácejí na účinnosti, což vede k apatii, pasivitě a vzdoru. Důležitým požadavkem při trestání je důslednost, aby nedošlo ke ztrátě přirozené autority. Vhodným užíváním odměny a trestu vymezujeme dětem výchovné mantinely, které jim pomohou orientovat se ve světě až do té doby, než si určí své vlastní hranice.

1.3.5 Hranice

„Hranice nás definují. Určují, co jsem a co nejsem. Hranice ukazuje, kde končím já a kde začíná někdo jiný, což ve mně upevňuje pocit vlastnictví. Hranice nám pomáhají rozpoznat náš majetek, abychom se o něj mohli dobře starat. Pomáhají nám pilně strážít své srdce. Je třeba, abychom to, co nás sytí, uchovávali uvnitř a to, co nás zraňuje, nechávali venku. Stručně řečeno, hranice nám pomáhají udržovat to dobré uvnitř a to zlé venku.“ (Cloud, Townsend 1998, s.26)

Děti se musí od raného věku naučit přijímat zodpovědnost za své rozhodnutí a nést přirozené důsledky svého chování. Zachraňování dítěte od těchto důsledků vede k jeho bezmocnosti. Vytyčení správných hranic u dítěte znamená přijetí zodpovědnosti za vlastní rozhodnutí. Pokud dítě hranice nedodrží nebo překročí, následuje zasloužený trest v jakékoliv podobě. Výchova s láskou a hranicemi se všemi důsledky naopak

přináší děti sebejisté, které znají cenu vlastního života, ale i cenu života druhých lidí v jejich bezprostředním okolí.

Fyzické hranice, např. ploty, ohrady, značky, příkopy, jsou v běžném životě dobře patrné, ale duchovní hranice se rozpoznávají hůře. Jejich existence je však stejně důležitá a skutečná především pro zachování osobní svobody každého jedince. Pomocí hranic se odlišujeme od ostatních lidí. Nemůžeme stanovit hranice někomu jinému, ale musíme stanovit své vlastní hranice, abychom si zachovali vnitřní prostor a identitu. Malé děti učíme sdělovat své pocity a myšlenky, protože nám to pomáhá správně odhadnout jejich momentální rozpoložení, ale některým dospělým činí to samé velké potíže. Nikdo nedokáže číst myšlenky druhého a hodně konfliktů vzniká ze vzájemného nepochopení se.

Hranice nejsou dědičné, ale je to neustálý proces. Klíčově důležitý je náš přístup k hranicím při výchově dětí. V raném věku člověka probíhají nejkritičtější etapy budování hranic a zároveň se utváří charakter jedince. Osvojení hranic nám pomáhá být pravdomluvnými, zodpovědnými, svobodnými a milujícími, ovlivní náš žebříček hodnot, vztahy ve škole i na pracovišti, úspěch v zaměstnání, výběr kamarádů i životního partnera.

Dobří rodiče pomáhají dítěti najít správné životní cíle, učí je stanovovat vlastní hranice, které podporují a respektují, ale zároveň požadují respektovat hranice druhého. Dítě musí umět dávat i přijímat, protože čím dříve si osvojí dobré hranice, tím menší zmatky prožije v dospívání a dospělosti.

Závěr: Každý jednotlivý pojem a jeho obsah prošel vývojem tak, jak k němu jednotliví autoři a pedagogické proudy přistupovali a jakou roli hrál v kontextu daných historických okolností. Proto autorka pokládala za důležité vývoj naznačit na základě autentických citátů, chronologicky seřazených. Jednotlivé definice nekomentovala bezprostředně, ale v následném textu k nim zaujímá vlastní postoj. Za neúčelné považovala zabývat se dalšími pojmy, které se v práci vyskytují, ale nehrají pro porozumění tématu tak kardinální roli.

1.4. PŘEHLED VÝCHOVNÝCH KONCEPCÍ A PEDAGOGICKÝCH OSOBNOSTÍ SE ZAMĚŘENÍM NA MRAVNÍ VÝVOJ DÍTĚTE

Výchova provází lidstvo od počátku jeho existence, což dokazují historické písemné památky, z nichž některé sahají až do doby 3 století př.n.l. Kázeň ve výchově hraje významnou roli (dodržování pravidel chování, morální normy, druhy trestů), je historicky podmíněna, což znamená, že různé kultury a civilizace měly vývojově odlišné požadavky na utváření a dodržování kázně.

Primitivní společnost nebyla sociálně strukturována a výchova dětí byla podřízena smyslu života této společnosti. Rozdíl byl pouze ve výchově chlapců a dívek, kdy chlapci byli vedeni k jinému typu činnosti než dívky. Na děti působili společně s rodiči všichni dospělí členové kmene, od kterých se děti od raného věku učily všem dovednostem metodou napodobování. „*Výchova na tomto stupni společenského vývoje netvořila ještě soustavu, protože jednoduchá vázanost na život ve společnosti toho nevyžadovala. Svým způsobem a na příslušné úrovni společenského vývoje to však byl první příklad všeobecné všestranné výchovy dětí.*“ (Čapková 1980, s.10)

Společenský vývoj mezi charakteristikou primitivní společnosti a obdobím reformace se samozřejmě nezastavil. Důraz na poslušnost a podřízení se autoritám na jakémkoli stupni společenské úrovně byl samozřejmý. Podřízenost znamená respekt k nadřízenosti. Zdá se nám zbytečné, popisovat poměrně známé skutečnosti, přebrané z pramenů dějin pedagogiky. Proto se úmyslně zastavujeme až u etap či osobností, které svým působením znamenají ve výchově a jejím centru morálce, a tedy i kázni, nějakou novou skutečnost či novou vývojovou linii.

Reformace byla obdobím, které se staví proti struktuře katolické církve, odmítá některé její praktiky a snaží se o instalaci návratu k čistému prvotnímu křesťanství, související i s hodnotou lidství. Na počátku 16. století se prohlubuje krize katolické církve.

Martin Luther (1483-1546), vystoupil v Německu a přispěl k morálnímu povznesení společnosti, ke zvýšení vzdělanosti a gramotnosti.

Lutherovo pedagogické smýšlení a názory můžeme souhrnně charakterizovat takto :

- požadoval zřizování škol ve správě měst
- doporučoval vzdělání i pro chudé vrstvy a dívky
- vysoce hodnotil úlohu učitele
- zasloužil se o zdokonalení spisovné němčiny a nabádal ke studiu jazyků jako prostředek poznání, upřednostňoval latinu
- oceňoval význam tělesné výchovy, která odvádí mládež od nemravností
- významně přispěl k hudební vzdělanosti, která působí pozitivně na duševní rozpoložení
- zřizoval první veřejné knihovny, kde byly knihy ze všech oborů od různých autorů
- vyzdvihoval význam rodinné výchovy, vlastním příkladem dokazoval, že je nutné přihlídnout k porozumění dětské povahy, ale pro děti je závazná zejména úcta, zahrnující poslušnost a lásku k rodičům, což souviselo i s jeho sociálními názory na poslušnost, kázeň, uznávání společenské autority tj. vrchnosti

V roce 1534 byl v Paříži založen **Jezuitský řád** Ignácem z Loyoly a jeho členové se zavázali k chudobě a oddanosti papeži, zakládají koleje, které poskytují mládeži všeobecné vzdělání v duchu humanismu a renezanace. Úspěšně konkurují univerzitním kolejím, lpějícím na konzervativních scholastických metodách a středověkém asketismu. Výhody jezuitských kolejí byly:

- bezplatná externí výuka pro sociálně slabší, platba pouze ubytování v kolejích
- mírnější kázeňské požadavky, tresty nahrazeny dozorem a soutěžením
- scholastické metody vyměněny za četbu latinských textů pro jejich ušlechtilost a krásu
- kratší doba výuky
- rozdělení žáků do tříd podle věku
- teoretická pravidla doplněna praktickými cvičeními podle hesla: Usus, non precepta, což v překladu znamená: Zvyk, ne předpisy.
- cílevědomá příprava učitelského sboru

Jezuitské koleje po radikálním vývoji, změně obsahu a metod položily základ gymnázií.

Ve středověkých školách byla situace podobná, protože i zde měla hlavní slovo církev. Zájmy dětí byly podřízeny celospolečenským výchovným cílům. Poslušnost byla zaměňována s drezúrou a tělesné tresty se stávají prostředkem výchovy. Tuhá kázeň je chápána jako snaha o zlomení nebo potlačení dětské vůle.

Jan Amos Komenský (1592 – 1670), tvrdě nesouhlasil s těmito praktikami, působil jako kněz a později biskup Jednoty bratrské, byl pedagog a reformátor, který usiloval o nápravu české společnosti v rozsáhlém díle: *Všeobecná porada o nápravě věcí lidských*. Začneme tím, co Komenský sám vždy považoval za ústřední zásadu své pedagogiky, či jak se tehdy říkalo, didaktiky (termín didaktika později nabyl užšího významu jako teorie vyučování). Je to jeho proslulé heslo: „*Omnia sponte fluant, absit violentia rebus* - *Vše ať plyne samo sebou, nebudťž věcem činěno násill.*“ (Komenský 1958) Toto heslo je lapidárním výrazem toho, co bývá v historii a teorii výchovy označováno jako zásada souladu s přírodou. Komenský více než sto let před Rousseauem razí požadavek, aby se výchova vzdala násilných metod a respektovala dítě a jeho přirozený rozvoj.

Charakteristika pedagogických idejí Jana Amose Komenského:

- respektování přirozeného vývoje dítěte
- idea realismu – spojení jazykové výuky s věcnou názorností = pansofismus (harmonické poznání všeho potřebného)
- vševěda - neznamená učit se všemu, ale pouze všemu potřebnému
- posloupnost ve vyučování (od jednoduchého k složitému, od blízkého k vzdálenému, od lehčího k těžšímu)
- princip demokratismu – učení pro všechny (nadaní i podprůměrní žáci)
- jednota teorie a praxe
- systematickosti ve výchově a výuce – plánované hodiny, vnitřní pravidla, organizace školy, univerzálnost
- pedagogický optimismus v názoru na vychovatelnost člověka jako nejdokonalějšího tvora

- etický optimismus - teorie harmonie v otázkách mravní výchovy - ctnost je člověku přirozeností, ale vychovatel ji musí vhodnými metodami rozvíjet, J.A.K. ve své Didaktice říká: „*Že však člověk, má-li člověkem býti, cvičen k tomu býti musí.*“ (Komenský 1958)
- rozhodující vliv na utváření mravní stránky dítěte má výchova
- rozlišení individuálních rozdílů mezi jednotlivými dětmi
- mravní výchově v duchu morálních tradic Jednoty bratrské přikládá velký význam - hlavní zásadou mravní výchovy je požadavek začínat již v nejujtlejším věku se vštěpováním správných návyků a ctností, z výchovných metod klade na prvé místo příklad (vychází ze znalosti dětského napodobovacího pudu) a na místo druhé poučení. Za důležitý pokládá také dozor nad dětmi, při kterém mohou vychovateli pomáhat i starší děti.

Komenský ve svém důrazu na kázeň vidí smysl uvádět dítě do řádu světa. Kázeň, která pro něj respektuje přijetí minimálních norem chování a jednání v daných životních situacích, tak přivádí dítě k normám, společnosti a společenského života a umožňuje mu tak postupně se s nimi seznamovat a ztotožňovat. To, že Komenský respektuje vývojovou linii člověka, znamená, že chápe odlišný vztah ke kázni v odlišných životních etapách člověka. Proto se nám zdá smysluplné, zabývat se jeho názory, jak je vyjádřil v Informatoriu školy mateřské tak i Velké didaktice **XXVI.kapitole:**

O školské kázni – Kázeň je ve školách nutností, ale musí se jí používat s láskou, bez hněvu a vášní, aby dítě vědělo, že správné potrestání je pro jeho dobro a vše tudíž přijalo s pokorou a pochopením. Tělesné tresty je vhodnější vyměnit za jiné druhy trestů např.slovní domluvou a pokáráním poukázat na nevhodné chování nebo naopak pochvalou a soutěžením povzbudit chování správné. Přísnější kázně se má užívat proti mravním prohřeškům (bezbožnost, vzdorovitost, zlomyslnost, pýcha, závist a lenost) a vhodnou motivací povzbudit chuť dítěte k učení. Velmi důležitý je osobní příklad učitele a láskyplný vztah k dětem. „*Nejlepšímu způsobu kázně učí nebeské slunce, které tomu, co roste, dává 1. vždy světlo a teplo, 2. často déšť a větry, 3. zřídka hromy a blesky, a i to jen k dobru toho všeho.*“ (Komenský 1958, s.231)

V Informatoriu školy mateřské - Radí rodičům, aby s mravní výchovou a tedy i kázní

začínali od nejtělejšího věku dítěte, protože jako stromek se má ohýbat, rovnat a štěpovat, dokud je mladý, tak i dítě se musí vychovávat dříve než se duše nakazí. Kázeň je nutná, aby se zabránilo špatným mravům a má dva stupně: 1. napomenutí, slovní potrestání, domluva, 2. plesnutí rukou nebo metličkou pro zahanbení. Důrazně varuje před oslovskou nebo opičí láskou, kdy rodiče dítěti všechno dovolí, nepřiměřeně jej rozmazlují a nechávají ho růst bez kázně.

Problematika kázně je u Komenského jedním z ústředních bodů jeho pohledu na morálku a mravnost. Nepřekvapuje nás, že obsah jeho morálních zásad je souborem pozitivních vlastností člověka (střídmost, poslušnost, respekt k starším, pravdomluvnost, spravedlnost, pracovitost, trpělivost), které jsou v protestantských církvích pozitivně hodnoceny. Samozřejmě varuje, aby se nerozvíjely ty, které jsou těmito společenstvími odmítány. I při zdůrazňování respektu k autoritám Komenský si přeje, aby dítě dospělo k vnitřní kázni, tj. aby se chovalo určitým způsobem, protože tomuto způsobu rozumí a samo na základě svého vnitřního souhlasu (seberegulace) tento způsob chování přijímá. Z toho vyplývá, že Komenský odmítá kázeň jako součást drilu ve výchově, podřizování se na základě absolutní slepé poslušnosti, ale jako živou souhlasnou aktivitu dítěte.

Pedagogický odkaz Jana Amose Komenského je velmi bohatý, rozsáhlý a je stálým zdrojem inspirace až do současnosti. Pedagogové celého světa citují a rozšiřují jeho myšlenky, protože pedagogické bohatství velkého učitele národů nebylo dosud vyčerpáno a překonáno.

John Locke (1632 – 1704) - všestranný vědec (přírodní vědy a medicína), pedagog, psycholog, politik a diplomat, který pocházel z anglické šlechtické rodiny. „*Cíl viděl především ve výchově gentlemana, který vede společnost, pravdivého, tolerantního, uhlazeného chování, obeznaného v občanských záležitostech, jehož moudrost je založena na kultuře schopností rozumu, vycházející od smyslové zkušenosti, je osvobozen od předsudků, jednostrannosti a přesvědčen, že cílem civilní vlády je chránit individuální svobodu a jednat podle zákonů přirozenosti odhalených vědou a aplikovaných v politice.*“ (Čapková 1980, s.96) Mladý člověk se musí naučit sebeovládat, emoce

podřizovat rozumu, pěstovat silnou vůli a být zdrženlivý ve svých přáních. Význačné místo v jeho výchovné koncepci zaujímá osobní příklad, prostředí, společnost a situace, důležitý je respekt a vzájemná úcta mezi vychovatelem a dítětem, autorita, požaduje tělesnou a duševní kázeň. Uvědomělá ukázněnost vychovává pevný charakter. Pro děti nižších společenských tříd navrhuje pracovní školy, kde jsou žáci při práci (pletení, předení,...) seznamováni s presbyteriánskou morálkou a náboženstvím.

Jean Jacques Rousseau (1712 – 1778) - odpůrce tvrdé kázně a tělesných trestů, požaduje spontánní a svobodný rozvoj dětí, velký důraz klade na úlohu citu a srdce při výchově. Učení i výchova mají probíhat v souladu s přírodou, pomocí přirozených důsledků a následků jednání dítěte. Výchovné požadavky na děti z nižších sociálních vrstev byly jiné než na šlechtické děti. Chudé děti chodily do pracovních škol, kde vládla hodně přísná kázeň a četba moralizujících příběhů probíhá současně s mechanickou prací (šití, tkaní, předení,.....).

Johann Heinrich Pestalozzi (1746 – 1826) - chápal výchovu jako prostředek k regeneraci nejchudších vrstev venkovského obyvatelstva, v jeho koncepci se prolíná romantická výchova Rousseaua a racionalismus Kantův. Dítě podle jeho názoru musí být vychováno svobodou k nutnosti, nutností ke svobodě a schopné této svobody užívat. Teorii předškolní pedagogiky obohatil tedy Pestalozzi všemi uvedenými aspekty psychologického pohledu při rozvoji dětské mysli, od smyslového názoru po vytváření pojmů, pojetím funkce citové výchovy jako základu pro rozvoj mentální i morální, v souvislosti s kulturou citovou zdůrazněním základní úlohy matky pro dítě. Pestalozzi respektuje Rousseauovskou svobodu ve vývoji dítěte, pakliže by se jednalo o výchovu individuální. Ve skupinové výchově (zakladatel švýcarských sirotčinců a zakladatel švýcarské elementární školy) uplatňuje výraznější důraz na respektování pravidel, tj. směřování přijetí důrazu na kázeň, ne však uplatňovanou násilím. Protože se domnívá, že vzdělání má být zpřístupněno všem, požaduje elementární vzdělání za východisko rozvoje státu a společnosti. Cílem je idea harmonické všestranné výchovy. Ve svém spise Pestalozzi říká: „*Nechť nikdy není počáteční vyučování záležitostí hlavy, nechť*

nikdy není záležitostí rozumu, nechť věčně zůstává záležitostí smyslů, záležitostí srdce, záležitostí matky... Vyučování dětí nechť postupuje jen zvolna od cvičení smyslů k cvičení úsudků, nechť zůstává dlouho záležitostí srdce než začne být záležitostí rozumu, nechť dlouho zůstává záležitostí ženy, než začne být záležitostí muže.“ (Pestalozzi 1956, s.127)

Johann Friedrich Herbart (1776 - 1841) byl velký obdivovatel J.H. Pestalozziho. Cílem jeho výchovy je mravně zakotvený člověk, což nás nepřekvapuje, neboť byl jako představitel německé klasické filozofie důsledným pokračovatelem Immanuela Kanta. V rámci důrazu na mravnost usiloval u dětí o uvědomělou ukázněnost, která je výsledkem pravé výchovy a zavádí tresty, jimiž usměrňuje nežádoucí chování. Ve vztahu k jeho cíli výchovy vyplývá, že rozvoj vůle a následně i kázně je centrálním pojmem jeho výchovy. Vůle, zvláště v raném (předškolním) věku je podle něj u dítěte ještě nedostatečně rozvinuta, a proto je u dítěte třeba toto období (do rozvinutí vůle) překonat vnějším důsledným dozorem a vedením, aby dítě samo sobě nebylo nebezpečné. Toto vnější vedení ustupuje s nárůstem volní stránky člověka a zcela zmizí ve chvíli, kdy se u jedince rozvine jeho autoregulace. *„Že autorita a láska vládu zajišťují více než všechny tvrdé prostředky, je velmi známo. Autoritu si však nemůže každý zjednat podle libosti, k tomu patří zřejmá převaha ducha, znalosti, těla, vnějších poměrů: získat lásku chovanců dobré povahy je sice možné laskavým chováním v průběhu delší doby, ale právě tam, kde vládá je nejnütnější, přestává laskavost a láska a nesmí být vykoupena slabostí, má cenu jen tehdy, je-li spojena s nutnou přísností.“* (Herbart 1914, s.33)

Péče o předškolní děti se od konce 18. století odehrává více méně na národních úrovních, které odrážejí domácí tradici péče o předškolní dítě. Jiná je francouzská tradice reprezentovaná J.F. Oberlinem, odlišná je anglická reprezentovaná R. Owenem, odlišuje se od nich tradice rakousko-uherská uvedená do života Chimánim. Samostatná česká tradice vznikla pod vedením J.V. Svobody a zdá se, že jedna z nejpropracovanějších je koncept německý promyšlený a realizovaný F. Fröbelem. Jeho dopad je celoevropské působnosti a „dětská zahrádka“ se stává nejtýpickejší formou mimorodinné péče. Počátek 19.století přináší hluboké změny v oblasti ekonomické i

sociální. Výchova přestala být výlučnou záležitostí rodiny a s rozvojem pedagogické praxe se stala předmětem celé společnosti. Vzdávající manufakturní výroba zaměstnávala i matky předškolních dětí, proto vznikla potřeba zakládat zařízení, které se o tyto děti postará.

Friedrich Fröbel (1782 – 1852) – vychází z Pestalozziho zásad a jeho cílem je vychovávat „svobodné, aktivní a myslící lidi“. Domníval se, že jedině matka může dítě vhodně rozvíjet, a proto se v dětské zahradce soustřeďoval na to, aby matky učil rozvíjet tvořivost svého dítěte za jeho přítomnosti. Vznikl autodidaktický materiál „Fröbelovy dárky“, jejichž naprostá jednoduchost měla umožňovat maximální svobodu uplatnění dětského pudu po činnosti tak, aby se mohl všestranně rozvíjet. Podstatné bylo, že provokovaly dětskou aktivitu v její úplnosti, nerozlišenou na jednotlivé funkce. Jednoduchost formy tak umožňovala všestrannost jejího výchovného využití. Respekt k lidské svobodě, za který byl ve své době společensky sankcionován ho vedl k tomu, že se nesnažil utlačovat dětskou svobodu přílišnými vnějšími zásahy. Přesto však nepomíjel uplatňování kázně a pravidel společenského života, která u dětí rozvíjel a uplatňoval ne násilně. Toto nenásilí, postavené na dětském pudu po činnosti, se uplatňovalo přirozeným způsobem v duchu této činnosti.

Následovníci F. Fröbela tzv. fröbelisté naprosto zmechanizovali jeho přístup k dítěti. Vlastní dětská aktivita se jim zdála nebezpečná a respekt k dětské svobodě jako společensky nežádoucí. Proto kázeň v jejich rukou se proměňovala ve směr mechanického vnějšího přístupu a samozřejmého uposlechnutí a podřízení se autoritě dospělého. Proti těmto přístupům ostře vystupuje v rámci reformního hnutí a pedocentrického obratu k dítěti

Maria Montessori (1870 – 1952) - lékařka, charakterizuje vztah svobody a disciplíny následně: „*Svoboda a disciplína se projevují současně. Ať to zní jakkoli paradoxně, žádná svoboda bez disciplíny nemůže existovat. Na jejich základě vznikl také pořádek (řád) a spolupráce. Jsou to dvě strany téže mince. M. M. rozlišovala dva druhy disciplíny: Disciplína jako synonymum pro otroctví a základ vynuceného přizpůsobení a*

disciplína, která neznamena podrobení, nýbrž je protipólem lidské svobody. Disciplína musí být aktivní. Aktivitu dítěte je třeba podporovat v každém směru. Jediným omezujícím momentem je slušné chování a pořádek. Ke svobodě a disciplíně musí dítě dospět vlastní aktivitou, dobrovolně přijímat omezení. Poslušnost nelze vyžadovat tvrdostí a represemi, ale je třeba pomoci dítěti k ní dospět.“ (Zelinková 1997, s.24)

Tresty i odměny ve své podstatě odmítala, protože se u malých dětí míjejí účinkem. Úkolem učitelů je připravit takové prostředí, které podněcuje spontánní rozvoj dítěte bez vnějšího nátlaku a v nenápadném vedení, proto M. Montessoriová mluví o *autoaktivitě* a *spontaneitě* dětského vývoje. Jejím heslem je: Pomoz mi, abych to dokázal sám.

Eduard Claparéde (1873 – 1940) – švýcarský lékař, psycholog a pedagog, příkládá velký význam v předškolní výchově výzkumným metodám - pozorování a experimentování, které jsou nezbytné pro správné pochopení a charakteristiku duševního vývoje dětí. Stojí u zrodu koperníkovského obratu ve výchově. Formuluje deset zákonů, z nichž desátý zní takto: Zákon funkcionální autonomie - živá bytost tvoří ve svém vývoji funkční jednotku, schopnosti její reakce jsou přizpůsobeny potřebám = dítě není nehotový tvor, ale jedinec s vlastní autonomií. Tento poslední zákon odpovídá na otázku o smyslu dětství a zdůrazňuje Claparédovo pojetí výchovy. Právě proto, aby výchova připravila jedince na život, musí být sama životem. Kázeň v tomto pojetí organicky vyplývá z potřeb dítěte jako forma ochrany jedince ve společenském dění. Není možno ji navozovat a vynucovat z vnějšku, dítě k ní na základě navozených aktivit samo dospívá.

Janusz Korczak (1878 – 1942) – polský lékař a pedagog, který prokázal lásku k dětem tím, že slibnou kariéru pediatra vyměnil za péči o osiřelé židovské děti v Domově sirotků nedaleko Varšavy. Pedagogické zásady Janusze Korczaka nepodléhaly krajnostem, v otázkách svobody dítěte nebo kázně a poslušnosti hlásal střední cestu, mravní výchovu založil na kolektivní atmosféře, dětské aktivitě a sebeuplatnění. Zavedl „školní soud“, kde se děti samy učily odhalovat, posuzovat a následně trestat různé

přečiny a přestupky. Dětství není pouhý přípravný věk, ale skutečný plnohodnotný život. Korczak reprezentuje svým přístupem úctu a svázanost k dítěti až na samý kraj života, protože společně se svými 200 dětmi zahynul v táboře smrti v Treblince v roce 1942.

Závěr: Z předložených koncepcí a postojů zmiňovaných v této kapitole lze vyvodit, že kázeň, či v předškolním věku její forma poslušnost, je jednou ze základních oblastí, které se věnuje výchovná praxe i teorie. Vývoj ukazuje, že vztah ke kázni osciluje mezi vnějším tlakem a jeho intenzitou a svobodou a její mírou, která je dítěti poskytnuta. Je zřejmé, že přidržen se Komenského: „*Škola bez kázně, mlýn bez vody.*“ je moudré, neboť je tím poukazováno na střední cestu toho, že i škola života je postavena na přiznání určité míry panujících norem.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

Pro získání informací o pozici v pojetí kázně ve výchově bylo použito především anonymního dotazníkového šetření, jemuž byli podrobeni respondenti následujících kategorií, rodiče, prarodiče a učitelky mateřské školy. Počet respondentů v jednotlivých kategoriích se mění od skupiny ke skupině a je vždy při analýze a interpretaci dotazníků uveden. Kromě dospělých se v šetření objevily i děti, které reagovaly v následujících situacích - komunikativní kruh, řízené rozhovory, dokončení otevřeného nedokončeného příběhu. Dětské respondenty byli rozděleni do dvou kategorií 3 - 4 roky a 5 - 6,5 let. Jejich vyjadřovacími prostředky byly - samostatné verbální vyjádření, kresebný projev s následným verbálním popisem. Výsledky průzkumu jsou prezentovány v jednotlivých tabulkách s komentářem. Jak bylo v předchozím textu naznačeno, počet respondentů v jednotlivých kategoriích je odlišný, proto nelze kategorie absolutně srovnávat (neboť jeden respondent reprezentuje odlišné procentuální zastoupení), lze však vyjádřit převažující trend v jednotlivých kategoriích. Tyto trendy je teprve možné vzájemně srovnávat.

2.1. DOTAZNÍK PRO RODIČE

Dotazníky byly rozdány celkem 25 respondentům z řad rodičů, návratnost byla 88%, což činí 22 vyplněných dotazníků, z toho bylo 20 žen (91%) a 2 muži (9%).

Věkové rozložení respondentů:

Tabulka č. 1

	počet resp.	%
do 30 let	2	9%
do 35 let	8	36%
do 40 let	9	41%
nad 40 let	3	14%

Vzdělání: 11 respondentů (50%) má středoškolské

11 respondentů (50%) má vysokoškolské

Počet dětí v rodině: 8 respondentů (36%) uvedlo, že mají v rodině 1 dítě

12 respondentů (55%) uvedlo, že mají v rodině 2 děti

2 respondenti (9%) uvedli, že mají v rodině 3 děti

Vzhledem k tomu, že bylo nutno zohlednit všechny uvedené odpovědi a někteří respondenti zvolili 2 i více alternativ, nelze se dostat na 100%. Protože vzorek respondentů není příliš rozsáhlý, může dojít k procentuálnímu zkreslení – jediný respondent zastupuje 5% respondentské populace.

Položka č. 1 - Co si představujete pod pojmem kázeň (poslušnost)?

Tabulka č. 2

	počet resp.	%
respektování autority dospělého	15	68%
dodržování předem stanovených pravidel	12	55%
slušné chování	9	41%
jasně vymezené mantinely	6	27%
neodpověděl	2	9%
schopnost orientace v sociálním prostředí	1	5%

Odpovědi na tuto otázku nejsou vzhledem k obtížnosti jednoznačné.

15 respondentů (68%) si pod pojmem kázeň představuje respektování autority dospělého, tzn. odpovídající reakci dítěte na příkazy a zákazy, poslušnost, okamžité uposlechnutí na první nebo druhou výzvu.

12 respondentů (55%) se přiklání k názoru, že kázeň je dodržování předem stanovených pravidel (stejnou definici uvádí prof. Uher v roce 1924), tzn. dobrovolné plnění zadaných povinností, které jsou přizpůsobené individuálním a věkovým zvláštnostem každého dítěte, dodržování režimu dne a předem stanoveného řádu v písemné nebo ústní formě.

9 respondentů (41%) si myslí, že kázeň je slušné chování, což je dodržování etického kodexu dané společnosti a společenských norem = mravní odraz rodiny, ve které dítě žije - ohleduplnost, čestnost, pravdomluvnost, slušné vystupování (pozdravit, poděkovat, poprosit), pomoc a úcta k rodičům, starším lidem i kamarádům, udržování pořádku ve svých osobních věcech a společném majetku.

6 respondentů (27%) uvedlo, že kázeň jsou jasně vymezené mantinely, kdy dítě ví, co si může a nemůže dovolit. Tyto mantinely si dítě osvojuje v rodině i v MŠ.

2 respondenti (9%) na otázku neodpověděli.

1 respondent (5%) se přiklání k názoru, že kázeň je orientace v sociálním prostředí.

Z odpovědí vyplývá, že pro nadpoloviční většinu rodičů (68%) je kázeň respektování autority dospělého. Zhruba polovina (55%) vidí kázeň jako dodržování předem stanovených pravidel. Necelá polovina (41%) zastává názor, že kázeň je slušné chování a pouze čtvrtina (27%) si myslí, že kázeň jsou jasně vymezené mantinely. Za zmínku stojí názor jednoho rodiče, který uvedl, že kázeň je orientace v sociálním prostředí. Dva respondenti na tuto otázku neodpověděli.

Položka č. 2 - Změnili se podle Vás požadavky na kázeň dítěte od doby vašeho dětství?

Tabulka č. 3

	počet resp.	%
ano	17	77%
ne	3	14%
někdy	2	9%

17 respondentů (77%) z řad rodičů si myslí, že se požadavky na kázeň **změnily**, protože společnost je celkově dnes mnohem liberálnější, děti nemusí poslouchat jako dřív.

3 respondenti (14%) si myslí, že požadavky na kázeň jsou **stejně**, jako měli rodiče v době jejich dětství.

2 respondenti (9%) uvedlo, že se požadavky na kázeň změnilly pouze **někdy**, - dítěti se dnes více naslouchá, na veřejných místech (restaurace, čekárna u lékaře, hromadná

doprava, apod.) nemusí děti způsobně sedět jako dřív, ale mohou se projevat spontánně. Mezi dotazovanými respondenty se objevil i názor, že je otázkou, zda by také typicky dětské chování nemělo mít určité mantinely.

Na základě uvedených faktů je možné konstatovat, že většina rodičů (77%) zastává názor, že se požadavky na kázeň za poslední dvě desetiletí změny. Pouze malé procento (14%) si myslí, že požadavky na kázeň jsou stejné a dva rodiče uvedli, že se mění jen v některých situacích.

Položka č. 3 - Na základě čeho cítíte, že se požadavky na kázeň změny, uveďte příklad:

Tabulka č. 4

	počet resp.	%
přemírou demokracie	12	55%
nerespektováním autorit	9	41%
jiný životní styl	7	32%
neodpověděli	2	9%
na základě vlastní zkušenosti	1	5%

12 respondentů (55%) si myslí, že se požadavky na kázeň změny přemírou demokracie ve společnosti - děti mají větší prostor, více prosazují svůj názor, jsou agresivnější, stávají se středem zájmu, více se s nimi diskutuje, zohledňuje se individualita a spontaneita jednotlivce, respektují se práva dítěte, výchova je liberálnější, rodiče jsou tolerantnější a mírnější.

9 respondentů (41%) uvedlo, že se požadavky na kázeň změny neresepektováním autorit - „*Dříve byly děti poslušnější a vychovanější, protože pravomoce ve školách byly větší.*“ uvádí jedna respondentka.

7 respondentů (32%) se přiklání k názoru, že je dnešní společnost odlišná, proto i požadavky na kázeň nejsou stejné jako v minulosti – rodiny mají jiný životní styl, přílišná zaměstnanost rodičů, mění se zvyklosti a potřeby obyvatel, do naší kultury pronikají západní styly výchovy, rodiče jsou díky mediím a internetu více informováni o vývojové psychologii a nových trendech ve výchově, na pultech knihkupců je široký

výběr publikací, děti mají kolem sebe více podnětů a jsou na ně kladeny větší nároky v oblasti znalostí a dovedností, což vede k menším nárokům na kázeň.

2 respondenti (9%) na otázku neodpověděli.

1 respondent (5%) uvedl, že se požadavky změnilly na základě jeho vlastní zkušenosti.

Z výše uvedené tabulky je patrné, že si nejvíce rodičů (55%) myslí, že změna požadavků na kázeň je způsobena přemírou demokracie ve společnosti. Necelá polovina (41%) cítí, že dnešní děti nerespektují autoritu jako dříve. Téměř třetina (32%) zastává názor, že dnes máme jiný životní styl vzhledem k vysoké zaměstnanosti rodičů a pronikáním západních vlivů výchovy do naší kultury. Zanedbatelný je názor jednoho rodiče, že se požadavky na kázeň mění na základě vlastní zkušenosti a dále nespecifikoval. Dva respondenti na tuto otázku neodpověděli.

Položka č. 4 - Diskutovali s vámi vaši rodiče nebo vyžadovali bezpodmínečné uposlechnutí, uveďte příklad:

Tabulka č. 5

	počet resp.	%
nediskutovali	14	63%
někdy ano	5	23%
vždy ano	3	14%

14 respondentů (63%) uvedlo, že s nimi rodiče nikdy **nediskutovali**, co se mělo udělat, to se udělalo a bez odmlouvání. Děti si nedovolily neuposlechnout nařízení rodičů.

5 respondentů (23%) uvedlo, že s nimi rodiče diskutovali jen v **některých situacích** (např. společné trávení volného času, výběr oblečení a jídla, výlety apod.), ale naopak v zásadních otázkách (úcta k rodičům, bezpečnost, slušné chování, plnění školních povinností) vyžadovali bezpodmínečné uposlechnutí.

3 respondenti (14%) uvedli, že s nimi rodiče **vždy diskutovali**, ale i po diskusi bylo nutné uposlechnout.

Z uvedených odpovědí vyplývá, že předchozí generace rodičů se svými dětmi ve většině případů (63%) nediskutovala, muselo se na slovo poslechnout. Se čtvrtinou

(23%) rodiče diskutovali pouze v některých situacích, kdy byla diskuse možná, ale v zásadních otázkách se muselo také uposlechnout. Pouze malé procento (14%) uvedlo, že s nimi rodiče vždy diskutovali.

Položka č. 5 - Dostanete-li se do stejné výchovné situace jako vaši rodiče s vámi, např. nesplnění uloženého úkolu, jednáte:

Tabulka č. 6

	počet resp.	%
tolerantněji	14	63%
vždy diskutuji	5	23%
stejně striktně	2	9%
nedokáže posoudit	1	5%

14 respondentů (63%) uvedlo, že se svými dětmi jednájí **tolerantněji** a více s nimi diskutují.

5 respondentů (23%) uvedlo, že se svými dětmi zásadně **vždy diskutují**, protože je důležité, aby dítě vědělo, proč musí danou věc udělat a pochopilo správně smysl.

2 respondenti (9%) uvedli, že s dětmi jednájí stejně **striktně** jako jednali rodiče s nimi.

1 respondent (5%) si myslí, že to **nedokáže posoudit**.

Z výše uvedeného je zřejmé, že nadpoloviční většina (63%) jedná se svými dětmi tolerantněji než jednali rodiče s nimi, což je patrně dáno novou dobou i jiným životním stylem. Necelá čtvrtina dotazovaných rodičů (23%) se svými dětmi diskutuje, aby správně pochopily smysl jejich rozhodnutí. Zajímavé je, že pouze dva muži jednájí se svými dětmi stejně striktně jako jednali rodiče s nimi a jeden rodič si myslí, že to nedokáže objektivně posoudit.

Položka č. 6 - Vyžadujete od svých dětí bezpodmínečnou poslušnost?

Tabulka č. 7

	počet resp.	%
ano	13	59%
diskutují	6	27%
ne	3	14%

13 respondentů (59%) zvolilo pouze variantu a) **ano** – bezpodmínečnou poslušnost dítěte vyžadují v zásadních otázkách např. bezpečnost (ohrožení života a zdraví), slušné chování, respekt k autoritě, společenské a hygienické návyky, sebeobsluha, režim dne, plnění úkolů a situace, kdy diskutovat nelze.

6 respondentů (27%) zvolili pouze variantu c) **diskutují** s dítětem než dojde k uposlechnutí - je-li možnost volby, např. výběr jídla a oblečení, trávení volného času, velká obtížnost uloženého úkolu, aby dítě pochopilo smysl a vědělo proč smí a nesmí.

3 respondenti (14%) zvolili pouze variantu b) **ne** - bezpodmínečné uposlechnutí nevyžadují v těchto případech: při volné hře, práci, sportu, zábavě, když je dítě nemocné a unavené, ve výchovných situacích, kdy lze diskutovat.

Nadpoloviční většina rodičů (59%) uvedla, že bezpodmínečné uposlechnutí vyžadují v zásadních otázkách - bezpečnost dítěte, slušné chování, respekt k autoritě, atd. Někteří rodiče (27%) se svými dětmi diskutují, ale pouze v případech, kdy lze diskutovat, např. je-li možnost volby. Žádnou diskusi nepřipouští jen malá část (14%) dotázaných.

Položka č. 7 - Domníváte se, že požadavky na kázeň v mateřské škole jsou podobné jako aplikujete v rodině, popište:

Tabulka č. 8

	počet resp.	%
ano	10	45%
asi ano	6	27%
ne	5	23%
nedokáže posoudit	1	5%

10 respondentů (46%) jednoznačně uvedlo **ano** - požadavky na kázeň v mateřské škole jsou stejné jako aplikují doma, především v otázkách respektování pravidel slušného chování, dodržování řádu, režimu dne, udržování hygienických návyků a úklidu hraček.

6 respondentů (27%) si **myslí**, že **ano** - požadavky na kázeň v mateřské škole jsou podobné jako doma, ale aplikace je vzhledem k množství dětí a jejich individualitě jiná.

5 respondentů (23%) uvedlo, že **ne** – v mateřské škole jsou přísnější a striktnější, což je pochopitelné vzhledem k vysokému počtu dětí ve třídě, v kolektivu jsou nutná pro udržení kázně direktivnější pravidla.

1 respondent (5%) odpověděl, že **nedokáže posoudit**.

Z charakteru odpovědí můžeme konstatovat, že zhruba polovina rodičů (46%) si jednoznačně **myslí**, že doma praktikují stejné výchovné požadavky. Čtvrtina (23%) uvedla, že doma mají požadavky na kázeň asi stejné jako v MŠ, ale aplikace je jiná. Druhá čtvrtina (27%) uvedla, že v MŠ jsou vzhledem k většímu počtu dětí přísnější než doma. Jeden rodič odpověděl, že **nedokáže** správně posoudit, zda jsou požadavky v mateřské škole stejné jako aplikuje doma, protože nevidí, co je za zavřenými dveřmi MŠ.

Položka č. 8 - Odměňujete vaše dítě za poslušnost?

Tabulka č. 9

	počet resp.	%
jen někdy	19	86%
neodměňují	2	9%
ano, často	1	5%

19 respondentů (86%) uvedlo, že odměňují jen v **některé situaci** - výjimečné případy, např. splnění slibu nebo vykonání náročnějšího úkolu, dodržování pravidel bez odmítnutí, bezproblémový den v mateřské škole, lékařské ošetření (zubař, očkování) a nemoc dítěte, pokud se dítěti něco dobře vydaří, dobrovolná a nevyžádaná pomoc rodičům a mladšímu sourozenci (úklid, prostření stolu, ustlání postele, apod.).

2 respondenti (9%) uvedli, že vůbec **neodměňují**, protože poslušnost vyžadují.

1 respondent (5%) uvedl, že odměňuje **často** formou pochvaly a povzbuzení, ale vše

musí být úměrné dané situaci, rozhodně ne žádné materiální uplácení typu, když budeš hodný.....dostaneš.

Z uvedených odpovědí je patrné, že převážná většina rodičů (86%) odměňuje děti jen ve výjimečných případech, ale ne vždy pouze za poslušnost. Ve výčtu možností se objevily i alternativy, které se nevztahují pouze ke kázni, ale k jiným situacím z každodenního života - za lékařské ošetření, v době nemoci. Případy, které s kázní bezprostředně souvisí jsou dodržování pravidel bez odmlouvání, dobrovolná a nevyžádaná pomoc nebo vykonání náročnějšího úkolu. Za zmínku stojí dva rodiče, kteří uvedli, že kázeň neodměňují, ale vyžadují a jeden rodič odměňuje často, ale úměrně situaci.

Položka č. 9 - Trestáte vaše dítě za nekázeň?

Tabulka č. 10

	počet resp.	%	jakým způsobem	počet resp.	%
výjimečně	20	91%	fyzický trest	13	65%
			zákazem	10	50%
			domluvou	7	35%
často	2	9%			
netrestám	0	0%			

20 respondentů (91%) uvedlo, že trestají **jen výjimečné případy** - odmlouvání, drzost, lhaní, nerespektování daných pravidel, nepěkné a hrubé chování k druhým, vzteklost, nesplnění uloženého úkolu, neuposlechnutí příkazu (nebezpečí ohrožení života nebo úrazu), neochota plnit své povinnosti.

Způsob a forma trestu:

13 respondentů (65%) volí fyzický trest (plácnutím přes zadek, pohlavek)

10 respondentů (50%) zákazem oblíbené činnosti (televize, počítač, pohádka, výlet)

7 respondentů (35%) domluvou nebo zvýšením hlasu

2 respondenti (9%) uvedli, že trestají **často** - domluvou nebo pohlavkem

Většina (91%) zvolila variantu, že trestají jen výjimečné případy, které jsem rozdělila podle četnosti do tří skupin. Procentuálně největší skupinou (65%), což je nadpoloviční většina, zaujímají tělesné tresty, polovina (50%) volí trest formou zákazu oblíbené činnosti a pouze třetina (35%) řeší nekázeň domluvou. Dva rodiče trestají často a převážně domluvou nebo výjimečně fyzicky (za lhaní). Žádný z rodičů nezvolil variantu, že tresty vůbec nepoužívá.

Závěr: Současná generace rodičů zastává názor, že kázeň je respektování autority dospělého a dodržování předem stanovených pravidel. Požadavky na kázeň se podle jejich názoru změnily, protože společnost je dnes mnohem liberálnější v nejrůznějších oblastech života, což se pochopitelně odráží i ve výchově. Děti mají větší prostor a více se zohledňuje jejich individualita a spontaneita. Předchozí generace rodičů (dnešní prarodiče) se svými dětmi nediskutovala a poslušnost vyžadovala vždy nebo ve většině případů striktněji. Proti tomu se dnešní rodiče jeví tolerantnějšími. V zásadních otázkách jako např. bezpečnost, respekt k pravidlům a autoritě vyžadují také uposlechnutí, ale diskutují v případech, je-li možnost volby např. volná hra a zábava. Odměny a tresty rodiče používají vyváženě, pouze ve výjimečných případech tresty převládají nad odměnami. Nejčastějšími formami odměn jsou pochvala a povzbuzení, občas drobný dárek nebo sladkost. Co se týká trestů převládají tělesné (plácnutí, pohlavek) nebo zákaz oblíbené činnosti, slovní domluvou řeší situaci asi třetina dotázaných rodičů.

2.2. DOTAZNÍK PRO PRARODIČE

Dotazníky byly rozdány celkem 20 respondentům z řad prarodičů, návratnost byla 85%, což činí 17 vyplněných dotazníků, z toho bylo 12 žen (71%) a 5 mužů (29%).

Věkové rozložení respondentů:

Tabulka č. 11

	počet resp.	%
do 55 let	3	18%
do 60 let	2	12%
do 65 let	9	53%
do 70 let	3	18%

Vzdělání: 14 respondentů (82%) má středoškolské

3 respondenti (18%) mají vysokoškolské

Vzhledem k tomu, že bylo nutno zohlednit všechny uvedené odpovědi a někteří respondenti zvolili 2 i více alternativ, neodpovídá součet u několika otázek 100%. Protože vzorek respondentů není příliš rozsáhlý, může dojít k procentuálnímu zkreslení – jediný respondent zastupuje 6% respondentské populace.

Položka č. 1 - Co si představujete pod pojmem kázeň (poslušnost)?

Tabulka č. 12

	počet resp.	%
respektování autority dospělého	12	71%
dodržování pravidel slušnosti	7	41%
schopnost podřídit se kolektivu	1	6%
upevňování sebevědomí	1	6%
přiměřené chování	1	6%
neodpověděl	1	6%

12 respondentů (71%) uvedlo, že kázeň je respektování autority dospělého – okamžité uposlechnutí rodičů, prarodičů a učitelek v mateřské škole, ochota plnit uložené příkazy, neodmlouvat, dítě reaguje na pokyn po první výzvě.

7 respondentů (41%) uvedlo, že kázeň je stanovení a dodržení základních pravidel slušného chování a zdvořilosti (úcta k rodičům a prarodičům, ohleduplnost ke starým lidem i kamarádům, slušné zdravení, apod.).

1 respondent (6%) zastává názor, že kázeň je schopnost podřídit se kolektivu.

1 respondent (6%) si myslí, že kázeň je upevňování sebevědomí dítěte.

1 respondent (6%) uvedl, že kázeň je přiměřené chování v daném prostředí a situaci.

1 respondent (6%) na otázku neodpověděl.

Z odpovědí vyplývá, že pro většinu prarodičů (71%) je kázeň respektování autority dospělého. Necelá polovina (41%) se přiklání k názoru, že kázeň je dodržování pravidel slušného chování. Vzhledem ke stejnému počtu tj. jeden respondent se objevují tyto varianty – kázeň je schopnost podřídit se kolektivu, upevňování sebevědomí dítěte nebo přiměřené chování v dané situaci a jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

Položka č.2 - Mění se podle Vás požadavky na kázeň dítěte od doby, kdy jste vychovávali své děti?

Tabulka č. 13

	počet resp.	%
ano	11	65%
ne	6	35%

11 respondentů (65%) si myslí, že **ano** – požadavky na kázeň se změnilly od doby, kdy vychovávali své děti.

6 respondentů (35%) si myslí, že **ne** – požadavky na kázeň jsou stejné jako v době, kdy vychovávali své děti.

Žádný respondent (0%) nezvolil variantu c) jen v některých situacích.

Na základě uvedených faktů je patrné, že dvě třetiny prarodičů (65%) vnímají změnu požadavků na kázeň v současné době. Pouze jedna třetina (35%) si myslí, že

požadavky na kázeň jsou stejné jako v době, kdy vychovávali své děti.

Položka č. 3 - Jaký máte prostor pro výchovu vnoučete, např. vyzvedáváte jej pravidelně z MŠ, vodíte na zájmové kroužky, navštěvujete kulturní akce, společné procházky?

Tabulka č. 14

	počet resp.	%
hlídám často	9	53%
hlídám zřídka	6	35%
velmi málo	2	12%

9 respondentů (53%) uvedlo, že hlídá často a ve společném čase si : hrajeme, čteme pohádky, vyprávíme příběhy (skutečné i vymyšlené), kreslíme, chodíme na procházky, jezdíme na výlety, pobýváme na chatě, společně vaříme, navštěvujeme divadelní představení, trávíme spolu dovolenou, chodíme na dětské hřiště, doprovázím vnouče na kroužky, pravidelně jej vyzvedávám z mateřské školy, apod.

6 respondentů (35%) uvedlo, že hlídá zřídka, pouze v případech, kdy jsou rodiče dítěte hodně pracovně vytížení nebo v zahraničí, v době nemoci dítěte, částečně o prázdninách.

2 respondenti (12%) uvedli, že hlídají velmi málo, protože jsou zaměstnáni (v jednom případě respondent uvedl, že hlídá manželka, která pravidelně vyzvedává dítě z MŠ).

Vzhledem k velké pracovní vytíženosti prarodičů, uvedla pouze polovina (53%), že hlídá vnouče často. Třetina (35%) hlídá zřídka, převážně v době prázdnin nebo při nemoci dítěte. Dva prarodiče uvedli, že hlídají vnouče velmi málo z časových důvodů, protože sami chodí do zaměstnání.

Položka č. 4 - Máte stejné výchovné požadavky na vnoučata jako jste měli na své děti (zvláště v otázce uposlechnutí), v čem se změnily konkrétně?

Tabulka č. 15

	počet resp.	%
ne	9	53%
ano	8	47%

9 respondentů (53%) uvedlo, že **NE**, protože výchova je záležitostí rodičů, vzhledem k jiné době a časovému posunu je výchova této generace shovívavější, benevolentnější a tolerantnější.

8 respondentů (47%) uvedlo, že **ANO**, protože výchovné požadavky, které praktikovaly na své děti jsou normální a osvědčily se, platí trvale, z bezpečnostních důvodů (kvůli ochraně života a zdraví), jsou prospěšné a malé děti si nemohou dělat, co se je napadne (včasné vymezení mantinelů).

Nadpoloviční většina (53%) si myslí, že výchova je záležitostí rodičů, a proto své výchovné požadavky na vnoučata neuplatňují. Necelá polovina (47%) má naopak na vnoučata stejné výchovné požadavky jako měli na své děti, protože se osvědčily a jsou podle jejich názoru správné.

Položka č. 5 - Nemáte stejné výchovné požadavky:

Tabulka č. 16

	počet resp.	%
tolerantnější	14	82%
stejně přísní	2	12%
přísnější	6	6%

14 respondentů (82%) uvedlo, že jsou **tolerantnější** než rodiče.

2 respondenti (12%) uvedli, že jsou **stejně přísní** jako rodiče.

1 respondent (6%) uvedl, že je **přísnější** než rodiče.

Převážná většina prarodičů (82%) je na vnoučata tolerantnější než rodiče. Dva jsou stejně přísní jako rodiče a pouze jeden prarodič si myslí, že je na vnouče přísnější než rodiče.

Položka č. 6 - Jak se domlouváte s rodiči o jednotnosti výchovných požadavků na dítě?

Tabulka č. 17

	počet resp.	%
občas ano	11	65%
nikdy ne	6	35%

11 respondentů (65%) uvedlo, že se **občas** s rodiči domlouvá - jde-li o mimořádnou situaci, v otázkách režimu dne dítěte, 1 respondent uvedl, že svůj vliv nepovažuje za zásadní pro výchovu vnoučete, ale v názorech se s rodiči neliší.

6 respondentů (35%) uvedlo, že se **nedomlouvá nikdy**, protože výchovu nechávají na rodičích a vnouče pouze hlídají nebo mají stejné výchovné požadavky jako rodiče a domluva není nutná.

Z odpovědí vyplývá, že dvě třetiny dotazovaných prarodičů (65%) se občas s rodiči domlouvá, aby jejich výchovné postupy byly jednotné. Pouhá třetina (35%) se nikdy nedomlouvá, protože výchova je záležitostí rodičů a prarodiče mají pouze „rozmazlovat“ nebo to není vzhledem k ukázněnosti dítěte nutné.

Položka č. 7 - Pokud dítě neuposlechne v době Vašeho hlídání?

Tabulka č. 18

	počet resp.	%
potrestají sami	10	58%
informují o přestupku	3	18%
vůbec netrestají	2	12%
informují o postupu	2	12%

10 respondentů (58%) uvedlo, že **potrestají** přestupek sami, např. odmítnutí společné hry s dítětem, domluvou, plácnutím, modelovou situací o správném jednání, vysvětlením, zákazem oblíbené činnosti a sladkostí.

3 respondenti (18%) uvedli, že **informují** rodiče **o přestupku** (tak, aby dítě sami potrestali), ale pouze v závažnějších případech a tam, kde hrozí ohrožení zdraví nebo

života dítěte.

2 respondenti (12%) uvedli, že **vůbec netrestají**, protože není třeba, dítě je správně vychované a prarodiče vždy poslouchá.

2 respondenti (12%) uvedli, že **informují** rodiče o vlastním výchovném postupu.

Vzhledem k uvedeným faktům je zřejmé, že většina prarodičů (71%) potrestají případný přestupek sami, pouhá třetina (29%) informuje rodiče, ale většinou u závažnějších případů. Za zmínku stojí dva prarodiče, kteří **vůbec netrestají**, protože dítě poslouchá a stejný počet tj. dva informují rodiče o vlastním výchovném postupu.

Závěr: Prarodiče zastávají názor, že kázeň je především respektování autority dospělého a slušné vystupování. Prarodiče uznávají, že se požadavky na kázeň v současné době změnily, ale polovina má na vnoučata stejné výchovné požadavky jako měli na své děti, protože se jim osvědčily. Druhá polovina prarodičů si naopak myslí, že výchova je záležitostí rodičů a oni zastávají pouze druhotnou roli, tj. „rozmazlovací“. Vzhledem k velké pracovní vytíženosti hlídá vnoučata pravidelně asi polovina dotázaných a druhá část hlídá pouze zřídka např. při nemoci dítěte nebo v době prázdnin. Většina prarodičů uvedla, že jsou tolerantnější než rodiče a případný přestupek potrestají sami, nepřenášejí rozhodnutí o trestu na rodiče. V zásadních otázkách se domlouvají s rodiči o jednotnosti výchovného působení na dítě.

2.3. DOTAZNÍK PRO UČITELKY MATEŘSKÉ ŠKOLY

Dotazníky byly rozdány 40 respondentům z řad učitelek pražských mateřských škol, návratnost byla 88 %, což činí 35 vyplněných dotazníků. Pokládám za důležité uvést, že ve většině MŠ učitelky vyplnily dotazník ochotně. Pouze v jednom případě jsem se setkala s neochotou a nedůvěřivostí ohledně podstaty diplomové práce, proto mi byly vráceny dotazníky nevyplněné (12%).

Věkové rozložení respondentů:

Tabulka č. 19

	počet resp.	%
do 30 let	5	14%
do 40 let	10	29%
do 50 let	9	26%
do 60 let	8	23%
nad 60 let	3	9%

Dokončené pedagogické vzdělání: 31 respondentů (89%) má středoškolské

4 respondenti (11%) mají vysokoškolské

Délka trvání praxe v MŠ:

Tabulka č. 20

	počet resp.	%
do 10 let	6	17%
do 20 let	9	26%
do 30 let	10	29%
nad 30 let	7	20%
nad 40 let	3	9%

Vzhledem k tomu, že bylo nutné zohlednit všechny uvedené odpovědi a někteří respondenti zvolili 2 i více alternativ, neodpovídá součet u několika otázek 100%.

Položka č. 1 - Domníváte se, že je téma kázně dostatečně dnes zohledňováno ve vztahu k předškolnímu věku?

Tabulka č. 21

	počet resp.	%
ne	22	63%
ano	9	26%
neodpověděli	3	9%
odp.nesprávně	1	3%

22 respondentů (63%) si myslí, že **ne** - téma kázně dnes není dostatečně zohledňováno ve vztahu k předškolnímu věku. V poslední době se dostatečně mluví o právech dítěte (co mají dospělí dítěti poskytnout), ale nějak se nám vytrácí protipól, že děti mají mít také své povinnosti.

9 respondentů (26%) si myslí, že **ano** – téma kázně je dnes dostatečně zohledňováno ve vztahu k předškolnímu věku a přiměřeně současné době.

3 respondenti (9%) na tuto otázku neodpověděli.

1 respondent (3%) odpověděl nesprávně.

Z uvedených faktů vyplývá, že téma kázně dnes není dostatečně zohledňováno ve vztahu k předškolnímu věku, k tomuto názoru se přiklání nadpoloviční většina učitelek MŠ (63%). Pouze třetina (26%) má opačný názor, že téma kázně je dnes dostatečně zohledňováno. Za zmínku stojí jedna učitelka, která odpověděla nesprávně, protože zřejmě nepochopila zadání otázky - uvedla, že záleží na rodině, jaký postoj ke kázni zaujímá a každá paní učitelka má jiné požadavky na kázeň.. Tři učitelky na tuto otázku neodpověděly.

Položka č. 2 - Mění se podle vás požadavky na kázeň předškolního dítěte od počátku vaší pedagogické praxe?

Tabulka č. 22

	počet resp.	%
ano	29	83%
ne	5	14%
někdy	1	3%

29 respondentů (83%) si myslí, že **ano** – požadavky na kázeň se od počátku pedagogické praxe změnilo, výchova je mnohem volnější a liberálnější, přirozenost a spontánnost se toleruje, přihlíží se k individuálním zvláštnostem každého jedince, dětem se ponechává více prostoru = požadavky na kázeň dětí se snižují.

5 respondentů (14%) si myslí, že **ne** – požadavky na kázeň jsou stejné jako na počátku jejich pedagogické praxe, ale záleží na osobnosti učitelky.

1 respondent (3%) uvedl, že požadavky na kázeň se mění jen v některých situacích.

Z výše uvedeného je patrné, že převážná většina učitelek (83%) zaznamenala změnu požadavků na kázeň dítěte předškolního věku od počátku jejich praxe. Malé procento (14%) změnu nezaznamenalo, ale toto je dáno nedostatečnou délkou praxe. Za zmínku stojí názor jedné učitelky, která odpověděla, že požadavky na kázeň se mění jen v některých situacích, což závisí na osobnosti učitelky a konkrétním zařízení.

Položka č. 3 - Jaký máte názor na současný trend „volné“ výchovy (liberální)?

Tabulka č. 23

	počet resp.	%
nesouhlasím	30	86%
souhlasím	5	14%

30 respondentů (86%) se současným trendem „volné“ výchovy **nesouhlasí**, protože tato výchova vede k dezorientaci dítěte, ve větším kolektivu se musí jedinec podřítit skupině. Dětem chybí potřebné hranice a pravidla, mají špatnou orientaci v okolním světě, neumí čelit zátěžovým situacím, což vede k menšímu pocitu bezpečí a jistoty v životě, dále jim chybí úcta k přirozené autoritě (rodiče, prarodiče, učitelé), schází jim pozitivní vzor v rodině, mají malé nebo vůbec žádné mravní základy, které trvale

ovlivňují jejich další život. Společnost není dostatečně připravena na liberálnější výchovu, protože ve škole i v budoucím zaměstnání se musí každý přizpůsobit.

5 respondentů (14%) naopak se současným trendem „volné“ výchovy **souhlasí**, ale je vhodné dětem stanovit hranice a zároveň jim nechat prostor pro vlastní já, liberální výchova vede děti k samostatnosti a rozvoji osobnosti dítěte.

Z odpovědí vyplývá, že velká většina učitelek (86%) s trendem „volné“ výchovy nesouhlasí, protože malé děti (předškolní věk) potřebují hranice pro pocit bezpečí a jistoty v životě. Pouze malé procento (14%) s tímto trendem souhlasí, což obhajují touhou dítěte po samostatnosti a sebeuplatnění.

Položka č. 4 - Jaký postup volíte, pokud se setkáte s příliš benevolentní výchovou v rodině a rodiče vyžadují stejný přístup k dítěti i v mateřské škole?

Tabulka č. 24

	počet resp.	%
konzultuji s rodiči	16	46%
ovlivňuji chování	12	34%
konzultuji i ovlivňuji	7	20%

16 respondentů (46%) konzultují své výchovné postupy s rodiči a hledají společně kompromis, protože v kolektivním zařízení jsou potřebná jiná pravidla.

12 respondentů (34%) uvedlo, že se sami snaží vhodnými pedagogickými postupy ovlivnit chování dítěte v MŠ.

7 respondentů (20%) si zvolilo současně obě varianty - učitelky konzultují své výchovné postupy s rodiči, hledají společně kompromis a zároveň se snaží vhodnými pedagogickými postupy působit na dítě a ovlivnit jeho chování v MŠ.

Žádný respondent (0%) nezvolil variantu, že bezvýhradně respektuje jejich rozhodnutí.

Pokud se dotázané učitelky setkají s příliš benevolentní výchovou, necelá polovina (46%) konzultuje své výchovné postupy s rodiči, třetina (34%) se snaží ovlivnit chování dítěte v mateřské škole. Pouhá pětina učitelek MŠ (20%) konzultuje svůj přístup s rodiči a zároveň působí vhodnými pedagogickými prostředky na dítě.

Položka č. 5 - Domníváte se, že je nezbytné, aby byly současnému českému dítěti předškolního věku vymezovány hranice?

100% respondentů si zvolilo variantu **ANO**, protože pro vývoj dítěte je nutné stanovení a dodržování pravidel, včasné respektování autority dospělého, dítě musí znát hranice, aby se cítilo bezpečně a jistě, musí se přizpůsobit kolektivu i společnosti, ve které žije, což je důležité pro bezpečnost jeho i okolí.

Žádný respondent (0%) ne zvolil variantu **NE**.

Jednoznačnou odpovědí všechny oslovené učitelky (100%) rozhodly, že předškolní dítě potřebuje jasně vymezené hranice, které jsou důležité pro bezpečí a pocit jistoty každého jedince. Podle jejich názoru dítě, které nemá včas vymezené hranice může být v pozdějším věku dezorientované, zmatené, nevladatelné, vynucuje si své požadavky na úkor ostatních, což následně vede k patologickému chování a nepřiměřené agresivitě.

Položka č. 6 - V jakých situacích vyžadujete od dětí v MŠ:

Tabulka č. 25

	počet resp.	%
vyžadují poslušnost	21	60%
pouze někdy	12	34%
nikdy nevyžadují	2	6%

21 respondentů (60%) uvedlo, že bezpodmínečnou poslušnost **vyžadují**, protože je důležité, aby dítě mělo včas vymezené hranice, dodržovalo předem stanovená pravidla, respektovalo dospělé osoby, bylo ohleduplné ve vzájemných vztazích, bezproblémově dodržovalo režim dne a hygienické návyky, velmi nezbytné v otázce ohrožení života a zdraví dítěte (při pobytu na zahradě, cvičení na nářadí, vycházky mimo areál MŠ, společné výlety, školy v přírodě, přecházení vozovky, jízda v dopravním prostředku, návštěva kulturních akcí). Dítě potřebuje mít jistoty v životě.

12 respondentů (34%) si zvolilo současně **obě varianty** - bezpodmínečnou poslušnost vyžadují učitelky v otázkách bezpečnosti a slušného chování, naopak nevyžadují při

volné hře, spontánních a kreativních aktivitách dětí, při běžných činnostech bez možnosti rizika úrazu dětí.

2 respondenti (6%) uvedli, že **nevyžadují** bezpodmínečnou poslušnost, protože dítě má být radostné, veselé, nebojácné, aktivní a samostatné, ale výjimkou je otázka bezpečnosti.

Není překvapením, že většina učitelek (94%) vyžaduje u dětí v mateřské škole bezpodmínečnou poslušnost, převážně v otázkách bezpečnosti a slušného chování. Výjimku tvoří volná hra a spontánní aktivity. Zarážející jsou dvě odpovědi (6%), že učitelky poslušnost nikdy nevyžadují.

Položka č. 7 - Co se Vám osvědčilo při odměňování v MŠ (frekvence, druh a podstata odměn)?

Tabulka č. 26

	počet resp.	%
individuální pochvala	22	63%
sladkost	15	43%
hospodář	12	34%
kolektivní pochvala	10	29%
malý dárek	8	24%
neodpověděl	1	3%

Druh odměn:

22 respondentů (63%) uvedlo, že se jim při odměňování osvědčila individuální pochvala – slovní ocenění, hezké slovo, pohlazení, úsměv.

15 respondentů (43%) uvedlo, že odměňuje malou sladkostí (bonbón, čokoláda, lízátko, atd.).

12 respondentů (34%) uvedlo, že se jim osvědčila odměna formou pomocníka paní učitelce, hospodáře nebo zařazení dítěte do vedoucí úlohy.

10 respondentů (29%) uvedlo, že používá pochvalu před celým kolektivem.

8 respondentů (24%) uvedlo, že jako odměnu používá malý dárek (obrázek, puzzle nebo omalovánky), které si děti odnesou domů „za zásluhy“.

1 respondent (3%) na otázku neodpověděl.

Podstata odměn – vhodná motivace, snaha dítěte, povzbuzení k lepším výkonům a k samostatnosti, vyzdvižení správné chování, pomoc druhým, splnění dílčích úkolů, nevyžádaná pomoc, mimořádná aktivita.

Frekvence odměn - při každé vhodné situaci a u mladších dětí častěji, průběžně během celého dne.

Odpovědi byly pro větší přehlednost rozděleny do několika skupin. Nejpočetnější skupinou při odměňování dětí v mateřské škole (63%) je forma individuální pochvaly, např. slovní ocenění, pohlazení či úsměv, necelou polovinu (43%) zaujímá sladkost, třetinu (34%) funkce pomocníka, která je velmi vhodná a motivující. Dále následuje pochvala před kolektivem (29%) nebo drobný dárek (24%).

Položka č. 8 - Jaké prostředky volíte při ukázněvání dětí, uveďte konkrétní situace:

Tabulka č. 27

	počet resp.	%
nabídka jiné činnosti	21	60%
domluva	10	29%
pomocí signálů	8	23%
vyřazení ze hry	5	14%
důrazný požadavek	3	9%
odepření výhod	2	6%
neodpověděl	1	3%

21 respondentů (60%) uvedlo, že se jim při ukázněvání dětí osvědčila nabídka jiné hry nebo činnosti, kterou odvedeme pozornost – didaktické, smyslové a klidové hry (např. Bobřík mlčení, Tichá pošta), dechová cvičení, slovní hádanky, kreslení, čtení pohádek, dramatizace, skládání puzzlů, funkce hospodáře nebo zadávání konkrétních úkolů.

10 respondentů (29%) uvedlo, že neukázněné chování řeší domluvou.

8 respondentů (23%) uvedlo, že ukáznějí pomocí naučených signálů (zvednutí ruky,

zvoneček, ztišení hlasu, tlesknutí, gestikulace, mimika, zpěv písně, říkadlo, pohybové rituály).

5 respondentů (14%) uvedlo, že vyčlenění neukázněného jedince ze hry, momentální izolace.

3 respondenti (9%) uvedli, že děti ukáznují důrazným požadavkem, důsledností a následnou kontrolou.

2 respondenti (6%) uvedlo, že neukázněnému dítěti odepře výhody (zrušení hospodáře, odebrání hračky, apod.)

1 respondent (3%) na otázku neodpověděl.

Podstata trestu – potlačení nežádoucího chování a neukázněného projevu.

Také odpovědi na tuto otázku byly pro větší přehlednost rozděleny do několika skupin. Nejpočetnější skupinu (60%) při ukáznování dětí v mateřské škole zaujímá nabídka jiné hry nebo činnosti, třetinu (29%) domluva a necelou čtvrtinu (23%) používání předem domluvených signálů. Ve výjimečných případech se musí při ukáznování dětí použít vyčlenění ze hry, důrazný požadavek nebo odepření výhod. Jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

Položka č. 9 - **Jak diferencujete odměny a tresty vzhledem k jednotlivým osobnostem dětí?**

Tabulka č. 28

	počet resp.	%
diferencují	24	69%
nediferencují	7	20%
neodpověděli	4	11%

24 respondentů (69%) uvedlo, že odměny a tresty **diferencují** vzhledem k věkovým, individuálním a charakterovým zvláštěnostem jednotlivých dětí – na každé dítě platí jiný způsob odměny a trestu, protože každý je jinak silná osobnost.

7 respondentů (20%) uvedlo, že odměny a tresty **nediferencují** – přístup je stejný ke všem dětem, aby děti necítily, že je někomu nadržováno a někdo je zvýhodňován, protože by všem mělo být měřeno stejně.

4 respondenti (11%) na otázku neodpověděli.

Oslovené učitelky MŠ na tuto otázku odpověděly pouze částečně, protože neuvedly, jak (jakým způsobem) diferencují odměny a tresty vzhledem k individuálním zvláštnostem dětí, ale pouze, zda ano nebo ne. Z tabulky je patrné, že nadpoloviční většina učitelek (69%) diferencuje a pětina (20%) nediferencuje. Čtyři respondenti (11%) na tuto otázku neodpověděli.

Položka č. 10 - Setkala jste se s dítětem, které nebylo možné ukáznit? Pokud ano, uveďte příklad, jak jste postupovala při řešení:

Tabulka č. 29

	počet resp.	%
nesetkala	20	58%
setkala	11	31%
neodpověděli	4	11%

20 respondentů (58%) uvedlo, že se s nezvladatelným dítětem dosud **nesetkalo**.

11 respondentů (31%) uvedlo, že se s dítětem, které nebylo možno ukáznit **setkalo** – jsou to děti s LMD nebo z rodin, kde nejsou stanovené přesné hranice a pravidla (liberální výchova). Řešením byl rozhovor s dítětem o jeho chování, vysvětlení příčin a důsledků nekázně, ignorace nepřiměřeného chování a následné odvedení pozornosti, citové působení na dítě, uvedení do klidu a pohody, vyřazení na chvíli z kolektivu a individuální domluva, konzultace s rodiči a kolegyněmi, individuální přístup při zadávání úkolů, přechod dítěte do speciální MŠ, využití odborné literatury, konzultace s psychologem z příslušné PPP.

4 respondenti (11%) na otázku neodpověděli.

Z výše uvedeného je patrné, že se nadpoloviční většina učitelek (58%) s nezvladatelným dítětem dosud neseťkala. Třetina (31%) se s takovým dítětem setkala, ale vždy se našlo správné řešení. Čtyři respondenti (11%) na otázku neodpověděli.

Položka č. 11 - Při hledání řešení v obtížných kázeňských situacích jsem se obrátila i k teorii:

Tabulka č. 30

	počet resp.	%
vlastní zkušenost	20	57%
studium a konzultace	15	43%

20 respondentů (57%) si vystačilo s vlastní pedagogickou zkušeností.

15 respondentů (43%) studovalo materiály těchto autorů - Matějček, Mertin, Prekopová, Pelikán, Piaget, Kucharská a další dostupná literatura (brožury, odborné časopisy).

Využití tématického školení, přednášky ze studia na VŠ, konzultace se speciálním pedagogem a psychologem z PPP, internetové poradenství.

Větší část respondentů (57%) si v obtížných kázeňských situacích vystačila s vlastní pedagogickou zkušeností a menší část (43%) se obrátila pro pomoc k odborníkům.

Pokud se ve vaší pedagogické praxi vyskytla příhoda, mapující téma kázně dítěte v předškolním věku, která vás obohatila lidsky i profesně, rozdělte se prosím o ni :

Protože výpovědi jednotlivých respondentů byly zajímavé, uvádím je všechny v původním znění.

- „Při výchově dvou vlastních synů se mi osvědčilo rčení: „Škoda rány, která padne vedle.“
- „Obecně na některé děti s láskou vzpomínám a setkání s nimi mě svým způsobem obohatilo, na některé ráda zapomínám, je to jako s dospělými lidmi.“
- „Každý čas s dětmi je obohacující a překvapující, dítě je tajemství.“
- „Dítě musí vždy vědět a cítit, že o něj máte zájem, že tam jste pro něj, tím Vás bude respektovat a nebude mít problémy s kázní.“
- „Kázeň ve třídě závisí na přirozené autoritě pedagoga, kterou buď má nebo nemá.“
- „Za dobu své dlouholeté praxe (36 let) jsem přišla k závěru, že děti dovedou být mezi sebou bezohledné až zlé, dovedou odhadnout slabost jedince, ale jakmile

se vyskytne dítě se skutečným postižením – jsou vůči němu neuvěřitelně ohleduplné a dovedou ho ochraňovat.“

- „Kázeň mnohdy nesouvisí pouze s charakterem, temperamentem či typem rodinné výchovy, ale může se jednat o momentální stav dítěte (starosti, problémy, týrání fyzické i psychické, nedostatek citového zázemí, nemoc nebo úmrtí v rodině, rozvod rodičů, apod.).“
- „Agresivní tříletý chlapec se nedokázal smířit s narozením sestřičky a svou obavu a žárlivost přenesl na celý svět, což dával patřičně najevo nevhodným chováním, pomohla rozmluva s rodiči.“
- „Nezvladatelná dívka, která po nástupu do MŠ ubližovala dětem a s nikým nechtěla kamarádit, postupně díky velké trpělivosti a individuálnímu přístupu, změnila své chování a začlenila se do kolektivu.“

Závěr: Učitelky mateřské školy si myslí, že téma kázně dnes není dostatečně zohledňováno ve vztahu k předškolnímu věku. Většina z nich zaznamenala v posledních letech změnu požadavků na kázeň. Převážná většina nesouhlasí s trendem „volné výchovy“, protože předškolní dítě potřebuje jasně vymezené hranice pro pocit bezpečí a jistoty v životě. S tímto názorem se ztotožňuje 100% dotázaných učitelek. Z tohoto důvodu vyžadují učitelky v MŠ bezpodmínečné uposlechnutí v zásadních otázkách (respekt k autoritě, dodržování předem stanovených pravidel, slušné chování). Pokud se setkají s příliš benevolentní výchovou, snaží se většina z nich konzultovat své výchovné postupy s rodiči a zároveň vhodně působit na dítě. Pokud se učitelky setkají s nezvladatelným dítětem, jejich vlastní pedagogická zkušenost jim umožní ho zvládnout, ve zcela výjimečných případech se obrátí o pomoc k odborníkům (PPP, odborná literatura).

Porovnání dotazníkového šetření: Ve vymezení termínu „kázeň“ se rodiče i prarodiče shodli, že kázeň je především respektování autority dospělého, slušné chování a dodržování předem stanovených pravidel. Všechny tři skupiny respondentů si

myslí, že se v současné době změnila požadavky na kázeň, což je způsobeno špatným pochopením demokratických principů ve společnosti a pronikáním západních vlivů do českého výchovného stylu. V otázce bezpodmínečného uposlechnutí dítěte se přiklání k názoru, že dříve se s dětmi tolik nediskutovalo jako dnes. Vzhledem ke změnám v přístupu rodičů k dětem, jsou i prarodiče ve výchovných požadavcích tolerantnější než k předchozí generaci, tedy ke svým dětem. Při neuposlechnutí používají rodiče nejčastěji tělesný trest (plácnutí, pohlavek), zákaz oblíbené činnosti (televize, počítač) nebo menší procento domluvy. Prarodiče naopak řeší neposlušnost častěji domluvou nebo informují o přestupku rodiče. Učitelky mateřských škol preferují při ukázkování nevhodného chování především verbální prostředky (forma pokynů, domluva, naučená signály – zvoneček, zvednutí ruky). Zcela jednoznačný je názor pedagogů, že dítě předškolního věku potřebuje jasně vymezené hranice. Pro správný vývoj dítěte je nezbytné včasné stanovení a dodržování pravidel, respektování autority dospělého, což je důležité pro bezpečnost jeho i okolí. Dítě potřebuje mít jistoty v životě, aby nebylo dezorientováno, oslabena jeho nervová činnost a tudíž neurotizováno.

2.4. KOMUNIKATIVNÍ KRUH

Tato část výzkumného šetření probíhala formou komunikativního kruhu a respondenti z řad dětí byli rozděleni na dvě věkové kategorie a byla jim položena stejná otázka: „*Proč musím poslouchat svou maminku?*“

I. věková skupina – mladší děti (3 – 4,5 let)

přítomno bylo 16 dětí

Zde jsou uvedeny odpovědi mladších dětí:

- abych nedostal - nedostala na zadek a maminka nehubovala
- aby nebyla maminka smutná
- abych nezlobil a chci být hodný
- aby se nám nic zlého nestalo
- protože mám maminku moc ráda
- abych dostala dáreček nebo sladkost
- aby nebyla maminka rozzlobená
- protože má maminka hodně práce (tři sourozenci v rodině)

II. věková skupina – starší děti (5 - 6,5 let)

přítomno bylo 21 dětí

Zde jsou uvedeny odpovědi starších dětí:

- abychom nedělali nebezpečné věci (zápalky, plyn, zbraně a ostré předměty)
- protože jí máme rádi
- aby nebyla smutná a nešťastná
- aby se nám nic nestalo (úraz, úmrtí)
- aby nás nepotrestala (hubování, plácnutí přes zadek)
- aby nás odměnila a jeli jsme na výlet
- aby nás nikdo zlý neodvedl
- aby to mladší bráška neopakoval a nic se mu nestalo
- aby se mnou maminka nepřestala mluvit

2.2 > aby nebyla našťvaná ROZHOVORY S DĚTMI

Závěr: Vzhledem k nízkému věku dotazovaných dětí (3 – 4,5 let) byly odpovědi na položenou otázku stejné a některé děti nedokázaly vymyslet a formulovat vlastní odpověď a pouze „papouškovaly“ předchozí. Starší děti odpovídaly samostatněji a vymyslely společně více odpovědí, což je dáno věkovým rozdílem i většími osobními zkušenostmi jednotlivých dětí. Tato část výzkumného šetření se ukázala jako neuspokojivá, protože děti ve svých odpovědích neposkytly dostatek informací, které by bylo možno zobecnit. Přesto je poctivé, aby autorka zmínila i tuto část svého průzkumu. Proto nadále zvolila i další alternativy výzkumu (individuální rozhovor, kresba), které se ukázaly jako nosné.

2.5. INDIVIDUÁLNÍ ROZHOVORY S DĚTMI

Dětem byly formou individuálního rozhovoru, položeny tři otázky a odpovědi byly rozděleny do dvou věkových kategorií – mladší děti (4 – 5 let) a starší děti (6 – 7 let). Děti přistupovaly k učitelce jednotlivě a postupně, aby se navzájem neslyšely, odpovědi po sobě neopakovaly a tím byla zajištěna originalita, individualita a diskrétnost odpovědí. Pro zachování anonymity jsou uváděna za kódem pouze křestní jména a věk dítěte. Vzhledem k tomu, že bylo nezbytné ponechat všechny odpovědi a některé děti uvedly dvě i více alternativ, nelze se ve výsledném součtu dostat na 100%.

Otázky : 1. „*Co dělám, když maminka říká, že jsem poslušný - poslušná?*“

2. „*Jak to vypadá, když neposlouchám maminku, co dělám?*“

3. „*Co se stane, když neposlouchám?*“

Tato část výzkumu má svou výpovědní hodnotu, neboť se děti pokoušely popsat obecné i konkrétní situace v kategoriích: poslušnost – neposlušnost – formy trestů. Každá otázka byla nejprve vyhodnocena ve své věkové kategorii samostatně a následně byly navzájem porovnány.

2.5.1 Kategorie mladších předškolních dětí

V první skupině se individuálního rozhovoru zúčastnilo 15 dětí ve věkovém rozmezí 4 – 5 let, z toho 8 chlapců a 7 dívek. Protože vzorek respondentů není příliš rozsáhlý, může dojít k procentuálnímu zkreslení – jediný respondent zastupuje 7% respondentské populace. Přepis individuálních rozhovorů je doložen v přílohové části (viz.příloha č.IV).

Zde jsou uvedeny odpovědi mladších dětí na první položenou otázku:

„*Co dělám, když maminka říká, že jsem poslušný – poslušná?*“

- Hraju si s Andrejkou, dělám, co řekne maminka a pomáhám.
- Když nezlobím starší sestru, protože píše úkoly do školy.
- Když si hezky hraju a spinkám.
- Uklízím hračky, správně si čistím zoubky, hraji si s Davidkem.

- Poslouchám maminku, uklízím hračky.
- Nekřičím a neběhám, udělám, co maminka řekne.
- Neutíkám mamince, nevytahuju moc věcí ze skříně. Poslouchám, co mi maminka řekne.
- Jsem hodný a uklízím po sobě hračky doma i ve školce, pomáhám mamince vařit večeři.
- Hezky si hraju, pomáhám mamince s vařením a vysáváním, uklízím si sám hračky.
- Udělám, co maminka řekne.
- Hraju si, když táta a máma něco řeknou, tak to udělám.
- Pomáhám mamince s taškou nebo uklízením, neutíkám a držím se za ruku.
- Pomáhám mamince, hezky si hraju se starším bráškou Danem, podávám Dalíkovi (bratr Daliborek, 1,5 roku) dudlíka.
- Nebrečím, pomáhám mamince vařit a hezky sním jídlo, hraju si s babičkou.
- Když mi maminka něco zakáže, tak to nedělám, poslouchám jí a pomáhám.

Z uvedených odpovědí je patrné, že děti vnímají pozitivní hodnocení rodičů, že jsou poslušné když:

Tabulka č. 31

	počet dětí	%
hezky si hrají	7	47%
pomáhají rodičům	7	47%
nedělají, co nesmí	5	33%
uklízí hračky	5	33%
dělají uložené	4	27%
poslouchají maminku	3	20%
plní své povinnosti	2	13%
nebrečí	1	7%

7 dětí (47%) hezky si hrají – se sestrou, s bratrem, s babičkou.

7 dětí (47%) pomáhají rodičům např.vařit, s taškou nebo: „*Hezky si hraju, pomáhám*

mamince s vařením a vysáváním, uklízím si sám hračky.“ (I. R/9)

5 dětí (33%) nedělají to, co rodiče nechtějí - neutíkám, nekřičím, nedělám nepořádek, nevytahuji moc věcí ze skříně nebo: *„Neutíkám mamince, nevytahuju moc věcí ze skříně. Poslouchám, co mi maminka řekne.“* (I. R/7)

5 dětí (33%) uklízí hračky doma i ve školce.

4 děti (27%) dělají to, co jim rodiče řeknou: *„Udělám, co maminka řekne.“* (I. R/10)

3 děti (20%) poslouchají maminku.

2 děti (13%) plní své povinnosti např.spinkám a správně si čistím zoubky.

1 dítě (7%) uvedlo, že: *„Nebřečím, pomáhám mamince vařit a hezky sním jídlo, hraju si s babičkou.“* (I. R/14).

Necelá polovina dětí (47%) si myslí, že jsou poslušné, když si hezky hrají samy nebo se sourozencem či babičkou. Necelá polovina (47%) vnímá poslušnost jako pomoc rodičům např.s vařením nebo úklidem. Třetina (33%) uvedla, že jsou hodné, nedělají zakázané nebo nedovolené věci a třetina (33%), když si samy uklízí hračky doma i ve školce. Necelá třetina (27%) zastává názor, že poslušnost je splnění rozkazu či přání rodičů. Pětina (20%) jsou poslušné, když poslouchají maminku. Pouze dvě děti chápou poslušnost jako plnění svých povinností – čištění zoubků a spánek. Jedna dívka, které je velmi citlivá a plačtivá, vnímá poslušnost jako zapření nebo překonání sebe sama (nebrečím a sním jídlo), což je v tomto věku (4 roky) velice obtížný úkol.

Zde jsou uvedeny odpovědi mladších dětí na druhou položenou otázku:

„Jak to vypadá, když neposlouchám maminku, co dělám?“

- Lítám, křičím, skáču na sedačce, vztekám se.
- Mám se sám oblékat, ale já nechci nebo mamince nejdu pomáhat a hraju si s Legem.
- Máma řekne, abych dával pozor, ale já stejně něco rozbiju.
- Nechci se ráno oblékat, česat a jít do školky.
- Boucháme se v autě, křičíme, házíme hračky po pokojíku.
- Nechceme s Terkou uklízet, neposlechnu rodiče a odmlouvám.
- Trhám obrázky, trhám knížku, nechci se oblékat a jít do školky.

- Neuklízím, nechci vypnout telku, nejím oběd.
- Běhám po třídě, křičím, neuklízím, nechci spát.
- Házím hračky, běhám po pokojíku, křičím.
- Jezdím moc rychle na kole, neposlouchám rodiče.
- Nechci pozdravit tatínka (nevlastního) na dobrou noc nebo to řeknu schválně ošklivě.
- Křičím, nechci uklízet hračky a mračím se.
- Brečím ráno ve školce, nechci jíst, bojím se.
- Jednou jsem neposlechla maminku, že mám být opatrná a stříhla jsem se do prstu, protože jsem nedávala pozor.

Naopak rodiče se rozzlobí, když:

Tabulka č. 32

	počet dětí	%
mají něco udělat, ale nechtějí	12	80%
dělají zakázané	12	80%
neposlouchají	2	13%
vztekají se, omlouvají	2	13%
jsou neopatrní	2	13%
brečí ve školce	1	7%
odmítá nového tátu	1	7%

12 dětí (80%) mám něco udělat, ale já nechci – oblékat se, česat se, uklízet, vypnout televizi, spát, jít do školky nebo: „*Neuklízím, nechci vypnout telku, nejím oběd.*“ (I. R/8).

12 dětí (80%) dělají, co mají zakázané – lítám, křičím, skáču po sedačce, trhám knížky, jezdím rychle na kole.

2 děti (13%) neposlouchají.

2 děti (13%) vztekají se, omlouvají.

2 děti (13%) jsou neopatrní: „*Jednou jsem neposlechla maminku, že mám být opatrná a stříhla jsem se do prstu, protože jsem nedávala pozor.*“ (I. R/15).

1 dítě (7%), když brečí ve školce.

1 dítě (7%) odmítá nového tátu.

Většina (80%) si myslí, že neposlušnost je pokud mají něco udělat, ale nechce se jim, protože jsou zaneprázdněné (rozehraná hra) nebo je uložená činnost nebaví (oblékání). Stejný počet (80%) zastává názor, že jsou neposlušné, když naopak dělají zakázané věci. Pouze nepatrná část dětí uvedla, že zlobí rodiče, když neposlouchají, vztekají se a odmlouvají, nejsou opatrní nebo brečí ve školce. Výjimečný je případ jedné dívky, která rozzlobí maminku tím, že projevuje nesouhlas s novým partnerem: „*Nechci pozdravit tatínka (nevlastního) na dobrou noc nebo to řeknu schválně ošklivě.*“

(I. R/12)

Zde jsou uvedeny odpovědi mladších dětí na třetí položenou otázku:

„*Co se stane, když neposlouchám?*“

- Maminka se zlobí, protože pořád padám a mám boule, musím jít brzo spát.
- Dostanu na zadek.
- Maminka se zlobí a já se musím omluvit.
- Nevím, maminka se mračí.
- Nedostanu bonbónky a dárečky, maminka mě plácne přes zadek.
- Dostanu od mamky na zadek, nejedeme na výlet a nedostanu dárek.
- Dostanu od mamky na zadek nebo se nedívám na Večerníček.
- Mamka mi vyhubuje, nesmím si hrát na počítači.
- Maminka mi vyhubuje nebo upadnu a rozbiju si koleno.
- Maminka řekne, abych byl hodný.
- Maminka mě plácne přes ruku nebo přes zadek vařečkou.
- Dostanu od maminky na zadek.
- Dostanu vyhubováno nebo přes zadek, nekoukám se na pohádku.
- Maminka je smutná a tatínek se někdy mračí.
- Maminka mi řekne, abych si dávala větší pozor.

Pokud děti neposlouchají následuje:

Tabulka č. 33

	počet dětí	%
tělesný trest	7	47%
rodiče se zlobí	4	27%
je jim zakázáno	3	20%
maminka hubuje	2	13%
maminka domlouvá	2	13%
nedostane dárky	1	7%
maminka je smutná	1	7%
musí jít brzo spát	1	7%
musí se omluvit	1	7%

7 dětí (47%) dostane na zadek.

4 děti (27%) maminka, tatínek se zlobí a mračí.

3 děti (20%) je jim zakázáno – počítač, Večerníček, pohádka: „*Mamka mi vyhubuje, nesmím si hrát na počítači.*“ (I. R/8)

2 děti (13%) maminka hubuje.

2 děti (13%) maminka domlouvá: „*Maminka řekne, abych byl hodný.*“ (I. R/10)

1 dítě (7%) nedostane bonbóny a dárečky: „*Nedostanu bonbónky a dárečky, maminka mě plácne přes zadek.*“ (I. R/5)

1 dítě (7%) maminka je smutná.

1 dítě (7%) musí jít brzo spát.

1 dítě (7%) musí se omluvit: „*Maminka se zlobí a já se musím omluvit.*“ (I. R/3)

Polovina (47%) je za neposlušnost trestána tělesně, což znamená, že dostanou pohlavek nebo „na zadek“. Třetina (27%) uvedla, že se rodiče zlobí a mračí. Pětina (20%) jsou za přestupek potrestáni zákazem oblíbené činnosti jako je pohádka, počítač nebo televize. Dvě děti jsou potrestány za neposlušnost domluvou nebo vyhubováním od maminky. Pouze jednou se objevily varianty, že nedostanu slíbený dárek a bonbóny, musím jít za zlobení brzo spát, musím se omluvit nebo maminka je smutná.

Závěr: Poslušnost vnímají mladší předškolní děti (4 – 5 let) jako pomoc rodičům, hezké hraní, uklízení svých věcí a hraček, nedělání zakázaného a plnění rozkazu. Naopak neposlušnost znamená, že nesplní uložený úkol, protože se jim nechce nebo udělají to, co mají předem zakázané. Minimálně se v této věkové kategorii objevuje neopatrnost, vztekání a odmlouvání. Jak děti uvedly, když zlobí, následuje nejčastěji tělesný trest (plácnutí) nebo zákaz oblíbené činnosti (televize). Dále se v menší míře objevila slovní domluva, vyhubování a odepření dárku nebo sladkosti.

2.5.2 Kategorie starších předškolních dětí (6 – 7 let)

Ve druhé skupině se individuálního rozhovoru zúčastnilo 16 dětí věkovém rozmezí 6 – 7 let, z toho 7 chlapců a 9 dívek. Protože vzorek respondentů není příliš rozsáhlý, může dojít k procentuálnímu zkreslení – jediný respondent zastupuje 6% respondentské populace. Přepis individuálních rozhovorů je doložen v přílohové části (viz.příloha č.V).

Zde jsou uvedeny odpovědi starších dětí na první položenou otázku:

„Co dělám, když maminka říká, že jsem poslušná?“

- Uklízím hračky bez odmlouvání, pomáhám vyndavat nádobí z myčky, někdy zametám za starší sestru, když je líná, vařím s mamkou palačinky.
- Hezky si hraju, povídám si s bratrem a nehádáme se, pomáhám mamince.
- Pomáhám mamince, uklízím si v pokoji.
- Sním jídlo a umyju po sobě talíř, uklidím sám celý pokojík i za bráchu.
- Pomáhám mamince mýt nádobí, dávám věci do myčky, sama si připravím věci do školky.
- Nedělám to, co máma nechce – neubližuju sestře, nebouchám se do hlavy, neskáču jí do řeči.
- Uklízím po sobě hračky, hezky si maluju.
- Utřu sama nádobí, jsem hodná na maminku, jdu brzo spát, uklízím.
- Hezky si hraju s malým bráškou, sázím stromky s babičkou, udělám, co

maminka řekne.

- Hraju si pěkně s Máťou, pomáhám mamince vytírat, dělám, co mamka chce.
- Pomáhám mamince s prádlem, žehlím s ní, jdu na zahrádku a zalévám kytičky. Dělám, co rodiče chtějí, nezlobím Lukáše (starší bratr), když se učí na VŠ a kreslím si.
- Poslouchám každý den, hraju si s hračkami a neodmlouvám mamince.
- Pomáhám rodičům ve skleníku, zalévám rostliny, hubím slimáky, protože ubližují květinám.
- Když maminka chce, tak jí pomáhám s vařením a uklízením. Nejraději spolu děláme palačinky.
- Hraji si s mladším bráškou a nekřičíme, protože Daliborek spí.
- Udělám, co mi řekne mamka a neodmlouvám. Jdu spát, když mamka řekne a nesmlouvám.

Z uvedených odpovědí je patrné, že děti vnímají pozitivní hodnocení rodičů, že jsou poslušné když:

Tabulka č. 34

	počet dětí	%
pomáhají rodičům	12	75%
hezky si hrají	6	38%
nedělají, co nesmí	5	31%
uklízí hračky a pokojík	5	31%
dělají uložené	4	25%
neodmlouvají	3	19%
plní své povinnosti	3	19%
poslouchá každý den	1	6%

12 dětí (75%) pomáhá rodičům – vyndávat nádobí z myčky, zametat, pomáhat mamince s čím řekne, uklízet pokojík, sázet stromky, vařit, ve skleníky nebo: „Pomáhám mamince s prádlem, žehlím s ní, jdu na zahrádku a zalévám kytičky.“ (II. R/11)

6 dětí (38%) si hezky hraje – s mladším či starším bráškou nebo s hračkami, malují.

5 dětí (31%) nedělá to, co rodiče nechtějí – nehádám se se sourozencem, nekřičím, nesmlouvám, neodmlouvám nebo: „*Nedělám to, co máma nechce – neubližuju sestře, nebouchám se do hlavy, neskáču jí do řeči.*“ (II. R/6)

5 dětí (31%) uklízí sami hračky a svůj pokojík.

4 děti (25%) dělají to, co jim rodiče řeknou.

3 děti (19%) neodmlouvají.

3 děti (19%) plní své povinnosti – sním jídlo nebo: „*Udělám, co mi řekne mamka a neodmlouvám. Jdu spát, když mamka řekne a nesmlouvám.*“ (II. R/16)

1 dítě (6%) poslouchá každý den.

Největší procento (75%) vnímá poslušnost jako pomoc rodičům s drobnými domácími pracemi nebo s péčí o rostliny. Více než třetina (38%) si myslí, že nezlobí pokud si hezky hrají samy nebo se sourozencem. Třetina (31%) jsou hodné, když nedělají, co si rodiče nepřejí a třetina (31%), když uklízí samy a bez odmlouvání hračky a svůj pokoj: „*Sním jídlo a umyju po sobě talíř, uklidím sám celý pokojík i za bráčku.*“ (II. R/4). Čtvrtina (25%) vnímá poslušnost naopak, že plní přání rodičů. Zhruba pětina (19%) jsou poslušné, když neodmlouvají a stejný počet, když dobrovolně plní své povinnosti. Za zmínku stojí názor jednoho dítěte, které uvedlo: „*Poslouchám každý den, hraju si s hračkami a neodmlouvám mamince.*“ (II. R/12)

Zde jsou uvedeny odpovědi starších dětí na druhou položenou otázku:

„Jak to vypadá, když neposlouchám maminku, co dělám?“

- Válím se v posteli a nechci uklízet, hrajeme se setrou Ápou fuskovou hru (házíme po sobě čisté srolované ponožky).
- Nechci s bratrem uklízet, křičíme, bereme si navzájem hračky.
- Ušpiním se ve školce.
- Peru se s bratrem a křičíme, někdy odmlouvám a trucuju.
- Nechci si čistit zoubky a trošku odmlouvám.
- Neposlouchám mámu a dělám věci, které nechce – skáču jí do řeči, nechci, aby telefonovala, tahám sestru za vlasy.

- Udělám velký nepořádek a vztekám se, když mám uklízet.
- Dělal jsem to, co mi maminka nedovolila, schválně šišlám, беру Tomášovi věci do školy.
- Nechci jít ven, když maminka řekne, neudělám, co chce, neposlechnu rozkaz.
- Běhám, skáču po posteli, dělám blbosti s bráškou.
- Neudělám, co mi maminka řekne, nechci jít brzy spát.
- Dnes mi tat'ka zakázal vzít do MŠ fotbalisty, které jsem dostal od zoubkové víly, ale já jsem si je stejně vzal, takže jsem neposlechl.
- Zlobím kočku až mě sekne drápkem, budím bratra a někdy se škádlíme.
- Maminka řekla, abych šla uklízet hračky, ale já jsem neposlechla, protože se mi ještě nechtělo.
- Peru se s Dominikem, házíme po sobě hračky a děláme voloviny, i když máme být hodní.
- Nechci plavat, když jdeme na plavání a mamka řekne, abych šla do bazénu. Večer nechci spát a smlouvám, dělám blbůstky v posteli.

Naopak rodiče se rozzlobí, když:

Tabulka č. 35

	počet dětí	%
dělají zakázané	10	63%
mají něco udělat, ale nechťejí	8	50%
neposlouchají	5	31%
vztekají se, odmítají	4	25%
neposlechnou rozkaz	1	6%

10 dětí (63%) dělají to, co mají zakázané např. křičím, běhám, peru se s bratrem, dělám nepořádek, ušpiním se, skáču mámě do řeči při telefonování, budím bratra, dělám blbosti v posteli nebo:

„Dělám to, co mi maminka nedovolila, schválně šišlám, беру Tomášovi věci do školy.“

(II. R/8).

8 dětí (50%) mají něco udělat, ale nechce se jim – uklízet, čistit si zoubky, jít ven,

večer spát, plavat v bazénu nebo: „*Neudělám, co mi maminka řekne, nechci jít brzy spát.*“ (II. R/11).

5 dětí (31%), když neposlouchají.

4 děti (25%) odmlouvají, vztekají se, tručují.

1 dítě (6%) uvedlo, neposlechnu rozkaz.

Nadpoloviční většina (63%) vnímá za neposlušnost, když dělají předem zakázané věci nebo činnosti např.: „*Běhám, skáču po posteli, dělám blbosti s bráškou.*“ (II. R/10) Polovina dotázaných (50%) si naopak myslí, že jsou neposlušné, když mají něco udělat, ale nechce se jim z různých příčin (neochota, momentální zaneprázdněnost, apod.). Třetina (31%) rozzlobí své rodiče tím, že neposlouchají. Čtvrtina (25%) uvedla, že zlobí, když odmlouvají, smlouvají, vztekají se nebo tručují: „*Peru se s bratrem a křičíme, někdy odmlouvám a tručuju.*“ (II. R/4). Za zmínku stojí odpověď jednoho dítěte, které doslova řeklo: „*Nechci jít ven, když maminka řekne, neudělám, co chce, neposlechnu rozkaz.*“ (II. R/9).

Zde jsou uvedeny odpovědi starších dětí na třetí položenou otázku:

„Co se stane, když neposlouchám?“

- Jednou jsem narazila do zdi, protože jsem pustila šlapky na kole a spadla jsem. Někdy dostanu na zadek od mamky.
- Mamka hubuje a táta nás plácne.
- Rodiče mi vyhubují.
- Dostanu vyhubováno nebo na zadek, nesmím na počítač.
- Nedostanu dárek a zmrzlinu, mamka mě plácne.
- Dostanu od mámy na zadek nebo pohlavek.
- Maminka mi naplácá nebo křičí.
- Maminka nebo tatínek mi nasekají měchačkou.
- Dostanu od mamky na zadek.
- Bráška upadne, bouchne se a já dostanu vyhubováno, mamka se zlobí a tat'ka mi dá pohlavek.
- Nekoukám se na pohádku, dostanu na zadek.

- Dostanu na zadek nebo facku, ale to nebolí. Zlomení nohy nebo zabítí by mě bolelo.
- Bratr Lukáš mě praští, maminka řekne, abych nezlobila a tatínek mě plácne přes zadek.
- Maminka je smutná a někdy mi vyhubuje.
- Dostaneme od táty na zadek nebo nesmíme koukat na televizi.
- Dostanu vyhubováno nebo na zadek.

Pokud děti neposlouchají následuje:

Tabulka č. 36

	počet dětí	%
tělesný trest	14	88%
maminka hubuje	7	44%
je jim zakázáno	3	19%
maminka domlouvá	1	6%
maminka je smutná	1	6%
nedostane dárky	1	6%

14 dětí (88%) dostane od rodičů na zadek nebo pohlavek: „*Maminka nebo tatínek mi nasekají měchačkou.*“ (II. R/8).

7 dětí (44%) uvedlo, že maminka hubuje.

3 děti (19%) mají zákaz – počítač, televize, pohádka.

1 dítěti (6%) maminka domlouvá.

1 dítě (6%) uvedlo, že je maminka smutná.

1 dítě (6%) řeklo, že: „*Nedostanu dárek a zmrzlinu, mamka mě plácne.*“ (II. R/5).

Velmi vysoké procento (88%) je za neposlušnost trestáno tělesně, což znamená, že dostanou pohlavek, na zadek, facku nebo výjimečně nasekáno vařečkou. Necelých padesát procent (44%) uvedlo, že maminka a tatínek hubují nebo křičí. Zhruba pětina (19%) jsou za přestupek potrestáni zákazem oblíbené činnosti jako je pohádka, počítač nebo televize. Jedno dítě je potrestáno pouze domluvou nebo je maminka smutná a jedno dítě, když zlobí, nedostane slíbený dárek nebo zmrzlinu.

Závěr: Poslušnost vnímají starší předškolní děti (6 – 7 let) jako pomoc rodičům, hezké hraní, nedělání toho, co mají zakázané, uklízení svých hraček a plnění přání rodičů. Neposlušnost naopak chápou jako dělání zakázaných věcí a nesplnění uloženého úkolu. Poměrně často se v této věkové kategorii objevilo odmlouvání, smlouvání a vztekání. Hodně dětí uvedlo, že jsou za neposlušnost trestány tělesně (plácnutí, pohlavek, „na zadek“), vyhubováním nebo zákazem oblíbené činnosti (televize, počítač).

Porovnání individuálního rozhovoru mezi mladšími a staršími dětmi: Vzhledem k výsledkům jednotlivých věkových kategorií nebyly zaznamenány výrazné rozdíly v odpovědích. Z toho je zřejmé, že už dítě ve věku čtyř let si plně uvědomuje hranici mezi poslušností a neposlušností. Nepatrný rozdíl v otázce neposlušnosti je pouze v tom, že u starších dětí se častěji objevuje odmlouvání a diskutování s rodiči, což je dáno snahou o sebeprosazení, většími zkušenostmi v psychické a sociální oblasti, potřebou uplatnění vlastní identity. Děti jsou schopny stanovit hranici poslušnosti a neposlušnosti, přesto však někdy vědomě sklouzávají k neposlušnosti, i když ví, že za ni budou potrestáni.

2.6. KRESEBNÉ DVOJICE OBRÁZKŮ POSLUŠNOST - NEPOSLUŠNOST

V této části výzkumu bylo důležité kresebné a jazykové vyjádření situace: „*Co dělám, když mě maminka nebo tatínek chválí?*“ a následně: „*Co dělám, když jsou na mě maminka nebo tatínek rozzlobení?*“ Jednotlivým dětem byl přidělen kód pro lepší identifikaci obrázků a dále jsou uvedena pouze křestní jména a věk dítěte pro zachování anonymity. Výpovědi k obrázkům jsou zachyceny všechny v původním znění (viz.příloha č.VI), dvojice obrázků byly vybrány pouze některé a záměrně byly zmenšeny na 70%, aby byl zachován kontrast situace poslušnost – neposlušnost jednotlivců (viz.příloha č.VII a - g). Z hlediska těchto rovin nelze přeceňovat kresebnou stránku, protože se při porovnání kresby a jazykové výpovědi dítěte ukázalo, že děti nejsou schopny zamýšlenou skutečnost výtvarně zachytit, a proto je třeba přikládat větší důraz verbálnímu vyjádření. Přesto všechno má tato část výzkumu svou hodnotu, neboť se děti pokoušely samy sebe zachytit v konkrétních situacích kategorie poslušnost – neposlušnost, což se také potvrdilo. Svědčí o tom následující obsahová analýza.

Celkem se této části výzkumného šetření zúčastnilo 16 dětí (100%) ve věkovém rozmezí 5,5 – 7 let. Každé dítě nakreslilo situaci: „*Co dělám, když mě maminka nebo tatínek chválí?*“ Protože vzorek respondentů není příliš rozsáhlý, může dojít k procentuálnímu zkreslení – jediný respondent zastupuje 6% respondentské populace.

Zde jsou uvedeny výpovědi jednotlivých dětí po dokončení obrázku:

- Jsem ve skleníku a pomáhám mamince, krmím sluníčka sedmitečná kaší ze mšic.
- Jdu s maminkou za ruku, protože řekla, abych jí šla pomáhat.
- Byla jsem hodná a jeli jsme s maminkou za odměnu na výlet do Ploskovic.
- Když poslouchám maminku, udělám, co mi řekne. Jdu vyndat brášku z postýlky, protože se vzbudil.
- Pomáhám mamince žehlit prádlo.
- Když poslouchám maminku, jdu s ní vařit, protože mi to řekla.
- Když jsem poslušný, a hraju si s Máťou (2 roky) v pokojíčku a půjčuju mu své

věci.

- Byla jsem poslušná, protože jsem si uklidila největší „borčus“ v pokojíčku a za odměnu jsem jela s tatínkem do ZOO, kde mi koupil dinosaura.
- Jsem hodný a vedu sestřičku Lucinku (1,5 roku) za ruku, maminka jde vedle nás a má tričko s robotem.
- Maminka vaří a já si hraju s Legem a nezlobím.
- Když poslouchám hraju si s bráchou s autodráhou.
- Jsem poslušný a dávám mamince kytičku.
- Když poslouchám, hlídám dědovi králíčka, starám se o něj, dávám mu jídlo a pití, luxuju domeček a měním seno.
- Když poslouchám, pomáhám mamince a ona se usmívá.
- Byla jsem poslušná u zubaře a babička mi koupila za odměnu nanuka.
- Vezu tetě kočárek a jdeme na procházku.

Z uvedených odpovědí je patrné, že děti vnímají pozitivní hodnocení rodičů, že jsou poslušné, jak je zobrazeno v následující tabulce:

Tabulka č. 37

	počet dětí	%
pomáhají rodičům	7	44%
hezky si hrají	5	31%
jsou odměňovány	2	13%
slušně se chovají	1	6%
nepochopilo	1	6%

7 dětí (44%) vidí nejčastěji poslušnost jako pomoc rodičům např. ve skleníku, žehlit a vařit s maminkou, pomáhat tetě s kočárkem nebo: „*Když poslouchám, hlídám dědovi králíčka, starám se o něj, dávám mu jídlo a pití, luxuju domeček a měním seno.*“ (P/N 13)

5 dětí (31%) si myslí, že jsou poslušní, když si hezky hrají.

2 dětí (13%) nakreslily a popsaly situaci, kdy jsou odměňovány, protože byly hodné - jedou s rodiči na výlet (zámek Ploskovice, ZOO): „*Byla jsem poslušná, protože jsem si*

uklidila největší „borčus“ v pokojíčku a za odměnu jsem jela s tatínkem do ZOO, kde mi koupil dinosaura.“ (P/N 8)

1 dítě (6%) nakreslilo, jak při návštěvě zubaře nezlobilo a dostalo za odměnu nanuk.

1 dítě (6%) nepochopilo zadání.

Necelá polovina (44%) dotázaných dětí si myslí, že jsou poslušné, když pomáhají rodičům a prarodičům s drobnými domácími pracemi. Třetina (31%) vnímá, že jsou hodné, když si hezky hrají samy nebo s mladším či starším sourozencem. Dvě děti (13%) nepochopily správně otázku, neboť nakreslily: Co se stalo, když jsme byly poslušné? tzn.situaci následující = odměnění za poslušnost. 1 dítě (6%) nakreslilo, jak dostalo za odměnu nanuk, ale zároveň i za co jej dostalo: „*Byla jsem poslušná u zubaře a babička mi koupila za odměnu nanuka.*“ (P/N 15) 1 dítě (6%) nepochopilo a nakreslilo, jak dává mamince kytičku, což znamená, že v této situaci vnímá pozitivní reakci na své chování.

A v průběhu následujících dní nakreslilo stejných 16 dětí (100%) druhý obrázek, který popisoval opačnou situaci: „*Co dělám, když jsou na mě maminka nebo tatínek rozzlobení?*“

Zde jsou uvedeny výpovědi jednotlivých dětí po dokončení obrázku:

- Praštila jsem schválně kočku Malvínu paličkou a ona mě sekla drápkem.
- Maminka mi řekla, že venku fouká vítr a mám si vzít bundu, ale já jsem šla ven bez ní.
- Šla jsem na dvorek , i když mi to maminka zakázala.
- Měla jsem nakreslit hezký obrázek na tabuli, ale já jsem nakreslila jen hvězdičky.
- Neposlouchala jsem maminku, že mám dávat pozor a přišlápla jsem jí cinkátka na šatech. Potom jsem upadla.
- Maminka řekla, abych s ní šla nakoupit, ale já jsem nechtěla.
- Neposlouchal jsem maminku, že nemám s bráškou běhat a on upadl v koupelně, maminka mi vyhubovala.
- Tatínek je naštvaný, protože mám nepořádek v pokoji a nechci si ho uklidit.

- Rozzlobil jsem tatínka, protože jsem si obarvil vlasy vodovkami.
- Když neposlouchám, jdu spát ve 4 hodiny ráno a skáču po posteli.
- Skákal jsem špinavý na posteli a máma mi hubovala.
- Mladší sestra (1,5 roku) mě tahala za vlasy, a když jsem jí to oplácel, rodiče se na mě zlobili.
- Byl jsem naštvaný, že nejdu první a šlápl jsem Kačce schválně na botu, až se rozbila.
- Neposlouchal jsem tatínka v moři, že nemám plavat daleko, protože jsem se chtěl podívat na pirátskou loď v písku.
- Když jsem neposlouchala, abych byla opatrná, bouchla jsem se o skříň, až jsem viděla hvězdičky.
- Jdu na procházku s pejskem a mám zmrzlinu, ale byla jsem nepozorná, narazila jsem do stromu a zmrzlina mi umazala nové šaty. Mamka se zlobila a hubovala.

Z uvedených odpovědí je patrné, že naopak negativní hodnocení rodičů vnímají děti, jak je zobrazeno v následující tabulce:

Tabulka č. 38

	počet dětí	%
dělají zakázané	5	31%
nechtějí něco udělat	4	25%
jiné druhy neposlušnosti	4	25%
jsou nepozorní	3	19%

5 dětí (31%) rozzlobí své rodiče tím, že dělají předem zakázané - běhat s mladším bráškou, jít ven bez bundy, skákat špinavý po posteli, jít na dvorek i po zákazu nebo: „Neposlouchal jsem tatínka v moři, že nemám plavat daleko, protože jsem se chtěl podívat na pirátskou loď v písku.“ (P/N 14)

4 děti (25%) zlobí své rodiče tím, že mají něco udělat, ale oni nechtějí – jít s maminkou nakoupit, uklízet si pokojík, spát v nočních hodinách, nakreslit hezký obrázek.

4 děti (25%) nakreslily jiné případy zlobení např. oplatil jsem mladší sestře zatahání za vlasy, zničil jsem ve zlosti botu Kačce, praštila jsem kočku nebo: „Rozzlobil jsem

tatínka, protože jsem si obarvil vlasy vodovkami.“ (P/N 9)

3 děti (19%) uvedly, že důvodem rozzlobení rodičů byla jejich nepozornost – přišlápnutí mamce cinkátek na šatech, náraz do stromu nebo: „*Když jsem neposlouchala, abych byla opatrná, bouchla jsem se o skříň, až jsem viděla hvězdičky.*“ (P/N 15)

Z následujícího vyplývá, že třetina (31%) dotázaných dětí vnímá negativní hodnocení, když udělají něco, co mají předem zakázané. Čtvrtina dětí (25%) zlobí tím, že naopak mají něco udělat, ale zrovna se jim nechce, což může mít příčinu v nechuti k dané činnosti (čištění zubů, převlékání, nakupování) nebo momentální zaneprázdněností (rozehraná hra, televize, počítač). Čtvrtina dětí (25%) uvedla jiné případy, kdy se na ně rodiče zlobili – ubližování kočce nebo mladší sestře, zničení věci ve zlosti nebo obarvení vlasů. Tři děti (19%) nakreslily situaci, kdy se na ně rodiče zlobili pro jejich nepozornost, ale předem následovalo upozornění nebo varování ze strany dospělého: „*Neposlouchala jsem maminku, že mám dávat pozor a přišlápla jsem jí cinkátka na šatech. Potom jsem upadla.*“ (P/N 5)

Závěr: Poslušnost vnímají předškolní děti nejčastěji jako pomoc rodičům a hezké hraní, což se potvrdilo v obrázcích i následných výpovědích. Naopak neposlušnost je z jejich pohledu děláním předem zakázaných věcí nebo nesplnění příkazu dospělého. Je zřejmé, že neposlušnost je i v předškolním věku jasně viditelná negativní reakce na doporučení, nařízení nebo rozhodnutí rodičů. Z pohledu dospělých se může však objevovat pod hlavičkou neposlušnosti ještě druhá rovina problému – dítě se nechová tak, jak by si přál dospělý (je neposlušné), ale mnohdy to není vědomé porušení nařízení. Z tohoto zřetelně vyplývá, že si děti jasně uvědomují kontrast mezi poslušností a neposlušností, což se potvrdilo v kresbách i výpovědích o nich. Charakteristika kázně u dětí 5 až 6-ti letých je podobná jako u dětí 3 letých, ale v kresebné i verbální podobě má konkrétnější ráz, čímž se dokazuje, že vývoj v mravní oblasti není zastaven, ale naopak graduje.

2.7. NEDOKONČENÁ POHÁDKA (KRESBA, KOMENTÁŘE)

V této části výzkumu bylo důležité kresebné a jazykové vyjádření nedokončené pohádky „O kůzlátkách“. Pohádka nebyla záměrně dočtena do konce, ale pouze do situace, kdy se měly děti samy rozhodnout, zda kůzlátka maminku poslechnou nebo neposlechnou. Kresba neslouží k psychologickému rozboru, ale má pouze výpovědní hodnotu a tato přirozenější forma byla zvolena pro uvolnění dětí a spontánnost dětského projevu. Po nakreslení obrázku každé dítě individuálně dovyprávělo svou originální verzi. Pro velké věkové rozpětí a vysoký počet zúčastněných, byly děti rozděleny do dvou kategorií podle věku a označeny **M = mladší** a **S = starší**.

2.7.1 Kategorie mladších předškolních dětí

V I. věkové kategorii se zúčastnilo kreslení nedokončené pohádky 12 dětí ve věkovém rozmezí 4,0 – 5,5 let. Výtvarným materiálem byly pastelky. Protože vzorek respondentů není příliš rozsáhlý, může dojít k procentuálnímu zkreslení – jediný respondent zastupuje 8% respondentské populace.

Zde jsou uvedeny výpovědi mladších dětí po dokončení obrázku:

M/1 (Honzík, 4,0) - Kůzlátka poslechla, aby je nikdo nesebral a vlk odešel pryč.

M/2 (Amálka, 4,7 let) - Kůzlátka neposlechla a vlk je sežral. Maminka se musí poslouchat, aby se nám nic nestalo jako těm kůzlátkům. (viz.příloha č. IX/a)

M/3 (Tobiáš, 4,1) - Jedno kůzlátko poslechlo a dvě neposlechla, proto vlkovi otevřela, ale maminka je zachránila a vlka napíchla na rohy. Maminku poslouchám, aby mě někdo neunesl.

M/4 (Adámek, 4,8 let) - Kůzlátka poslechla a vlk se naštvál a utekl. Poslouchám maminku, protože je to správné. (viz.příloha č. IX/b)

M/5 (Beátka, 4,5 let) - Kůzlátka poslechla a maminka koza vlka vyhnala zpátky do lesa. Kůzlátka pochválila a dala jim dobrotky.

M/6 (Emilka, 4,0) - Kůzlátka poslechla a maminka měla radost.

M/7 (Denis, 4,6 let) - Kůzlátka neposlechla, vlkovi otevřela a vlk je sežral. (viz.příloha

č. IX/c)

M/8 (Deniska, 5 let) - Kůzlátka otevřela, ale dvě se schovala a vlk jedno chytil, ale maminka ho zachránila a vlka zmlátila. Kůzlátka slíbila, že se polepší.

M/9 (Natálka, 4 roky) - Kůzlátka neposlechla a vlk je sežral. Maminka koza vlkovi rozpárala břicho, kůzlátka zachránila a ta se příště polepšila. (viz.příloha č. IX/d)

M/10 (Domča, 4,2 roky) - Kůzlátka poslechla, protože maminka se má poslouchat, aby se nám nic zlého nestalo a neodnesl mě zlý pán. (viz.příloha č. IX/e)

M/11 (Anetka, 5,3 roky) - Kůzlátka vlkovi neotevřela, protože to maminka zakázala a ta jim koupila salát, že byly hodné. (viz.příloha č. IX/f)

M/12 (Tereza, 4,7 let) - Maminka se usmívá, protože kůzlátka poslechla a vlk utekl do lesa hladový. (viz.příloha č. IX/g)

Po analýze jednotlivých odpovědí se došlo k těmto závěrům:

Tabulka č. 39

	počet dětí	%
kůzlátka poslechla	7	58%
kůzlátka neposlechla	5	42%
vlk byl potrestán	3	25%
kůzlátka byla sežrána	3	25%
kůzlátka se polepšila	2	17%

7 dětí (58%) si přálo, aby kůzlátka svou maminku poslechla: „*Kůzlátka vlkovi neotevřela, protože to maminka zakázala a ta jim koupila salát, že byly hodné.*“ (M/11) a vlk utekl zpátky do lesa.

5 dětí (42%) uvedlo, že kůzlátka neposlechla.

3 děti (25%) by potrestaly zlého vlka: „*Kůzlátka otevřela, ale dvě se schovala a vlk jedno chytil, ale maminka ho zachránila a vlka zmlátila. Kůzlátka slíbila, že se polepší.*“ (M/8)

3 děti (25%) nakreslily a řekly, že vlk kůzlátka sežral.

2 děti (17%) uvedly, že se kůzlátka polepšila.

Nadpoloviční většina (58%) zvolila variantu, že kůzlátka **poslechla** maminku:

„Kůzlátka poslechla a vlk se naštvál a utekl. Poslouchám maminku, protože je to správné.“ (M/4). Necelá polovina (42%) si naopak přála, aby kůzlátka **neposlechla** a čtvrtina (25%) je dokonce nechala sežrat vlkem: „Kůzlátka neposlechla, vlkovi otevřela a vlk je sežral.“ (M/7). Čtvrtina (25%) potrestala zlého vlka a pouze dvě děti (17%) uvedly, že se kůzlátka polepšila.

2.7.2 Kategorie starších předškolních dětí

V II. věkové kategorii se zúčastnilo kreslení nedokončené pohádky 14 dětí ve věkovém rozmezí 5,5 – 6,5 let. Výtvarným materiálem byly pastelky. Protože vzorek respondentů není příliš rozsáhlý, může dojít k procentuálnímu zkreslení – jediný respondent zastupuje 7% respondentské populace.

Zde jsou uvedeny výpovědi starších dětí po dokončení obrázku:

S/1 (Tereza, 5,8 let) - Kůzlátka si vlka spletla s maminkou, a proto otevřela, ale utekla do lesa a tam se schovala na posed a bambus, jedno kůzlátko zůstalo doma v hodinách. Maminka jim vyhubovala. (viz.příloha č.X/a)

S/2 (Francesca, 6 let) - Tři holky kůzlátka se schovaly a neotevřely a vlk t'uká doted'ka. Poslechly, protože maminka se musí poslouchat, aby se nic zlého nestalo.

S/3 (Matěj, 6,5 let) - Kůzlátka chtěla vlkovi otevřít dveře, ale zachránila je maminka, která se včas vrátila z nákupu. Vlk dostal nabančino a kůzlátka taky, protože zlobila.

S/4 (Amálka, 5,9 let) - Kůzlátka se před vlkem schovala a neotevřela. Vlk utekl do lesa s prázdným břichem a to mu patří, protože je zlý. Kůzlátka poslechla, protože jsou hodná.

S/5 (Alenka, 6 let) - Nejstarší kůzlátko řekne vlkovi: „Zavři na chvíli oči!“ a ostatní se schovají v domečku. Vlk odejde s nepořízenou. Kůzlátka neposlechla maminku, ale já jsem nechtěla, aby je vlk sežral, protože mám ráda zvířátka.

S/6 (Martin, 6,1 let) - Kůzlátka se schovala do krabice a koza vlka vyhnala. Kůzlátkům pořádně vyhubovala, že jí neposlechla a ona se polepšila.

S/7 (Adam, 5,7 let) - Maminka uviděla vlka před chaloupkou, utíkala na něj a napíchla ho na rohy a zahodila hodně daleko. Vlk už se nevrátil a kůzlátka se polepšila.

S/8 (Verča, 6 let) - Kůzlátka (3 holky a 2 kluci) neposlechla a otevřela, ale rychle se vlkovi schovala – do chlívků, do skříně, do studny a dva na strom. Vlk odešel našťvaný pryč a kůzlátka dostala na zadek. (viz.příloha č.X/b)

S/9 (Jakub, 6,5 let) - Kůzlátka zachránila maminku, protože vlka odehnala zpátky do lesa. Nechtěl jsem, aby vlk kůzlátka za neposlušnost sežral, ale dostaly na zadek a polepšily se. (viz.příloha č.X/c)

S/10 (Veronika, 5,9 let) - Vlk stojí před chaloupkou a kůzlátka mu neotevřela, protože poznala zlého vlka. Kůzlátka poslechla maminku, protože poslouchat se musí. (viz.příloha č.X/d)

S/11 (Jeník, 5,8 let) - Kůzlátka vlkovi neotevřou a utíkají se schovat na půdu. Maminka je zachrání, protože se včas vrátí z nákupu a pochválí je, že poslechla a vlka nepustila. (viz.příloha č.X/e)

S/12 (Nikola, 6,5 let) - Všech 12 kůzlátek se schovalo a vlk odešel do lesa, kde ho máma koza hodila do studánky. Kůzlátka maminku poslechla, protože jim slíbila dárečky a vlk byl potrestán, protože mu to patří. (viz.příloha č.X/f)

S/13 (David, 5,7 let) - Kůzlátka byla poslušná, neotevřela a zachránil je myslivec, který šel okolo. Maminku poslouchám, aby nebyla smutná nebo nehubovala. (viz.příloha č.X/g)

S/14 (Ondřej, 5,6 let) - Kůzlátka si vzala boxerky a zlého vlka přeprala. Maminku sice neposlechla, ale dobře to dopadlo a kůzlátka se příště polepšila.

Po analýze jednotlivých odpovědí se došlo k těmto závěrům:

Tabulka č. 40

	počet dětí	%
kůzlátka neposlechla	8	57%
kůzlátka poslechla	6	43%
vlk byl potrestán	6	43%
kůzlátka potrestána	5	36%
kůzlátka polepšena	4	29%

8 dětí (57%) si přálo, aby kůzlátka neposlechla svou maminku a zlému vlkovi otevřela,

ale z toho polovina (29%) nechala kůzlátka schovat – v lese, v domečku (skříň, hodiny, krabice, půda), v chlívků a do studny a pětina (21%) si přála, aby kůzlátka zachránila maminka a jedno dítě (7%), aby se kůzlátka zachránila sama.

6 dětí (43%) uvedlo, že kůzlátka poslechla maminku a zlému vlkovi neotevřela: „*Vlk stojí před chaloupkou a kůzlátka mu neotevřela, protože poznala zlého vlka. Kůzlátka poslechla maminku, protože poslouchat se musí.*“ (S/10)

6 dětí (43%) by potrestalo zlého vlka – spadl ze žebříku a natloukl si, koza ho hodila do studánky, dostal nabančino, koza ho napíchla na rohy, kůzlátka ho přeprala.

5 dětí (36%) by naopak potrestalo kůzlátka – 3x dostala od maminky na zadek a 2x kůzlátkům vyhubovala.

4 děti (29%) uvedly, že se kůzlátka polepšila.

Nadpoloviční většina (57%) zvolila variantu, že kůzlátka **neposlechla** maminku a vlkovi otevřela. Necelá polovina (43%) nakreslila a popsala situaci, že kůzlátka maminku **poslechla** a zlému vlkovi neotevřela. Stejný počet (43%) si přál potrestat zlého vlka a asi třetina (36%) by naopak potrestala kůzlátka tím, že dostala od maminky na zadek a nebo jim maminka koza vyhubovala. Pouze necelá třetina (29%) si přála, aby se kůzlátka polepšila. Žádné z dětí v této věkové kategorii si nepřálo, aby kůzlátka sežral vlk a pohádka skončila špatně: „*Kůzlátka neposlechla maminku, ale já jsem nechtěla, aby je vlk sežral, protože mám ráda zvířátka.*“ (S/5)

Závěr: Mladší děti si zvolily variantu, že kůzlátka maminku poslechnou a s tímto názorem se ztotožnila nadpoloviční většina a naopak méně dětí si přálo, aby kůzlátka neposlechla. Starší děti zvolily opačný poměr tzn. nadpoloviční většina si přála, aby kůzlátka neposlechla a méně dětí, aby poslechla. Rozdíl byl zaznamenán v otázce trestu, protože mladší děti by potrestaly jenom zlého vlka. V kategorii starších se objevila druhá varianta trestu, protože téměř třetina dětí by společně s vlkem potrestala za neposlušnost i kůzlátka (maminka jim vyhubuje nebo dostanou „na zadek“). Starší děti zahrnují do potrestání i původce neposlušnosti, což je patrně způsobeno většími osobními zkušenostmi dětí.

3. ZÁVĚR

Práce byla zaměřena na problematiku kázně a jejím cílem bylo zmapovat současnou situaci v otázkách poslušnosti, neposlušnosti a následných odměn a trestů mezi rodiči, prarodiči, učitelkami mateřských škol a především dětmi předškolního věku. V odpovědích budeme dokazovat, zda se naše hypotézy naplnily či vyvrátily. K tomu využijeme poznatky získané v dotazníkovém šetření mezi respondenty těchto kategorií – rodiče, prarodiče, učitelky mateřských škol, dále při individuálních rozhovorech s dětmi mladšího a staršího předškolního věku a v neposlední řadě kresebné výpovědi dětí stejné věkové skupiny.

Hypotéza č.1 zněla: „Předpokládám, že současný trend „volné“ výchovy vede k všeobecnému poklesu kázně.“

Na základě rozsáhlého dotazníkového šetření, kterému byly podrobeny tři skupiny respondentů (rodiče, prarodiče a učitelky mateřských škol) můžeme konstatovat, že se v současné době změnila a snížily požadavky na kázeň. Předchozí generace rodičů se svými dětmi tolik nediskutovala a vyžadovala ve většině případů striktnější uposlechnutí. Proto se jeví dnešní rodiče jako tolerantnější, ustupující od striktní autority a dětem od útlého věku ponechávající větší prostor, který zohledňuje jeho individualitu a spontaneitu.

Hypotéza č.1 se tímto potvrdila.

Hypotéza č.2 zněla: „Předpokládám, že předškolní dítě chápe rozdíl mezi poslušností a neposlušností, včetně možných následků a důsledků.“

Můžeme odpovědně říci, že předškolní dítě zcela zřetelně chápe rozdíl mezi poslušností a neposlušností, což je forma kázně v tomto věku. Poslušnost je v mladší i starší kategorii předškoláků nejčastěji vnímána jako pomoc rodičům, hezké hraní a nedělání zakázaných věcí. Naopak neposlušnost děti shodně vidí jako dělání předem zakázaného a nesplnění uloženého úkolu. Z následujícího vyplývá, že děti jsou schopny stanovit hranici poslušnost – neposlušnost, přesto někdy vědomě sklouznou k

neposlušnosti, i když ví, že budou potrestány.

Hypotéza č.2 se tímto potvrdila.

Hypotéza č.3 zněla: „Předpokládám, že dnešní rodiče zcela minimálně nebo vůbec nepoužívají k ukázněvání dítěte předškolního věku tělesné tresty.“

Většina rodičů uvedla, že trestají pouze výjimečné případy. Ve výčtu používaných forem trestů je na prvním místě uveden tělesný trest tzn. plácnutí, pohlavek nebo klasicky „na zadek“, na druhém místě je zákaz oblíbené činnosti a až na místě třetím skončila verbální forma potrestání např. domluva nebo vyhubování. V individuálních rozhovorech na otázku: „*Co se stane, když neposlouchám?*“, mladší i starší předškolní děti ve většině případů uvedly na prvním místě trest tělesný.

Lze-li pokládat výpovědi předškolních dětí za věrohodné, je pak nutno konstatovat, že se hypotéza č.3 nepotvrdila.

Hypotéza č.4 zněla: „Předpokládám, že formy odměny i trestu v mateřské škole jsou převážně verbálního charakteru.“

Vzhledem k dotazníkovému šetření mezi učitelkami můžeme s určitostí konstatovat, že v mateřských školách se používají k odměňování a trestání převážně verbální výchovné prostředky. Co se odměn týče převažuje individuální pochvala např. slovní ocenění a povzbuzení, čímž se posiluje správné chování. V opačných případech při ukázněvání nevhodného chování převládá forma domluvy, předem naučené signály nebo nabídka jiné činnosti. Jak uvedly učitelky MŠ, pouze v mimořádných případech je vyčleněn neukázněný jedinec ze hry.

Hypotéza č.4 se tímto potvrdila.

Teoretická část pomocí studia odborné literatury blíže vymezila pojem kázeň, což je podle Jana Uhra: „*Kázeň je buď nucené, buď dobrovolné podřizování se jednotlivce nebo společenského celku určité autoritě, určitému pořádku, řádu, a to buď svobodně zvolenému nebo zvenčí ukládanému.*“ (Uher 1924, s.23). Současná generace rodičů a prarodičů si myslí, že kázeň je respektování autority dospělého, dodržování

předem stanovených pravidel a slušné vystupování. Porovnáme-li definici z 20.let minulého století s názorem současných vychovatelů, zjistíme, že velká změna ve vymezení termínu „kázeň“ nenastala. Co se však změnilo je přístup dnešních rodičů k dětem, kterým je ponecháno více prostoru pro svobodný a spontánní rozvoj, více se s nimi diskutuje a bezpodmínečné uposlechnutí se vyžaduje pouze v zásadních otázkách týkajících se např. bezpečnosti. Společnost je dnes liberálnější, což je způsobeno špatným pochopením demokratických principů nebo pronikáním západních vlivů výchovy do našeho výchovného stylu.

Na rozdíl od rodičů si pedagogové uvědomují, že dítě předškolního věku potřebují jasně vymezené hranice pro pocit životní jistoty a bezpečí. *„Hranice dítěti ukazují, co může, prostor za hranicemi mu ukazuje, co již nemůže. Hranice je povzbuzují k novým cílům a plánům do budoucna. Dítě získává pocit vlastní jedinečnosti. Vyvíjí se jeho úcta k sobě samému, a tím i k ostatním lidem. Dokáže se odlišovat od druhých, a tím se také akceptovat ve své jinakosti. Bez hranic není možná individualita a identita. Neexistence hranic brání rozvoji autonomie a samostatnosti.“* (Rogge 2005, s.69)

Děti předškolního věku si zřetelně uvědomují rozdíl mezi poslušností a neposlušností, ale občas vědomě nebo nevědomě sklouznou k neposlušnosti. Dobře také ví, co bude za neposlušnost následovat a nejčastěji to bývá ze strany rodičů plácnutí nebo pohlavek tzn. tělesný trest nebo zákaz oblíbené činnosti. Ze strany prarodičů a učitelek mateřských to naopak častěji bývá slovní napomenutí nebo domluva tzn. verbální prostředek.

Musíme přiznat, že téma: „Problematika kázně u dětí předškolního věku“ nebylo jednoduché zpracovat, ale obtíže byly vyváženy zajímavostí a aktuálností i toho, co se týká obsahové stránky. Práce mě obohatila především z profesního hlediska, protože otázky poslušnosti a neposlušnosti jsou při mé práci učitelky mateřské školy každodenní nezbytností. Doufám, že tato práce nabídne případným čtenářům další náměty k zamyšlení tak, jako poskytla mně. Na úplný závěr si dovoluji citovat tato slova: *„Kázeň patří k základním pilířům života společnosti, je podmínkou jejího zdravého vývoje. Není opakem svobody, nýbrž chaosu a anarchie. Důležitá je míra kázně, neboť příliš*

4. BIBLIOGRAFIE

- ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-26038-1.
- BENDL, S. *Strašidlo nekázně*. Praha: Bendl, 1998. ISBN 80-86065-13-8.
- BENDL, S. *Neukázněný žák*. Praha: ISV, 2004. ISBN 80-86642-36-4.
- BENDL, S. *Jak předcházet nekázní, aneb kázeňské prostředky*. Praha: ISV, 2004. ISBN 80-86642-14-3.
- BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-068.
- CIPRO, M. *O mravní výchově mládeže*. Praha: SPN, 1957.
- CIPRO, M. *Galerie světových pedagogů*. Nákladem vlastním, 2002. ISBN 80-238-7452-7.
- CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Hranice*. Praha: Návrat domů, 1998. ISBN 80-85495-83-X.
- ČAPKOVÁ, *Dějiny teorie a praxe výchovy dětí předškolního věku do konce 18.století*. Praha: SPN, 1980.
- DINKMEYER, D. *Efektivní výchova krok za krokem*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-85282-92-5.
- FABER, A., MAZLISCH, E. *Jak mluvit, aby nás děti poslouchaly, jak naslouchat, aby nám děti důvěřovaly*. Brno: Computer press, 2007. ISBN 978-80-251-1747-7.
- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4.
- FULGHUM, R. *Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské škole*. Praha: Agro, 2003. ISBN 80-7203-538-X.
- GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice*. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X.
- HAAS, A. *Morální inteligence*. Praha: Columbus, 1999. ISBN 80-7249-010-9.
- HAASOVÁ, I. *Ostatní děti směji všechno*. Praha: Portál, 1991. ISBN 80-85282-10-0.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HERBART, J. F. *Pädagogische Schriften, sv. 2*. Leipzig, 1914.

- HORÁK, K. *Mezi námi rodiči*. Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-23928-5.
- CHLUP, O., KUBÁLEK, J., UHER, J. *Pedagogická encyklopedie, 1. díl*. Praha: „Novina“, 1938.
- CHLUP, O., KUBÁLEK, J., UHER, J. *Pedagogická encyklopedie, 2. díl*. Praha: „Novina“, 1940.
- CHLUP, O., NOVOTNÝ, J. *Výchova v zrcadle pramenů, sv.2*. Praha, 1950.
- KLIKA, J., SOKOL, J. *Stručný slovník paedagogický, 1. díl*. Praha: Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 1891.
- KOMENSKÝ, J. A. *Informatorium školy mateřské*. Praha: Kalich, 1992. ISBN 80-7017-492-7.
- KOMENSKÝ, J. A. *Vybrané spisy Jana Amose Komenského, sv. 1*. Praha: SPN, 1958.
- KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D., KOPŘIVOVÁ, T. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.
- KUJAL, B. *Pedagogický slovník, I. díl*. Praha: SPN, 1965.
- KUJAL, B. *Pedagogický slovník, II. díl*. Praha: SPN, 1967.
- LINHART, J., KODÝM, M., KOTÁSKOVÁ, J. A KOL. *Mravní vývoj dítěte v socialismu*. Praha: Academia, 1977.
- MACHOVEC, A. *Zahrada dětství*. Praha: Volné myšlenky, 1937.
- MASARYK, T.G. *Ideály humanitní*. Praha: Melantrich, 1990. ISBN 80-7023-036-3.
- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?* Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-486-9.
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. *Radosti a strasti*. Jinočany: H+H, 1998. ISBN 80-86022-21 8.
- MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. Praha: MAXDORF, 2000. ISBN 80-85919-29-5.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
- MEDYNSKIJ, J. N. *Anton Seměnovič Makarenko jeho život a pedagogická tvorba*. Praha: Dědictví Komenského SPN, 1950.
- MERTIN, V. *Ze zkušeností dětského psychologa*. Praha: Scientia, 2004. ISBN 80-7183-316-9.

- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.
- MÍŠURCOVÁ, V. *Dějiny teorie a praxe výchovy dětí předškolního věku v 19. a 20.století*. Praha: SPN, 1980.
- OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V. *Rok v mateřské škole*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-847-3.
- PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-7184-569-8.
- PESTALOZZI, J. J. *Výbor z pedagogických spisů*. Praha: SPN, 1956.
- POPELOVÁ, J. *Zrození filozofie*. Praha: Mladá fronta, 1977.
- PREKOPOVÁ, J. *Malý tyran*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-7178-485-0.
- PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-77-1.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- PŘÍHODA, V. *Problematika předškolní výchovy*. Praha: SPN, 1966.
- PŘÍKASKÝ, J. V. *Učebnice základů etiky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2000. ISBN 80-7192-505 5.
- ROGGE, J.U. *Rodiče určují hranice*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-990-9.
- ROTTEROVÁ, B. *Kázeň a problematika jejího utváření*. Praha: UK, 1973.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
- SKALKOVÁ, J. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha: SPN, 1983.
- UHER, J. *Problém kázně*. Praha: Dědictví Komenského, 1924.
- UHLÍŘOVÁ, J. Středoškolský student a jeho názory na kázeň a autoritu. In: VALIŠOVÁ, A. a kol. *Autorita ve výchově*. Praha: Karolinum, 1999, s.99 – 111. ISBN 80-7184-857-3.
- UHLÍŘOVÁ, J. *Problémy československé školské reformy v meziválečném období, sv.1*. Praha: UK, 2004. ISBN 80-7290-196-6.
- VACEK, P. *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 80-7041-148-1.

- VALIŠOVÁ, J. *Obtížné výchovné situace a problémy s jejich řešením ve výchovné činnosti speciálních zařízení pro postiženou mládež*. Brno: Krajský pedagogický ústav, 1972.
- VALIŠOVÁ, A. a kol. *Autorita ve výchově*. Praha: Karolinum, 1999.
ISBN 80-7184-857-3.
- VALIŠOVÁ, A. *Hry s odkrytými kartami aneb otevřená komunikace*. Praha: Pansofia.
ISBN 80-85804-80-8.
- VALIŠOVÁ, A. *Historie a perspektivy didaktického myšlení*. Praha: Karolinum, 2004.
ISBN 80-246-0914-2.
- VALIŠOVÁ, A., ŠUBRT, R. *Jak získat a neztratit autoritu aneb proč má maminka vždycky pravdu*. Praha: ISV, 2004. ISBN 80-86642-29-1.
- VEBEROVÁ, E. *Soubor textů k literární výchově v mateřské škole*. Praha: SPN, 1981.
- VRÁNA, S. *Česká mateřská škola do nového údobí*. Brno: Ústřední učitel. nakl., 1946.
- ZELINKOVÁ, O. *Pomoz mi, abych to dokázal*. Praha: Portál, 1997.
ISBN 80-7178-071-5.

5. SEZNAM PŘÍLOH

- I. Dotazník pro rodiče
- II. Dotazník pro prarodiče
- III. Dotazník pro učitele mateřské školy
- IV. Přepis individuálních rozhovorů s dětmi- kategorie mladších
- V. Přepis individuálních rozhovorů s dětmi- kategorie starších
- VI. Výpovědi k obrázkům poslušnost – neposlušnost
- VII/a-g Dětská kresba na téma poslušnost- neposlušnost
- VIII. Text nedokončené pohádky - F. Bartoš: „O poslušných kůzlátkách“
- IX/a-g Dětská kresba nedokončené pohádky - kategorie mladších
- IX/h Výpovědi vybraných mladších dětí ke kresbě nedokončené pohádky
- X/a-g Dětské kresby nedokončené pohádky- kategorie starších
- X/h Výpovědi vybraných starších dětí ke kresbě nedokončené pohádky

DOTAZNÍK PRO RODIČE

Vážený rodiče,

studuji na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a závěrem mého studia je diplomová práce, jejíž téma „Kázeňské problémy v předškolním věku“ zpracovávám. Proto vás prosím o spolupráci tím, že vyplníte tento dotazník. Je anonymní a údaje budou pouze součástí diplomové práce.

Děkuji za pochopení Radka Vostřáková

pohlaví:

věk:

národnost:

vzdělání:

počet dětí v rodině:

1.Co si představujete pod pojmem kázeň (poslušnost)?

2.Změnili se podle Vás požadavky na kázeň dítěte od doby vašeho dětství?

a) ano

b) ne

c)jen v některých situacích - uveďte v jakých:

3.Na základě čeho cítíte, že se požadavky na kázeň změnily, uveďte příklad:

4.Diskutovali s vámi vaši rodiče nebo vyžadovali bezpodmínečné uposlechnutí, uveďte příklad:

5.Dostanete-li se do stejné výchovné situace jako vaši rodiče s vámi, např. nesplnění uloženého úkolu, jednáte: a) stejně striktně

b) tolerantněji

c) zásadně s dětmi vždycky diskutujete

6. Vyžadujete od svých dětí bezpodmínečnou poslušnost?

a) ano a v jakých situacích, popište:

b) ne a v jakých situacích, popište:

c) diskutujete s nimi než dojde k uposlechnutí, v jakých situacích a proč:

7. Domníváte se, že požadavky na kázeň v mateřské škole jsou podobné jako aplikujete v rodině, popište:

8. Odměňujete vaše dítě za poslušnost?

a) ano, v jakých případech a jakým způsobem:

b) odměňujete jen v některé situaci a v jaké, popište:

c) vůbec neodměňuji a proč:

9. Trestáte vaše dítě za nekázeň?

a) často, za jaké přestupky a jakým způsobem:

b) jen vyjimečné případy, jaké a jakým způsobem:

c) vůbec netrestám a proč:

PŘÍLOHA č. II

DOTAZNÍK PRO PRARODIČE

Vážení prarodiče,
studuji na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a závěrem mého studia je diplomová práce, jejíž téma „Kázeňské problémy v předškolním věku“ zpracovávám. Proto vás prosím o spolupráci tím, že vyplníte tento dotazník. Je anonymní a údaje budou pouze součástí diplomové práce.

Děkuji za pochopení Radka Vostřáková

pohlaví:

věk:

národnost:

vzdělání:

1. Co si představujete pod pojmem kázeň (poslušnost)?

2. Mění se podle Vás požadavky na kázeň dítěte od doby, kdy jste vychovávali své děti?

a) ano

b) ne

c) jen v některých situacích - uveďte v jakých:

3. Jaký máte prostor pro výchovu vnoučete, např. vyzvedáváte jej pravidelně z MŠ, vodíte na zájmové kroužky, navštěvujete kulturní akce, společné procházky?

a) hlídám často a jak trávíte společný čas:

b) hlídám zřídka, v jakých případech, popište:

c) velmi málo a proč:

4. Máte stejné výchovné požadavky na vnoučata jako jste měli na své děti (zvláště v otázce uposlechnutí), v čem se změnilo konkrétně?

a) ano a proč:

b) ne a proč:

5. Nemáte stejné výchovné požadavky: a) jste přísnější než rodiče

b) jste stejně přísní jako rodiče

c) jste tolerantnější

6. Jak se domlouváte s rodiči o jednotnosti výchovných požadavků na dítě?

a) vždycky a v jakých situacích, popište:

b) občas a v jakých situacích, popište:

c) nikdy a proč:

7. Pokud dítě neuposlechne v době Vašeho hlídání?

a) potrestáte přestupek sami, jakým způsobem, uveďte konkrétní případy:

b) netrestáte a proč:

c) informujete rodiče o přestupku (tak, aby dítě sami potrestali), v jakých případech:

d) informujete o vlastním postupu:

DOTAZNÍK PRO UČITELE MATEŘSKÉ ŠKOLY

Vážené kolegyně,
studuji na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a závěrem mého studia je diplomová práce, jejíž téma „Kázeňské problémy v předškolním věku“ zpracovávám. Proto vás prosím o spolupráci tím, že vyplníte tento dotazník. Je anonymní a údaje budou pouze součástí diplomové práce.

Děkuji za pochopení Radka Vostřáková

věk:

dokončené pedagogické vzdělání:

počet let praxe v MŠ:

1. Domníváte se, že je téma kázně dostatečně dnes zohledňováno ve vztahu k předškolnímu věku?

2. Mění se podle vás požadavky na kázeň předškolního dítěte od počátku vaší pedagogické praxe?

a) ano

b) ne

c) jen v některých situacích - uveďte v jakých:

3. Jaký máte názor na současný trend „volné“ výchovy (liberální)

a) souhlasím a proč:

b) nesouhlasím a proč:

4. Jaký postup volíte, pokud se setkáte s příliš benevolentní výchovou v rodině a rodiče vyžadují stejný přístup k dítěti i v mateřské škole?

a) bezvýhradně respektuji jejich rozhodnutí

b) konzultuji své výchovné postupy s rodiči a hledáte kompromis

c) snažím se sama vhodnými pedagogickými postupy ovlivnit chování dítěte v MŠ

5. Domníváte se, že je nezbytné, aby byly současnému českému dítěti předškolního věku vymezovány hranice?

a) ano a proč:

b) ne a proč:

6. jakých situacích vyžadujete od dětí v MŠ:

a) bezpodmínečnou poslušnost, uveďte konkrétní případy:

b) nevyžadují bezpodmínečnou poslušnost a proč:

7. Co se vám osvědčilo při odměňování v MŠ (frekvence, druh a podstata odměn)?

8. Jaké prostředky volíte při ukázněvání dětí, uveďte konkrétní situace:

9. Jak diferencujete odměny a tresty vzhledem k jednotlivým osobnostem dětí?

10. Setkala jste se s dítětem, které nebylo možné ukáznit? Pokud ano, uveďte příklad, jak jste postupovala při řešení:

11. Při hledání řešení v obtížných kázeňských situacích jsem se obrátila i k teorii:

a) studovala jsem materiály autora, uveďte jméno:

b) vystačila jsem s vlastní pedagogickou zkušeností

Pokud se ve vaší pedagogické praxi vyskytla příhoda, mapující téma kázně dítěte v předškolním věku, která vás obohatila lidsky i profesně, rozdělte se prosím o ni:

INDIVIDUÁLNÍ ROZHOVORY S DĚTMI

Otázky : 1. „Co dělám, když maminka říká, že jsem poslušný - poslušná?“

2. „Jak to vypadá, když neposlouchám maminku, co dělám?“

3. „Co se stane, když neposlouchám?“

I. věková skupina – mladší děti (4 – 5 let)

I. R/1 (Denis 4 roky)

1. Hraju si s Andrejkou, dělám, co řekne maminka a pomáhám.
2. Lítám, křičím, skáču na sedačce, vztekám se.
3. Maminka se zlobí, protože pořád padám a mám boule, musím jít brzo spát.

I. R/2 (Dominik 5 let)

1. Když nezlobím starší sestru, protože píše úkoly do školy.
2. Mám se sám oblékat, ale já nechci nebo mamince nejdu pomáhat a hraju si s LEGEM.
3. Dostanu na zadek.

I. R/3 (Viktor 4 roky)

1. Když si hezky hraju a spinkám.
2. Máma řekne, abych dával pozor, ale já stejně něco rozbiju.
3. Maminka se zlobí a já se musím omluvit.

I. R/4 (Natálka 4 roky)

1. Uklízím hračky, správně si čistím zoubky, hraji si s Davídkem.
2. Nechci se ráno oblékat, česat a jít do školky.
3. Nevím, maminka se mračí.

I. R/5 (Terežka 5 let)

1. Poslouchám maminku, uklízím hračky.
2. Boucháme se v autě, křičíme, házíme hračky po pokojíku.
3. Nedostanu bonbónky a dárečky, maminka mě plácne přes zadek.

I. R/6 (Kristýna 5 let)

1. Nekřičím a neběhám, udělám, co maminka řekne.
2. Nechceme s Terkou uklízet, neposlechnu rodiče a odmlouvám.
3. Dostanu od mamky na zadek, nejedeme na výlet a nedostanu dárek.

I. R/7 (Lucie 5 let)

1. Neutíkám mamince, nevytahuju moc věcí ze skříně. Poslouchám, co mi maminka řekne.
2. Trhám obrázky, trhám knížku, nechci se oblékat a jít do školky.
3. Dostanu od mamky na zadek nebo se nedívám na Večerníček.

I. R/8 (Tomáš 5,5 let)

1. Jsem hodný a uklízím po sobě hračky doma i ve školce, pomáhám mamince vařit večeři.
2. Neuklízím, nechci vypnout telku, nejím oběd.
3. Mamka mi vyhubuje, nesmím si hrát na počítači.

I. R/9 (Adam 5 let)

1. Hezky si hraju, pomáhám mamince s vařením a vysáváním, uklízím si sám hračky.
2. Běhám po třídě, křičím, neuklízím, nechci spát.
3. Maminka mi vyhubuje nebo upadnu a rozbiju si koleno.

I. R/10 (Mareček 4 roky)

1. Udělám, co maminka řekne.
2. Házím hračky, běhám po pokojíku, křičím.
3. Maminka řekne, abych byl hodný.

I. R/11 (David 5,5 let)

1. Hraju si, když táta a máma něco řeknou, tak to udělám.
2. Jezdím moc rychle na kole, neposlouchám rodiče.
3. Maminka mě plácne přes ruku nebo přes zadek vařečkou.

I. R/12 (Terežka 5,5 let)

1. Pomáhám mamince s taškou nebo uklízením, neutíkám a držím se za ruku.
2. Nechci pozdravit tatínka (nevlastního) na dobrou noc nebo to řeknu schválně ošklivě.
3. Dostanu od maminky na zadek.

I. R/13 (Dominik 4 roky)

1. Pomáhám mamince, hezky si hraju se starším bráškou Danem, podávám Dalíkovi dudlíka.
2. Křičím, nechci uklízet hračky a mračím se.
3. Dostanu vyhubováno nebo přes zadek, nekoukám se na pohádku.

I. R/14 (Emilka 4 roky)

1. Nebrečím, pomáhám mamince vařit a hezky sním jídlo, hraju si s babičkou.
2. Brečím ráno ve školce, nechci jíst, bojím se.
3. Maminka je smutná a tatínek se někdy mračí.

I. R/15 (Veronika 5 let)

1. Když mi maminka něco zakáže, tak to nedělám, poslouchám jí a pomáhám.
2. Jednou jsem neposlechla maminku, že mám být opatrná a stříhla jsem se do prstu, protože jsem nedávala pozor.
3. Maminka mi řekne, abych si dávala větší pozor.

PŘEPIS INDIVIDUÁLNÍCH ROZHOVORŮ S DĚTMI – kategorie starších

Otázky : 1. „Co dělám, když maminka říká, že jsem poslušný - poslušná?“

2. „Jak to vypadá, když neposlouchám maminku, co dělám?“

3. „Co se stane, když neposlouchám?“

II. věková skupina – starší děti (6 – 7 let)

II. R/1 (Amálka 6 let)

1. Uklízím hračky bez odmlouvání, pomáhám vyndavat nádobí z myčky, někdy zametám za starší sestru, když je líná, vařím s mamkou palačinky.
2. Válím se v posteli a nechci uklízet, hrajeme se setrou Ápou fuskovou hru (házíme po sobě čisté srolované ponožky).
3. Jednou jsem narazila do zdi, protože jsem pustila šlapky na kole a spadla jsem. Někdy dostanu od mamky nebo tatky na zadek.

II. R/2 (Jakub 6,5 let)

1. Hezky si hraju, povídám si s bratrem a nehádáme se, pomáhám mamince.
2. Nechci s bratrem uklízet, křičíme, bereme si navzájem hračky.
3. Mamka hubuje a táta nás plácne.

II. R/3 (Honzík 7 let)

1. Pomáhám mamince, uklízím si v pokoji.
2. Ušpiním se ve školce.
3. Rodiče mi vyhubují.

II. R/4 (Mírek 7 let)

1. Sním jídlo a umyju po sobě talíř, uklidím sám celý pokojík i za bráchu.
2. Peru se s bratrem a křičíme, někdy odmlouvám a trucuju.
3. Dostanu vyhubováno nebo na zadek, nesmím na počítač.

II. R/5 (Karolína 6 let)

1. Pomáhám mamince mýt nádobí, dávám věci do myčky, sama si připravím věci do školky.

2. Nechci si čistit zoubky a trošku odmlouvám.

3. Nedostanu dárek a zmrzlinu, mamka mě plácne.

II. R/6 (Ondřej 6 let)

1. Nedělám to, co máma nechce – neubližuju sestře, nebouchám se do hlavy, neskáču jí do řeči.

2. Neposlouchám mámu a dělám věci, které nechce – skáču jí do řeči, nechci, aby telefonovala, tahám sestru za vlasy.

3. Dostanu od mámy na zadek nebo pohlavek.

II. R/7 (Veronika 6 let)

1. Uklízím po sobě hračky, hezky si maluju.

2. Udělám velký nepořádek a vztekám se, když mám uklízet.

3. Maminka mi naplácá nebo křičí.

II. R/8 (Nikola 6,5 let)

1. Utřu sama nádobí, jsem hodná na maminku, jdu brzo spát, uklízím.

2. Dělán to, co mi maminka nedovolila, schválně šišlám, беру Tomášovi věci do školy.

3. Maminka nebo tatínek mi nasekají měchačkou.

II. R/9 (Francesca 6 let)

1. Hezky si hraju s malým bráškou, sázím stromky s babičkou, udělám, co maminka řekne.

2. Nechci jít ven, když maminka řekne, neudělám, co chce, neposlechnu rozkaz.

3. Dostanu od mamky na zadek.

II. R/10 (Jenda 6 let)

1. Hraju si pěkně s Máťou, pomáhám mamince vytírat, dělám, co mamka chce.

2. Běhám, skáču po posteli, dělám blbosti s bráškou.

3. Bráška upadne, bouchne se a já dostanu vyhubováno, mamka se zlobí a tat'ka mi dá pohlavek.

II. R/11 (Kačenka 6,5 let)

1. Pomáhám mamince s prádlem, žehlím s ní, jdu na zahrádku a zalévám kytičky.
2. Neudělám, co mi maminka řekne, nechci jít brzy spát.
3. Nekoukám se na pohádku, dostanu na zadek.

II. R/12 (Matěj 6,5 let)

1. Poslouchám každý den, hraju si s hračkami a neodmlouvám mamince.
2. Dnes mi tat'ka zakázal vzít do MŠ fotbalisty, které jsem dostal od zoubkové víly, ale já jsem si je stejně vzal, takže jsem neposlechl.
3. Dostanu na zadek nebo facku, ale to nebolí. Zlomení nohy nebo zabití by mě bolelo.

II. R/13 (Adéla 6,5 let)

1. Pomáhám rodičům ve skleníku, zalévám rostliny, hubím slimáky, protože ubližují květinám. Dělán, co rodiče chtějí, nezlobím Lukáše (starší bratr), když se učí na VŠ a kreslím si.
2. Zlobím kočku až mě sekne drápkem, budím bratra a někdy se škádlíme.
3. Bratr Lukáš mě praští, maminka řekne, abych nezlobila a tatínek mě plácne přes zadek.

II. R/14 (Kristýna 7 let)

1. Když maminka chce, tak jí pomáhám s vařením a uklízením. Nejraději spolu děláme palačinky.
2. Maminka řekla, abych šla uklízet hračky, ale já jsem neposlechla, protože se mi ještě nechtělo.
3. Maminka je smutná a někdy mi vyhubuje.

II. R/15 (Daniel 6,5 let)

1. Hraji si s mladším bráškou a nekřičíme, protože Daliborek spí (nejmladší sourozenec).
2. Peru se s Dominikem, házíme po sobě hračky a děláme voloviny, i když

máme být hodní.

3. Dostaneme od táty na zadek nebo nesmíme koukat na televizi.

II. R/16 (Alenka 6 let)

1. Udělám, co mi řekne mamka a neodmlouvám. Jdu spát, když mamka řekne a nesmlouvám.

2. Nechci plavat, když jdeme na plavání a mamka řekne, abych šla do bazénu.

Večer nechci spát a smlouvám, dělám blbůstky v posteli.

3. Dostanu vyhubováno nebo na zadek.

VÝPOVĚDI K OBRÁZKŮM POSLUŠNOST - NEPOSLUŠNOST

Zde jsou předloženy autentické výpovědi jednotlivých dětí k obrázkům na téma: „*Co dělám, když mě maminka nebo tatínek chválí?*“ a následně: „*Co dělám, když jsou na mě maminka nebo tatínek rozzlobeni?*“

P/N 1 (Adéla, 6,8let)

- + Jsem ve skleníku a pomáhám mamince, krmím sluníčka sedmítečná kaší ze mšic.
- Praštila jsem schválně kočku Malvínu paličkou a ona mě sekla drápkem.

P/N 2 (Verča, 5,9let)

- + Jdu s maminkou zaruku, protože řekla, abych jí šla pomáhat.
- Maminka mi řekla, že venku fouká vítr a mám mít bundu, ale já jsem šla ven bez ní.

P/N 3 (Tereza, 5,8let)

- + Byla jsem hodná a jeli jsme s maminkou za odměnu na výlet do Ploskovic.
- Šla jsem na dvorek, i když mi to maminka zakázala.

P/N 4 (Francesca, 6let)

- + Když poslouchám maminku, udělám, co mi řekne. Jdu vyndat brášku z postýlky, protože se vzbudil.
- Měla jsem nakreslit hezký obrázek na tabuli, ale já jsem nakreslila jen hvězdičky.

P/N 5 (Kačenka, 6,5let)

- + Pomáhám mamince žehlit prádlo.
- Neposlouchala jsem maminku, že mám dávat pozor a přišlápla jsem jí cinkátka na šatech. Potom jsem upadla.

P/N 6 (Kristýna, 7let)

- + Když poslouchám maminku, jdu s ní vařit, protože mi to řekla.
- Maminka řekla, abych s ní šla nakoupit, ale já jsem nechtěla.

P/N 7 (Jeník, 5,8 let)

- + Když jsem poslušný, a hraju si s Mát'ou (bratr 2 roky) v pokojíčku a půjčuju mu své věci.
- Neposlouchal jsem maminku, že nemám s bráškou běhat a on upadl v koupelně, maminka mi vyhubovala.

P/N 8 (Amálka, 5,9let)

- + Byla jsem poslušná, protože jsem si uklidila největší „borčus“ v pokojíčku a za

odměnu jsem jela s tatínkem do ZOO, kde mi koupil dinosaura.

- Tatínek je naštvaný, protože mám nepořádek v pokoji a nechci si ho uklidit.

P/N 9 (David, 5,7let)

+ Jsem hodný a vedu sestřičku Lucinku (1,5roku) za ruku, maminka jde vedle nás a má tričko s robotem.

- Rozzlobil jsem tatínka, protože jsem si obarvil vlasy vodovkami.

P/N 10 (Alenka, 6let)

+ Maminka vaří a já si hraju s Legem a nezlobím.

- Když neposlouchám, jdu spát ve 4 hodiny ráno a skáču po posteli.

P/N 11 (Jakub, 6,8let)

+ Když poslouchám, hraji si s bráchou s autodráhou.

- Skákal jsem špinavý na posteli a máma mi hubovala.

P/N 12 (Ondřej, 6 let)

+ Jsem poslušný a dávám mamince kytičku.

- Mladší sestra (1,5 roku) mě tahala za vlasy, a když jsem jí to oplácel, rodiče se na mě zlobili.

P/N 13 (Mirek, 6,5let)

+ Když poslouchám, hlídám dědovi králíčka, starám se o něj, dávám mu jídlo a pítí, luxuju domeček a měním seno.

- Byl jsem naštvaný, že nejdu první a šlápl jsem Kačce schválně na botu, až se rozbila.

P/N 14 (Tomáš, 5,5let)

+ Když poslouchám, pomáhám mamince a ona se usmívá.

- Neposlouchal jsem tatínka v moři, že nemám plavat daleko, protože jsem se chtěl podívat na pirátskou loď v písku.

P/N 15 (Veronika, 6let)

+ Byla jsem poslušná u zubaře a babička mi koupila za odměnu nanuka.

- Když jsem neposlouchala, abych byla opatrná, bouchla jsem se o skříň, až jsem viděla hvězdičky.

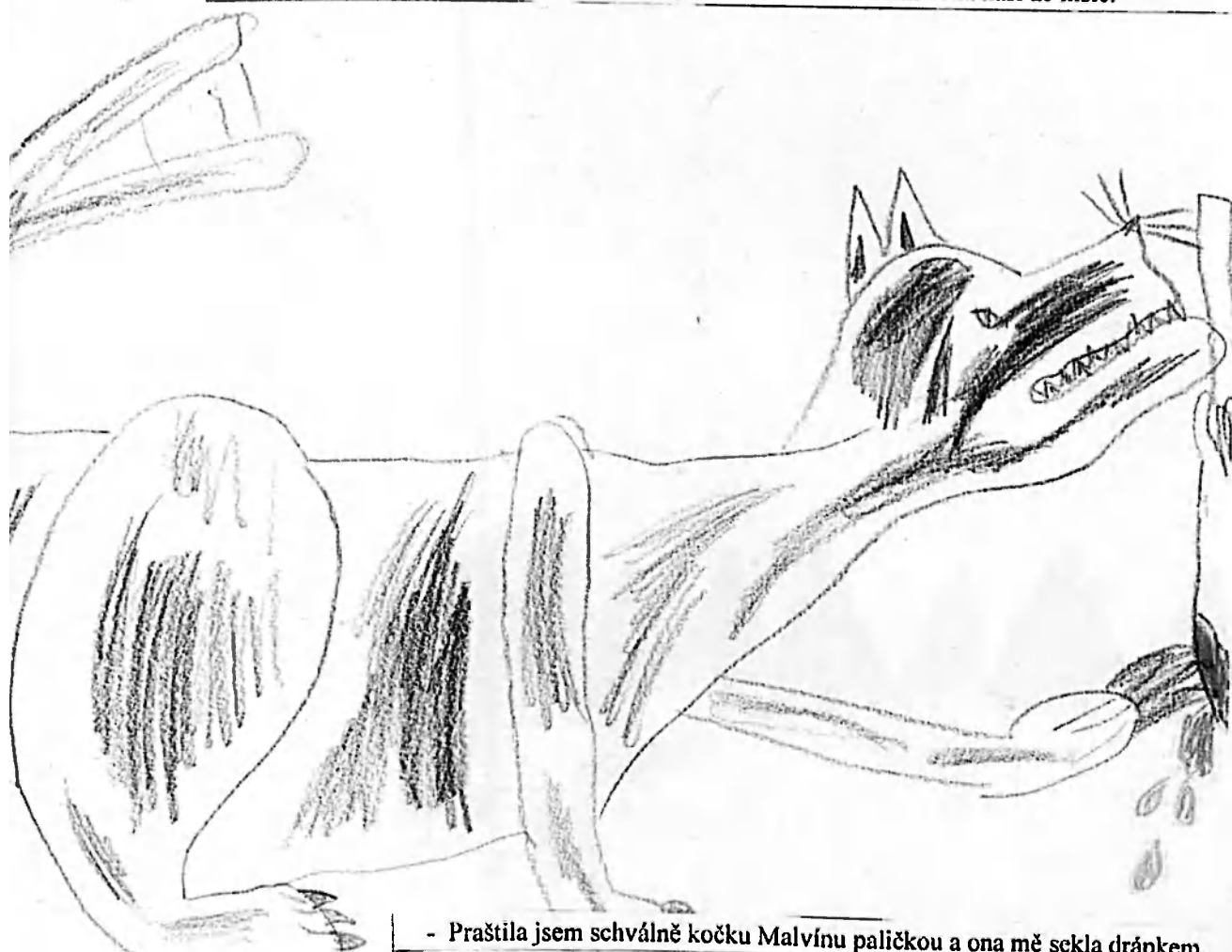
P/N 16 (Nikola, 6,5let)

+ Vezu tetě kočárek a jdeme na procházku.

- Jdu na procházku s pejskem a mám zmrzlinu, ale byla jsem nepozorná, narazila jsem do stromu a zmrzlina mi umazala nové šaty. Mamka se zlobila a hubovala.

+ Jsem ve skleníku a pomáhám mamince, krmím sluníčka sedmitečná kaší ze mšic.

- Praštila jsem schválně kočku Malvínu paličkou a ona mě sekla drápkem.

+ Byla jsem hodná a jeli jsme s maminkou za odměnu na výlet do Ploskovic.

- Šla jsem na dvorek , i když mi to maminka zakázala.

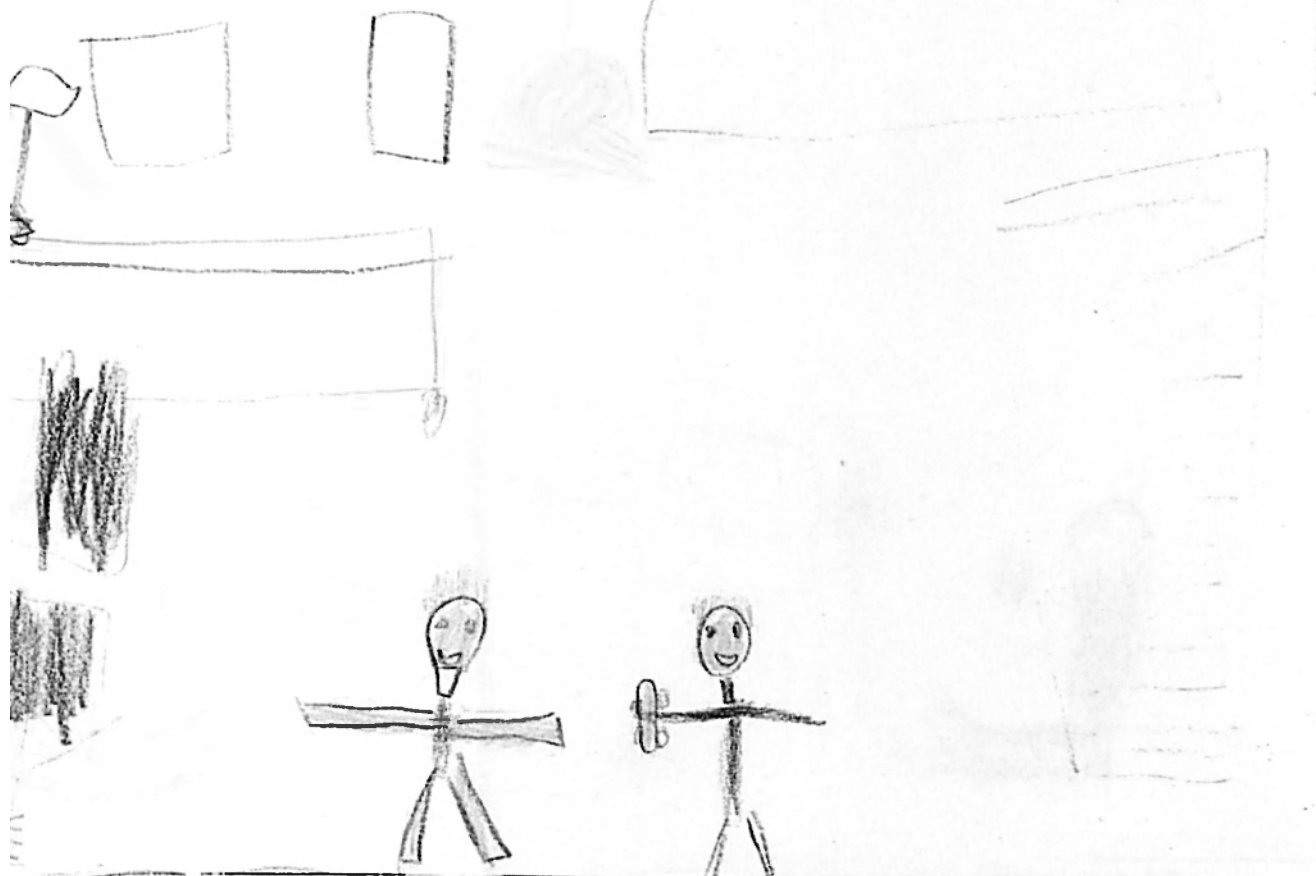

MAMINKA

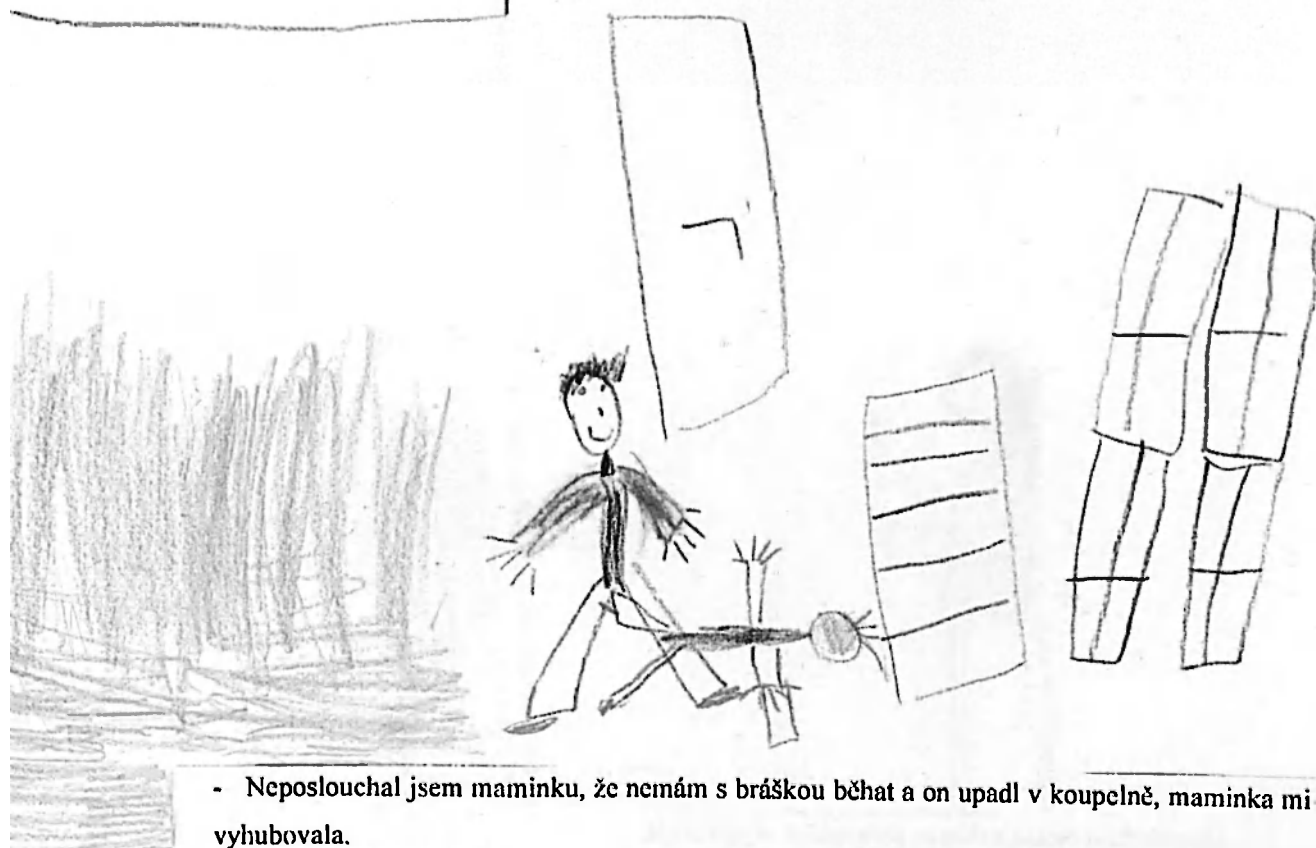
+ Když poslouchám maminku, jdu s ní vařit, protože mi to řekla.

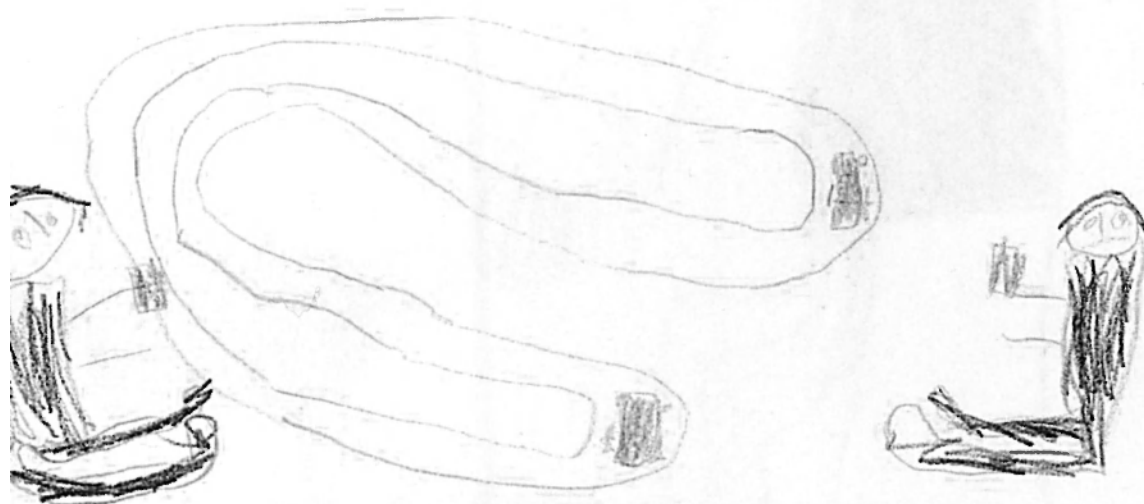
- Maminka řekla, abych s ní šla nakoupit, ale já jsem nechtěla.

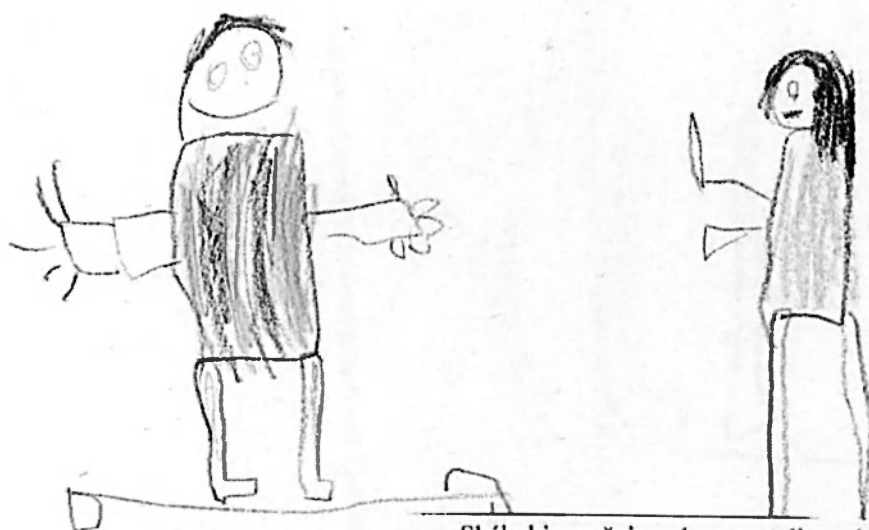
+ Když jsem poslušný, a hraju si s Máťou (bratr 2 roky) v pokojíčku a půjčuju mu své věci.

- Neposlouchal jsem maminku, že nemám s bráškou běhat a on upadl v koupelně, maminka mi vyhubovala.

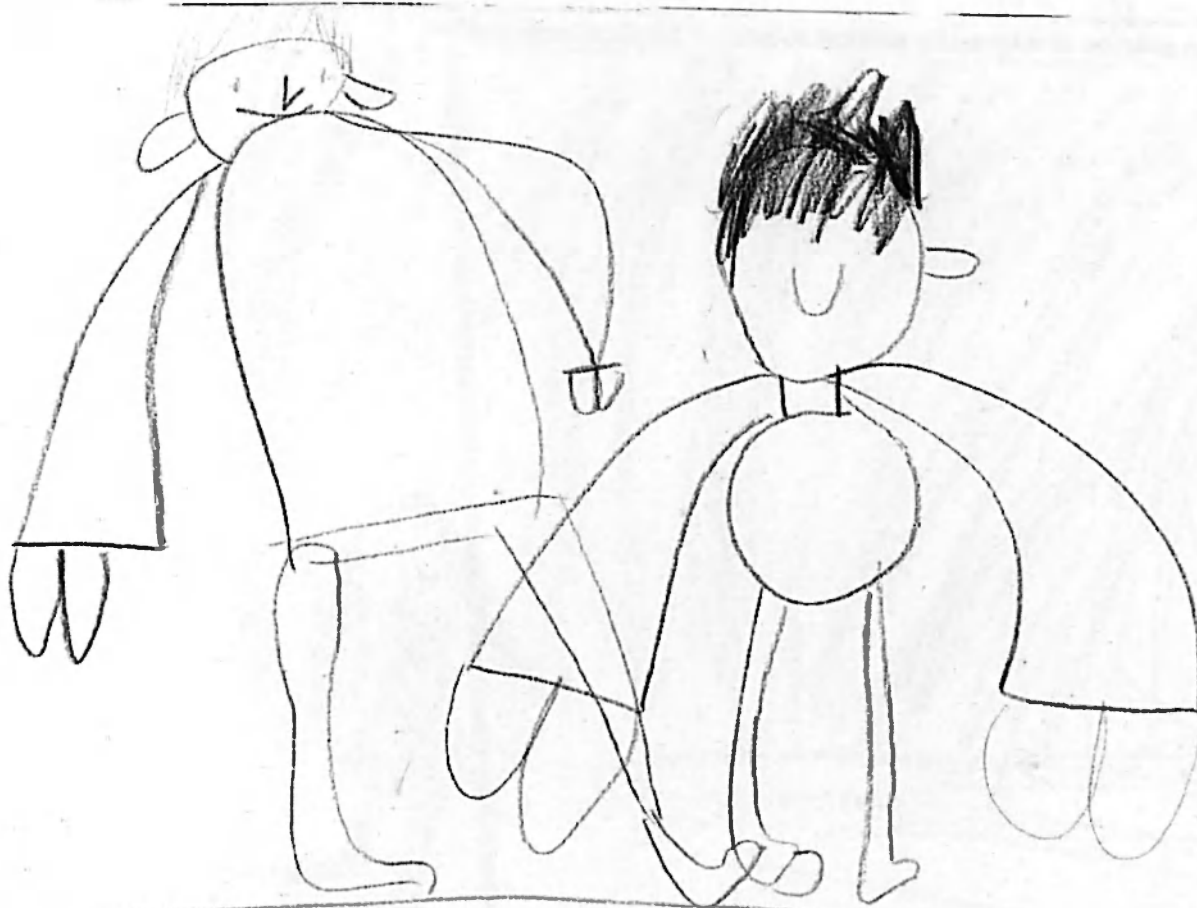
+ Když poslouchám, hraji si s bráchou s autodráhou.

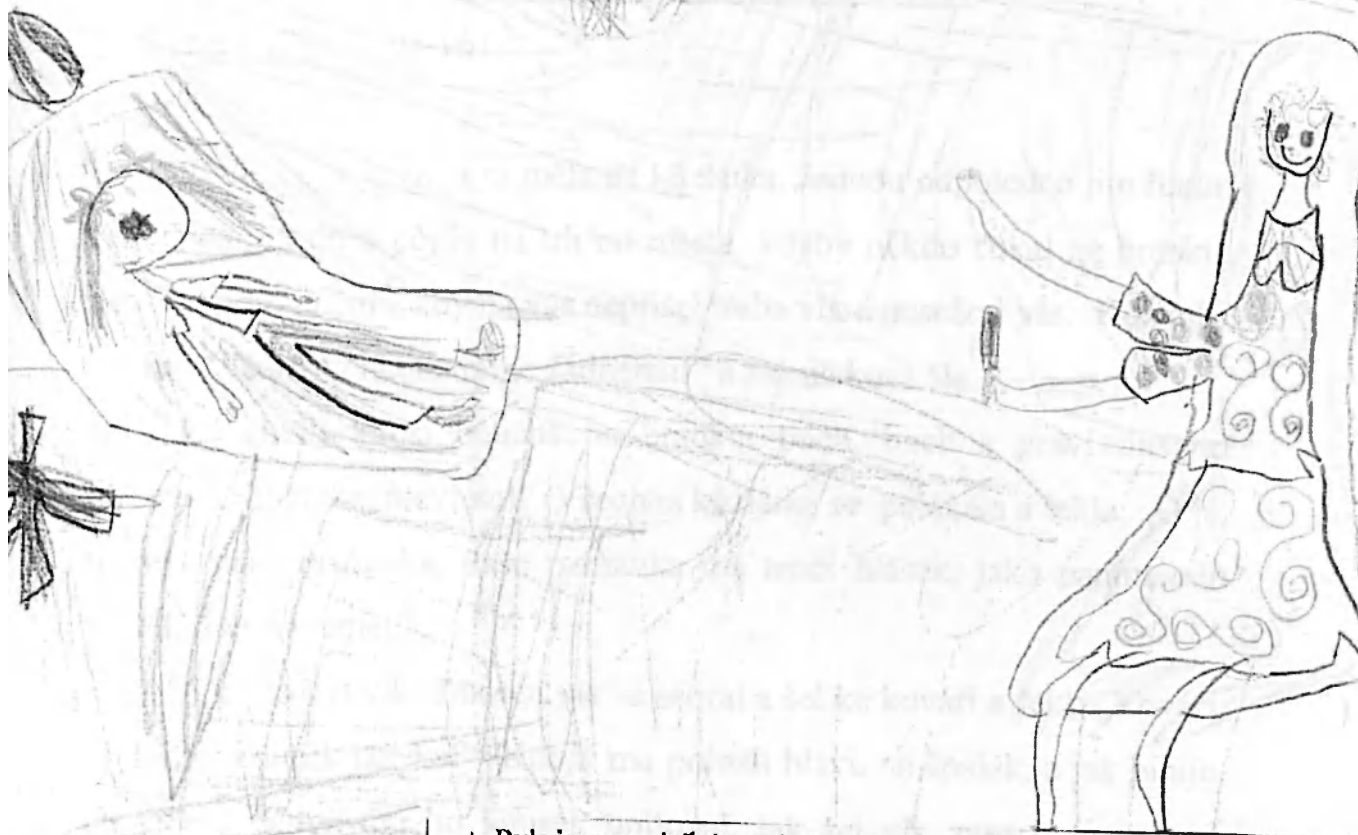
- Skákal jsem špinavý na posteli a máma mi hubovala.

+ Když poslouchám, hlídám dědovi králíčka, starám se o něj, dávám mu jídlo a pití, luxuju domeček a měním seno.

- Byl jsem naštvaný, že nejdu první a šlápl jsem Kačce schválně na botu, až se rozbila.

+ Byla jsem poslušná u zubaře a babička mi koupila za odměnu nanuka.

- Když jsem neposlouchala, abych byla opatrná, bouchla jsem se o skříň, až jsem viděla hvězdičky.

František Bartoš: O POSLUŠNÝCH KŮZLÁTKÁCH

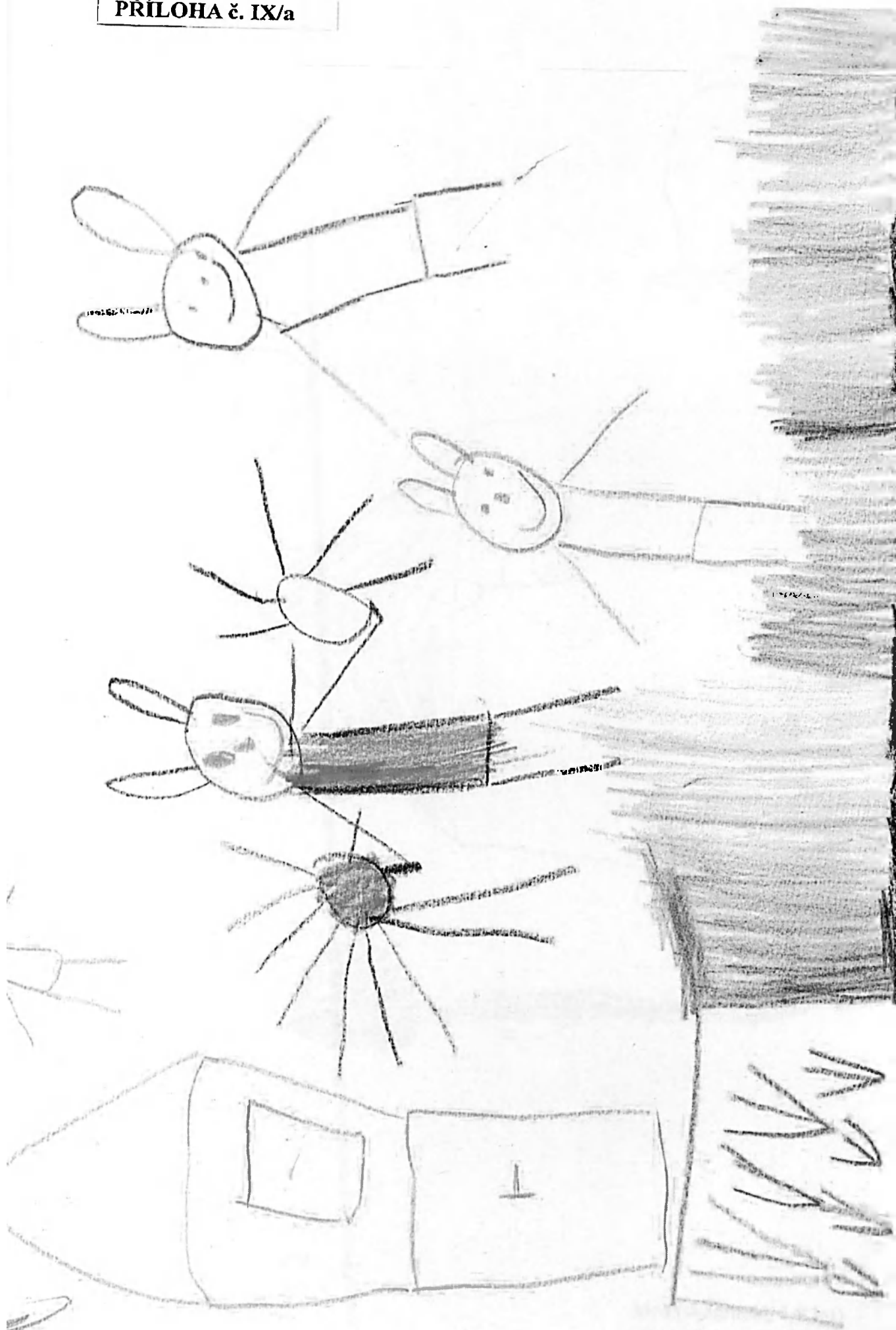
(Veberová 1981, s. 95-96)

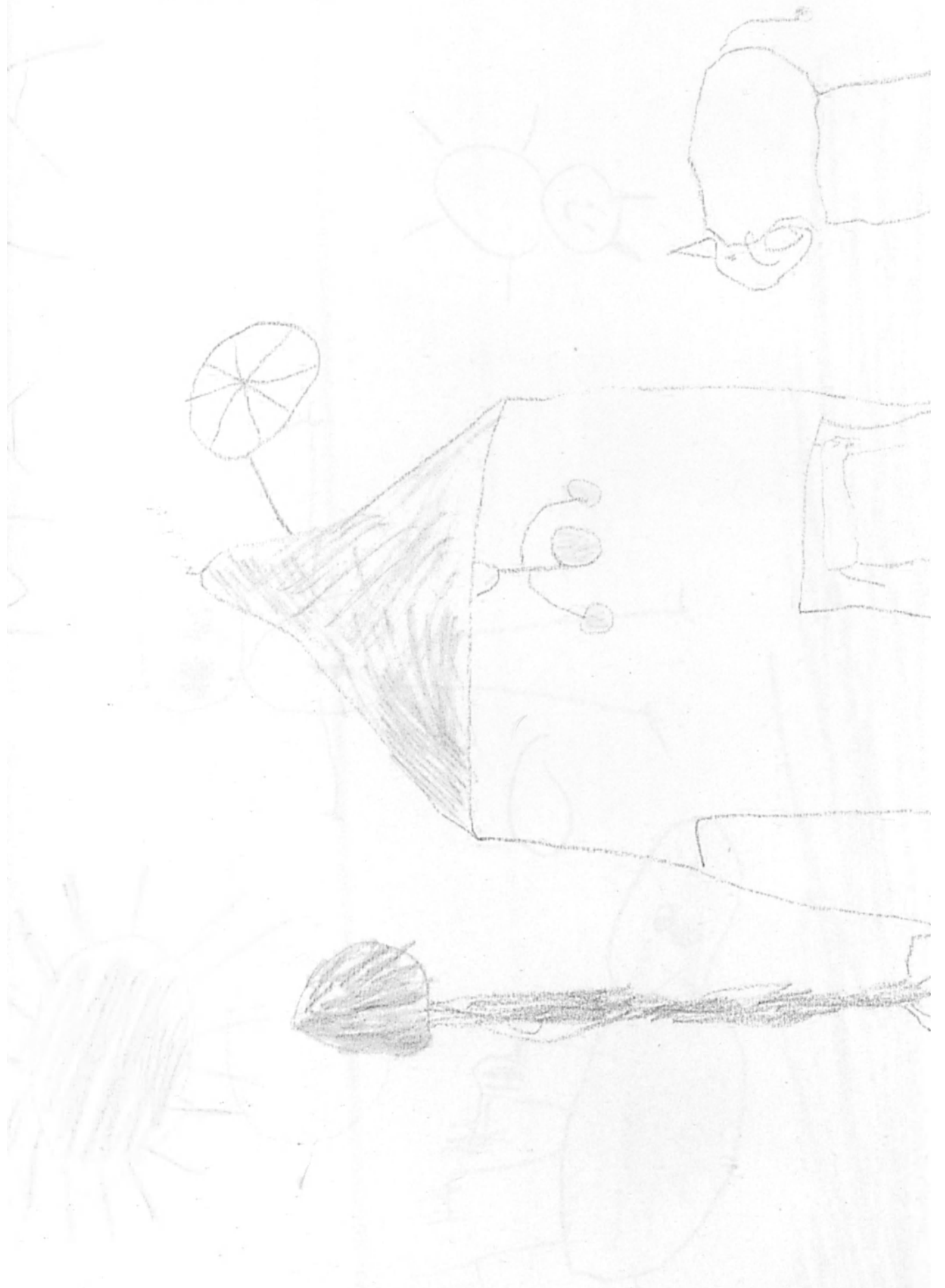
Byla jedna koza, a ta měla tři kůzlátka. Jednou odpoledne jim řekla: „Kůzlátka, já dnes půjdu na trh do města, kdyby někdo t'ukal na branku, neotvírejte žádnému, aby na vás nepřišel třeba vlk a nesežral vás. Kůzlátka slíbila: „Však my neotevřeme žádnému!“ a máma koza šla.

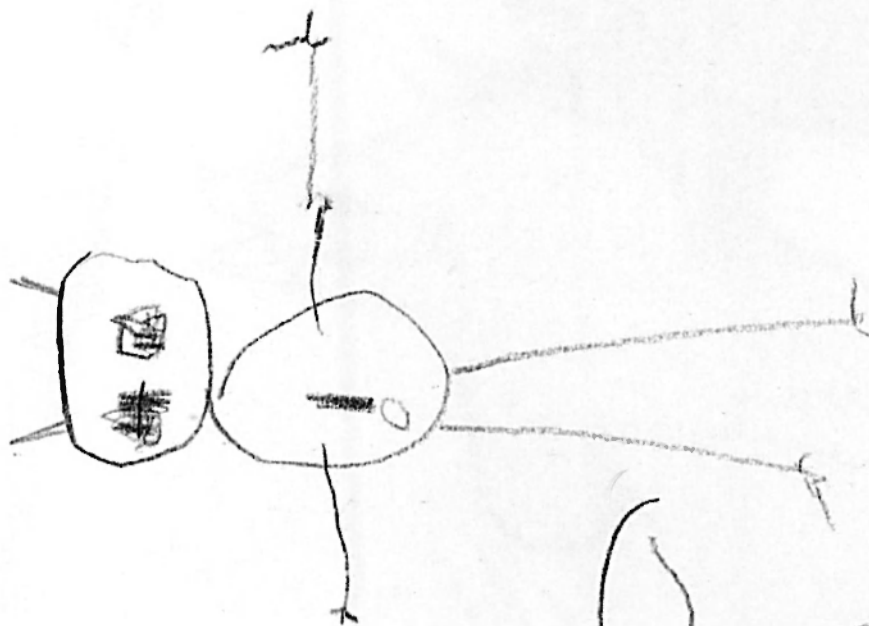
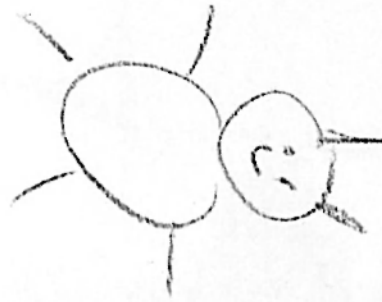
Za chvíli kdosi bouchá na branku: buch, buch a praví tlustým hlasem: „Kůzlátka, otevřete!“ Všechna kůzlátka se polekala a řekla: „Ó jé, to není naše maminka, naše maminka má tenčí hlásek, jako panímámin vlásek. Neotevřeme!“

A on to byl vlk. Tak ten vlk se sebral a šel ke kováři a řekl: „Kováři, upiluj mi kousek jazyka!“ Kovář mu položil hlavu na špalek, a jak piluje, tak piluje. Když mu ho kousek upiloval, tak šel vlk zase k té brance, zabouchá a praví už tenčím hlasem: „Kůzlátka, otevřete!“ Ale kůzlátka řekla: „To není ještě naše maminka, naše maminka má tenčí hlásek, jako panímámin vlásek.“

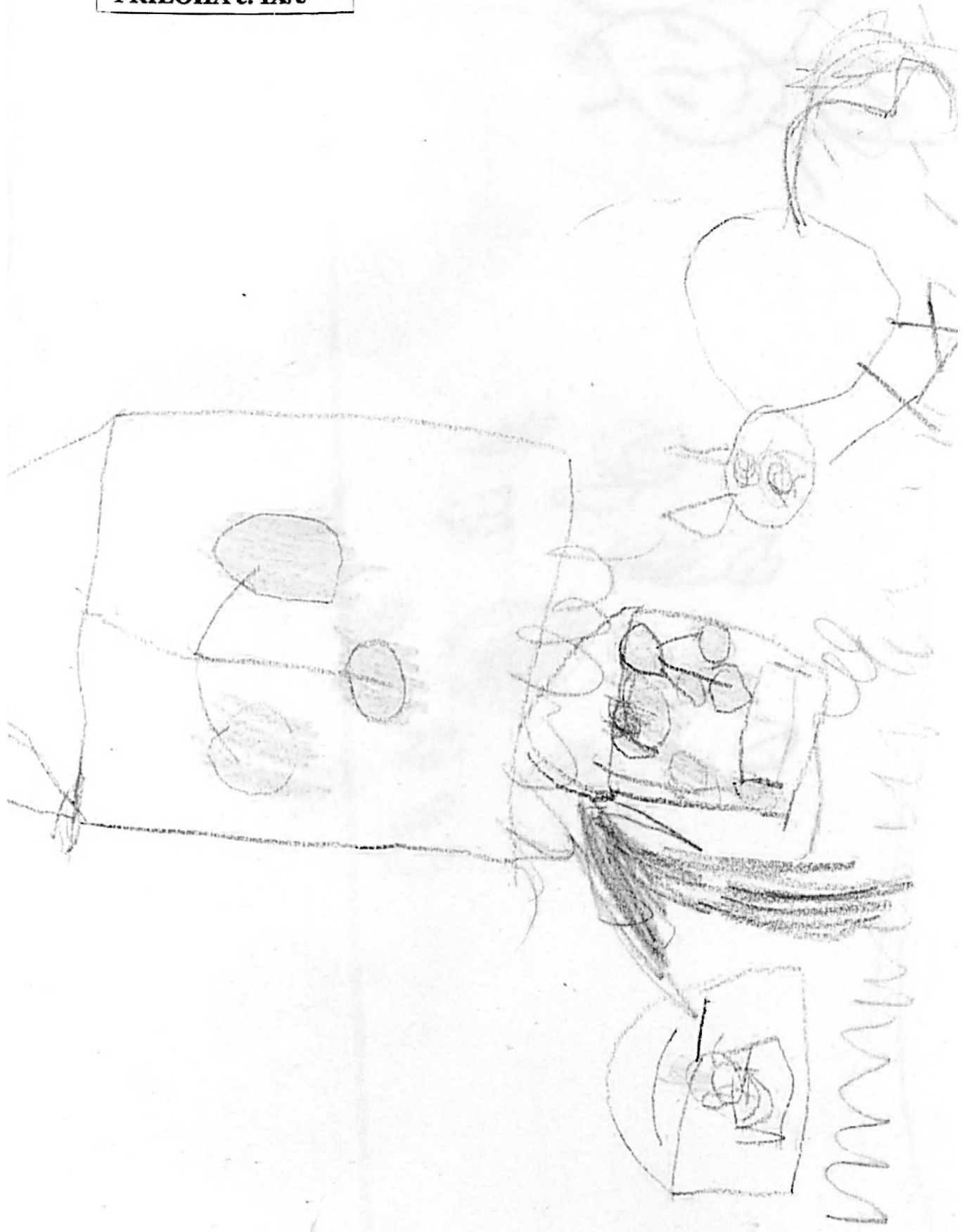
Tak vlk se dopálil, šel zase k tomu kováři a povídal mu: „Upiluj mi ještě víc toho jazyka!“ Milý kovář vezme kleště, vytáhne mu jazyk, a jak piluje, tak piluje, až ho měl jenom kousek. Pak šel zase za těmi kůzlátky, zabouchá na dvířka a volá již tenkým hláskem: „Kůzlátka, otevřete!“ A kůzlátka řekly: „No, to by byl naší maminky hlásek.....“.

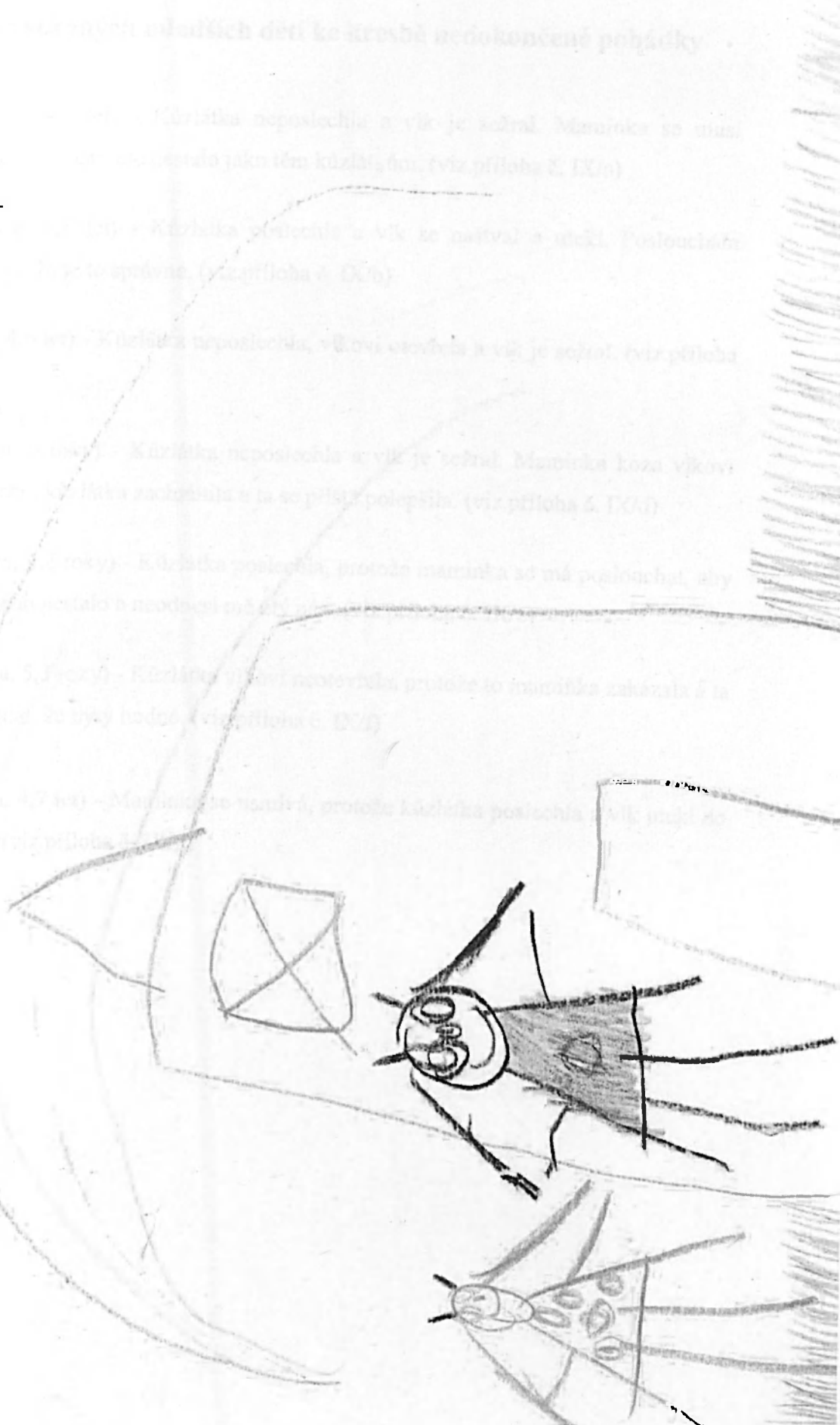

Výpovědi vybraných mladších dětí ke kresbě nedokončené pohádky

M/2 (Amálka, 4,7 let) - Kůzlátka neposlechla a vlk je sežral. Maminka se musí poslouchat, aby se nám nic nestalo jako těm kůzlátkům. (viz.příloha č. IX/a)

M/4 (Adámek, 4,8 let) - Kůzlátka poslechla a vlk se naštvál a utekl. Poslouchám maminku, protože je to správné. (viz.příloha č. IX/b)

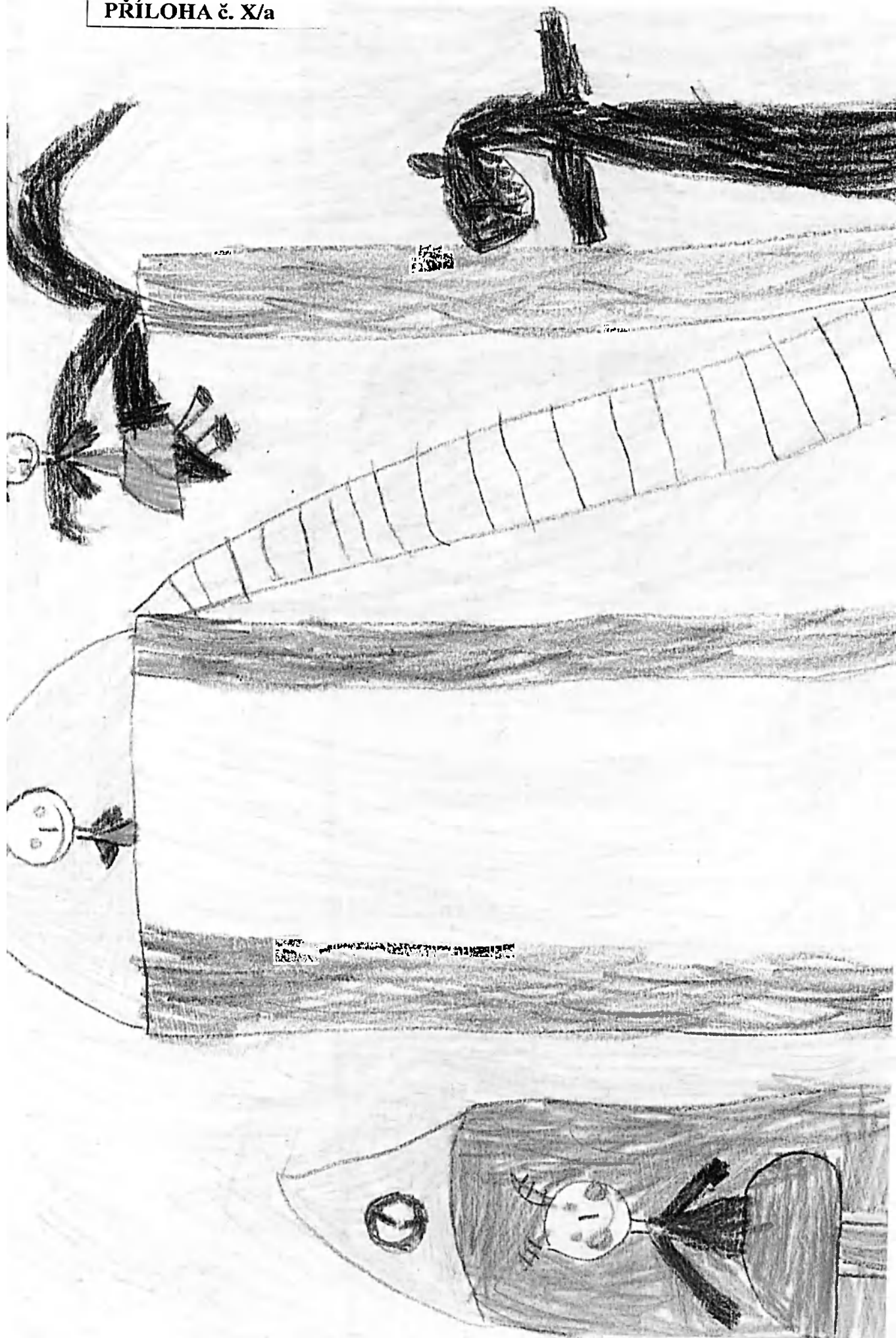
M/7 (Denis, 4,6 let) - Kůzlátka neposlechla, vlkovi otevřela a vlk je sežral. (viz.příloha č. IX/c)

M/9 (Natálka, 4 roky) - Kůzlátka neposlechla a vlk je sežral. Maminka koza vlkovi rozpárala břicho, kůzlátka zachránila a ta se příště polepšila. (viz.příloha č. IX/d)

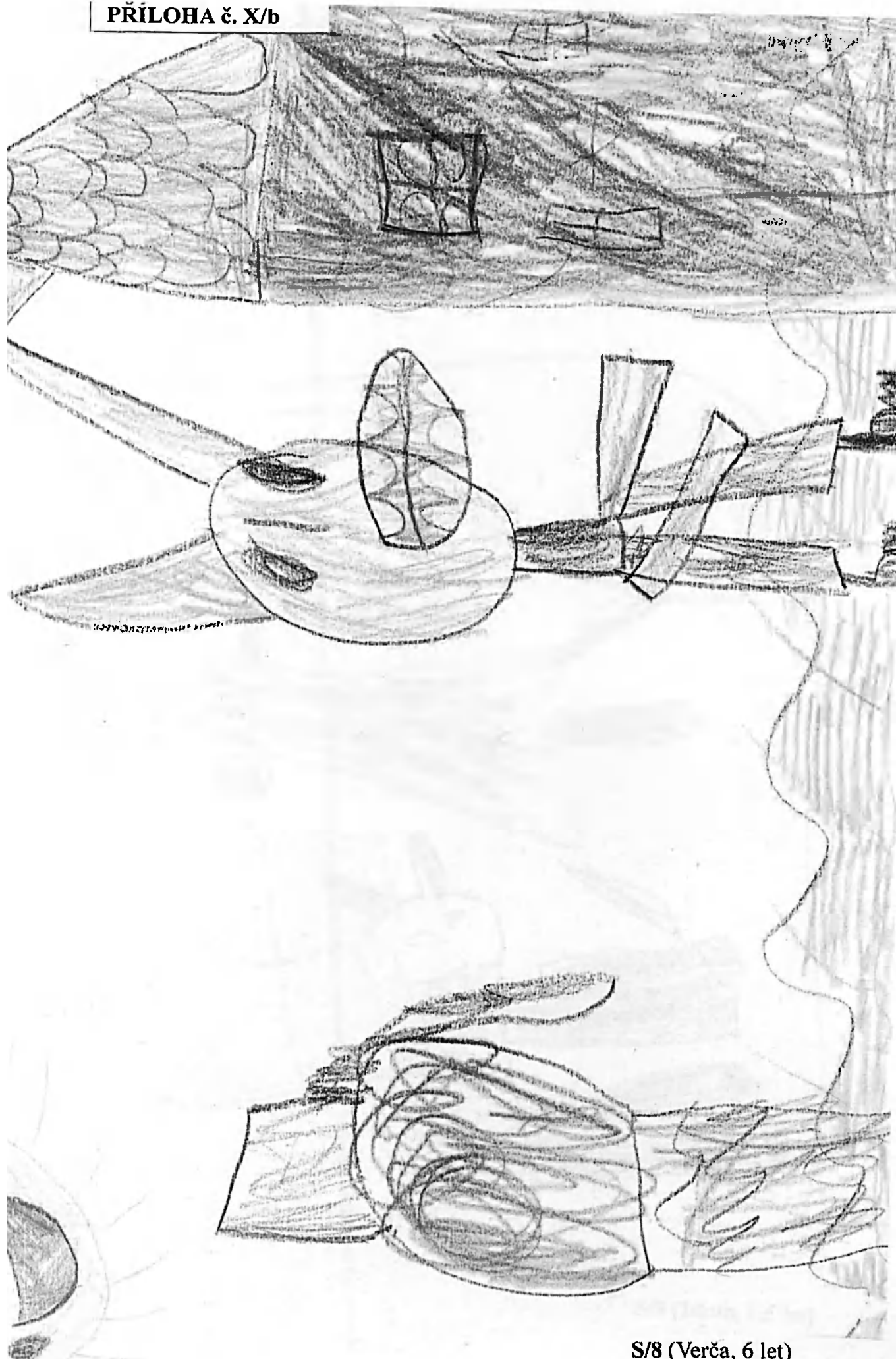
M/10 (Domča, 4,2 roky) - Kůzlátka poslechla, protože maminka se má poslouchat, aby se nám nic zlého nestalo a neodnesl mě zlý pán. (viz.příloha č. IX/e)

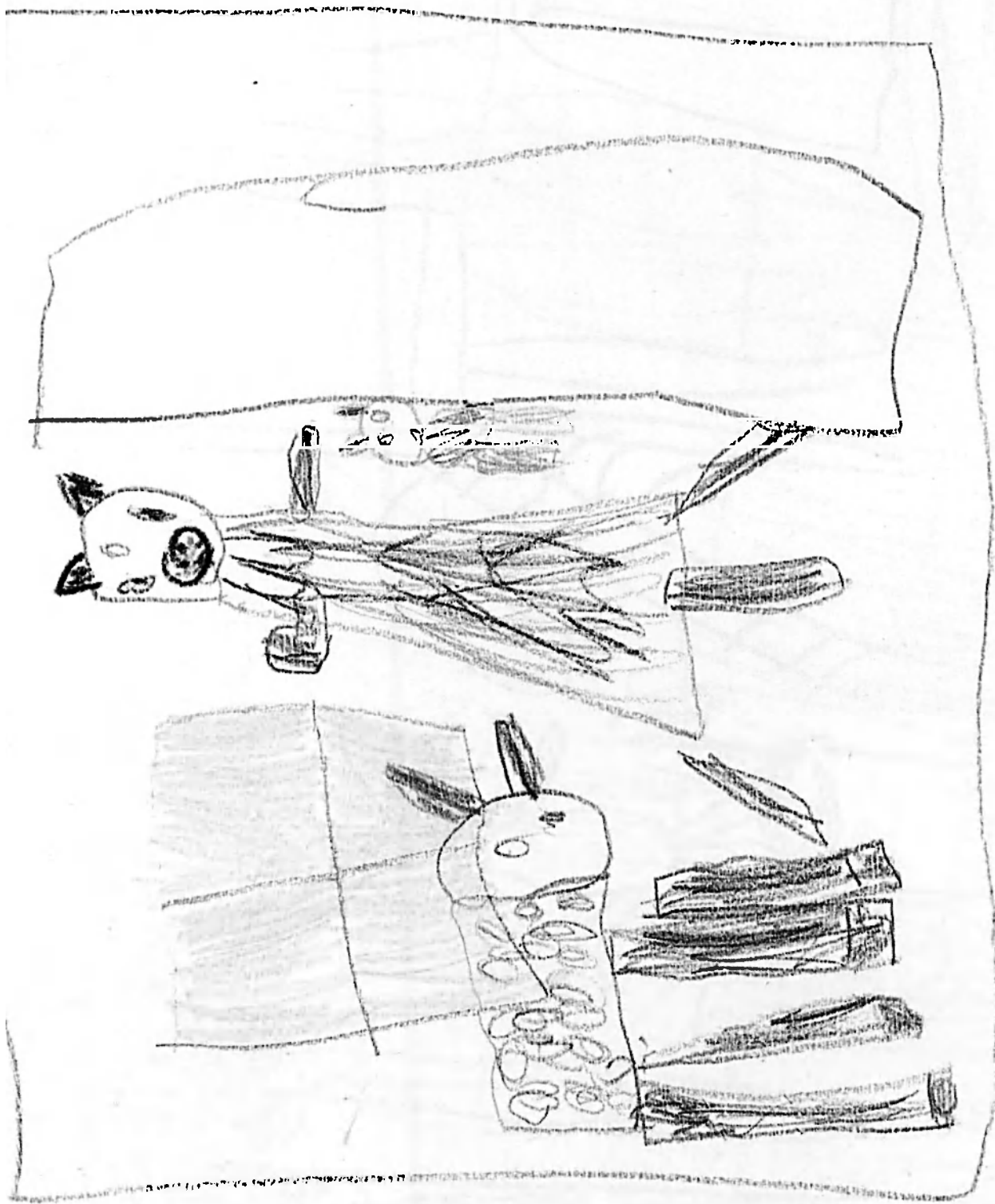
M/11 (Anetka, 5,3 roky) - Kůzlátka vlkovi neotevřela, protože to maminka zakázala a ta jí koupila salát, že byly hodné. (viz.příloha č. IX/f)

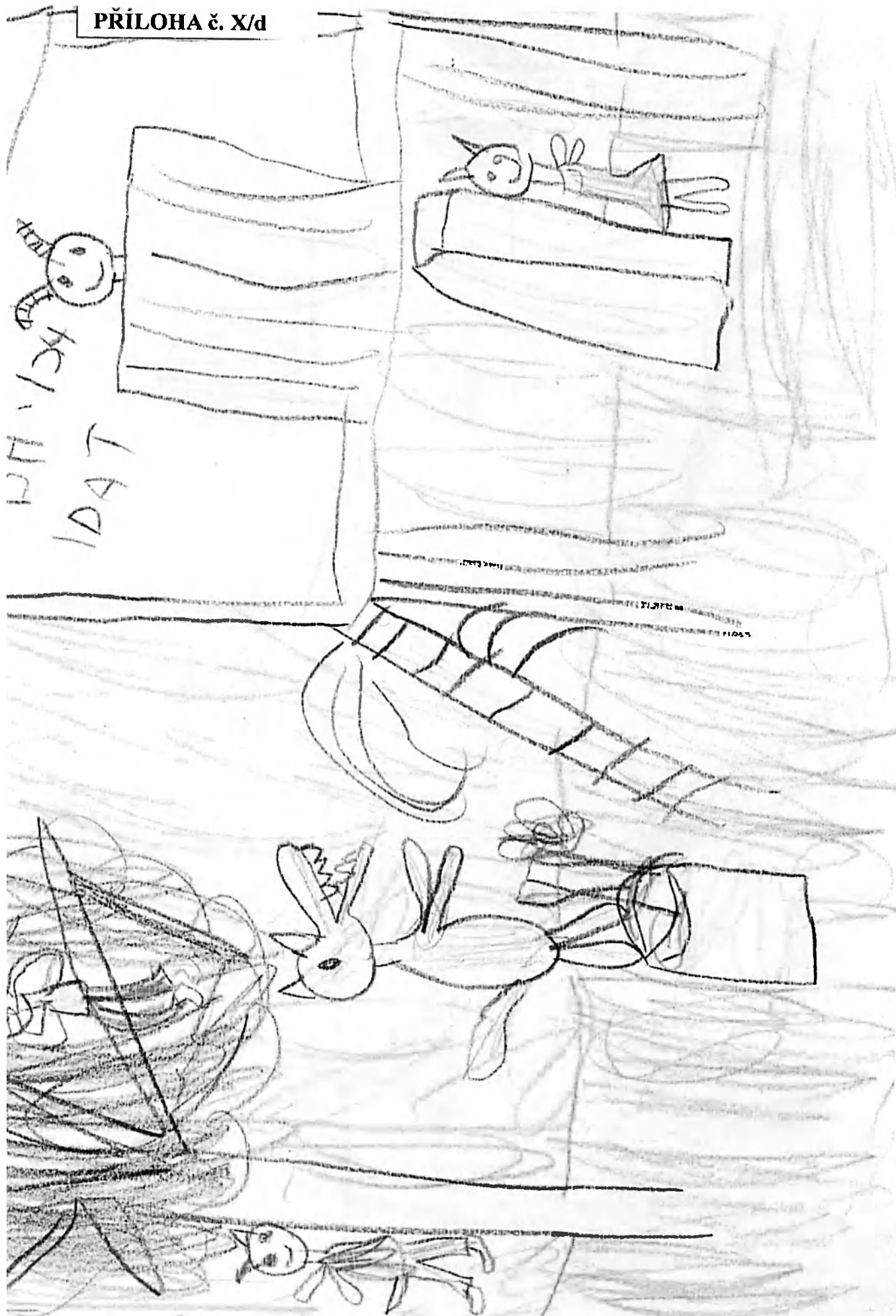
M/12 (Tereza, 4,7 let) - Maminka se usmívá, protože kůzlátka poslechla a vlk utekl do lesa hladový. (viz.příloha č. IX/g)

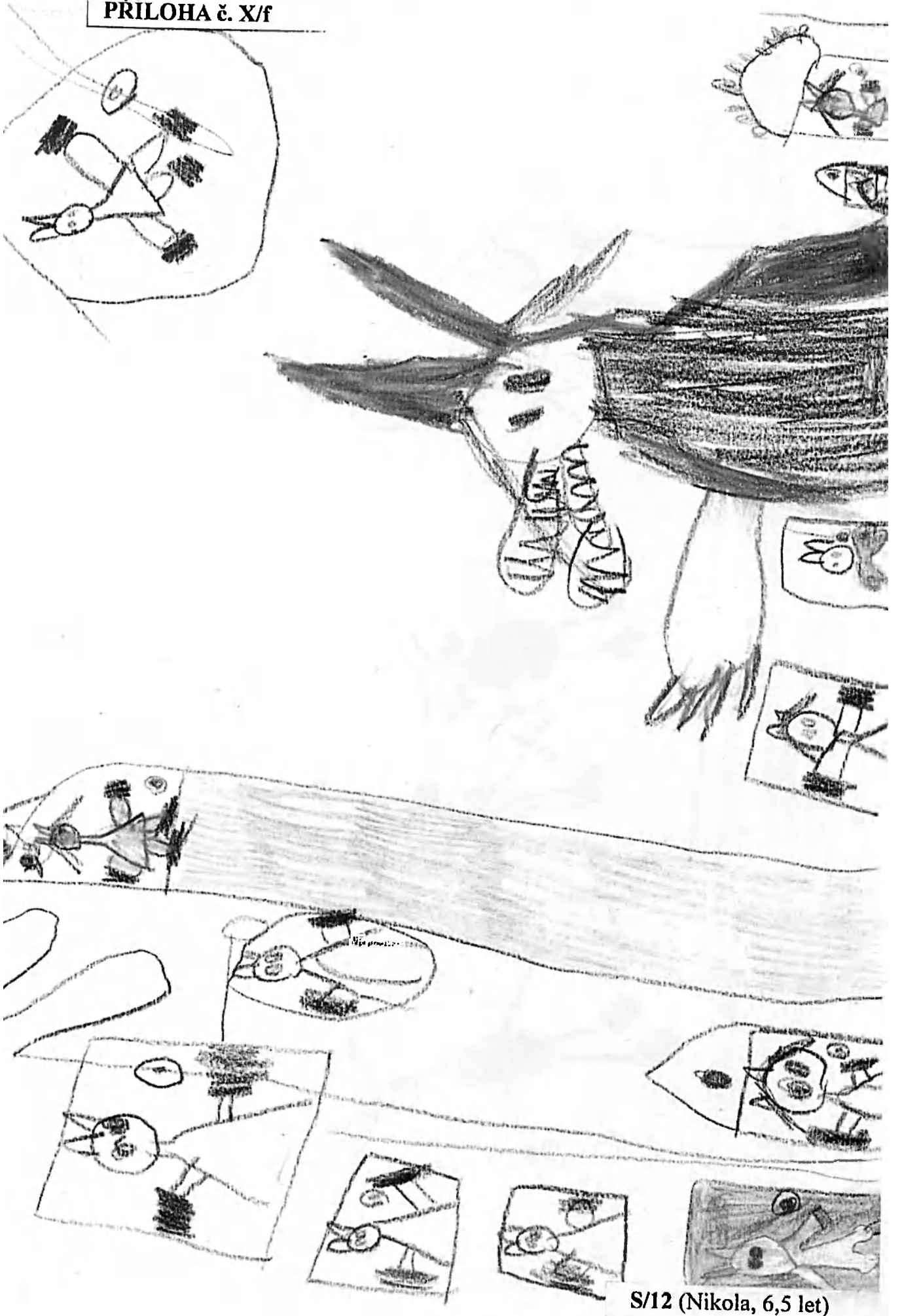
S/1 (Tereza, 5,8 let)

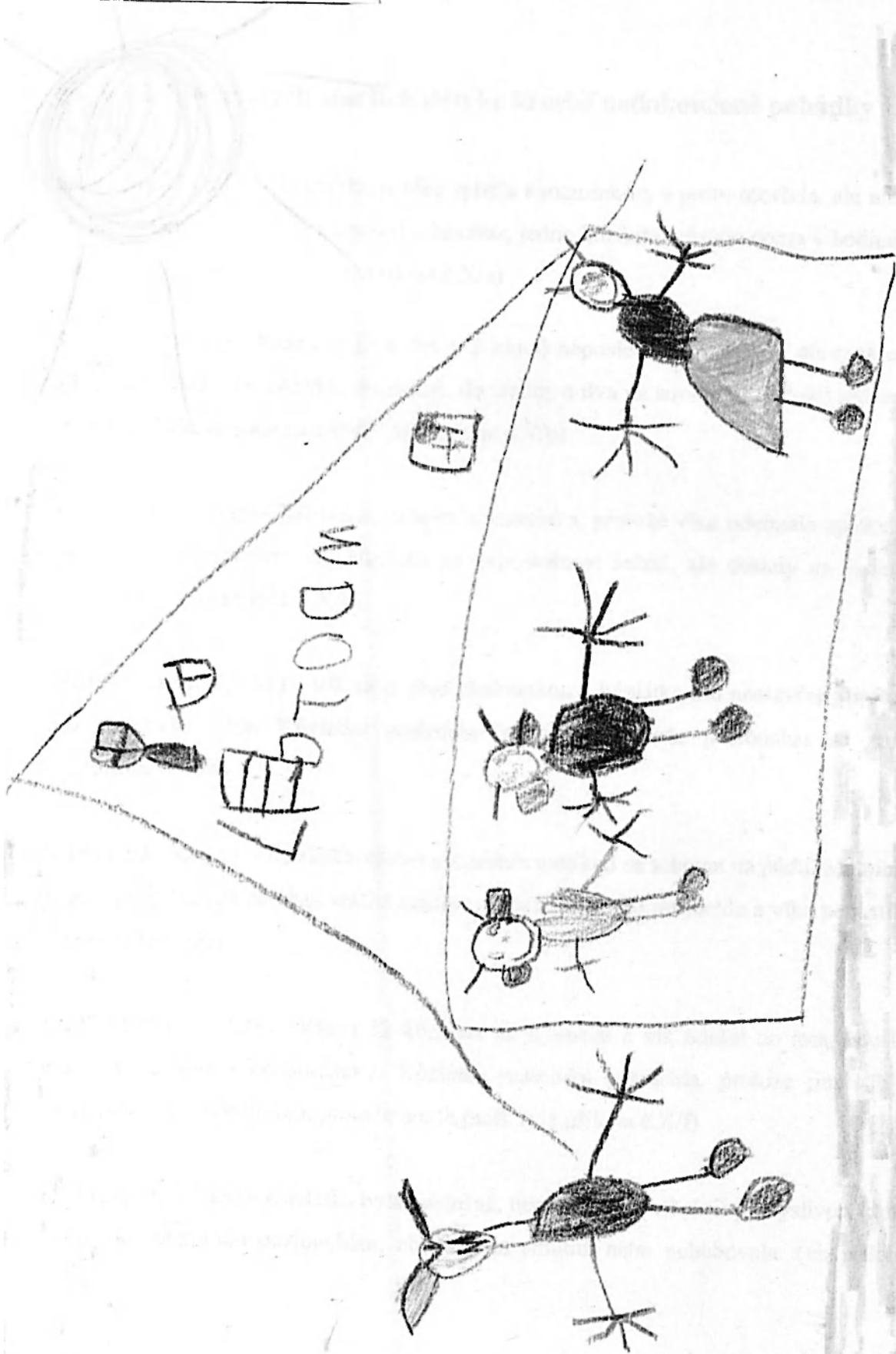

Výpovědi vybraných starších dětí ke kresbě nedokončené pohádky

S/1 (Tereza, 5,8 let) - Kůzlátka si vlka spletla s maminkou, a proto otevřela, ale utekla do lesa a tam se schovala na posed a bambus, jedno kůzlátko zůstalo doma v hodinách. Maminka jim vyhubovala. (viz.příloha č.X/a)

S/8 (Verča, 6 let) - Kůzlátka (3 holky a 2 kluci) neposlechla a otevřela, ale rychle se vlkovi schovala – do chlívku, do skříně, do studny a dva na strom. Vlk odešel naštvaný pryč a kůzlátka dostala na zadek. (viz.příloha č.X/b)

S/9 (Jakub, 6,5 let) - Kůzlátka zachránila maminka, protože vlka odehnala zpátky do lesa. Nechtěl jsem, aby vlk kůzlátka za neposlušnost sežral, ale dostaly na zadek a polepsily se. (viz.příloha č.X/c)

S/10 (Veronika, 5,9 let) - Vlk stojí před chaloupkou a kůzlátka mu neotevřela, protože poznala zlého vlka. Kůzlátka poslechla maminku, protože poslouchat se musí. (viz.příloha č.X/d)

S/11 (Jeník, 5,8 let) - Kůzlátka vlkovi neotevřou a utíkají se schovat na půdu. Maminka je zachrání, protože se včas vrátí z nákupu a pochválí je, že poslechla a vlka nepustila. (viz.příloha č.X/e)

S/12 (Nikola, 6,5 let) - Všech 12 kůzlátek se schovalo a vlk odešel do lesa, kde ho máma koza hodila do studánky. Kůzlátka maminku poslechla, protože jim slíbila dárečky a vlk byl potrestán, protože mu to patří. (viz.příloha č.X/f)

S/13 (David, 5,7 let) - Kůzlátka byla poslušná, neotevřela a zachránil je myslivec, který šel okolo. Maminku poslouchám, aby nebyla smutná nebo nehubovala. (viz.příloha č.X/g)